

Kwartalnik Prawno-Kryminalistyczny Szkoły Policji w Pile

Adres redakcji:

64-920 Pila, pl. Staszica 7
tel. 0 67 352 2555; fax 0 67 352 2599
www.sppila.type.pl

Łączność z czytelnikami:

sekretariat@pila.szkolapolicji.gov.pl

Redaktor naczelny:

insp. Jerzy Powiecki

Zastępca redaktora naczelnego

insp. Witold St. Majchrowicz

Sekretarz redakcji:

mł. insp. Krzysztof Opaliński

Zespół redakcyjny:

insp. Roman Wojtuszek
podinsp. Sławomir Prusik
podinsp. Wojciech Thiel
nadkom. Marzena Brzozowska
nadkom. Jacek Czechowski

Redakcja językowa i projekt okładki:

Waldemar Hałujka

Druk i oprawa:

Pracownia poligraficzna
Szkoły Policji w Pile

Nakład:

100 egz.

Redakcja nie zwraca materiałów niezamówionych, zastrzega sobie prawo skrótów i opracowania redakcyjnego tekstów, przyjętych do druku oraz prawo nieodpłatnego publikowania listów.

Redakcja zastrzega sobie również możliwość nieodpłatnego wykorzystania publikowanych materiałów na stronie internetowej Szkoły Policji w Pile.

Kwartalnik wydawany jest przez:

Szkołę Policji w Pile

W numerze

Witold St. Majchrowicz

Ranga i znaczenie procesu zlecenia zadań służbowych w codziennej pracy policji. Część 1 – Formułowanie i przydzielanie zadań służbowych. Karta opisu stanowiska pracy

3

Marzena Szczepańska

**Podstawy prawne współpracy państw członkowskich unii europejskiej w sprawach karnych.
Część I - Akty prawa pierwotnego**

15

Leszek Koźmiński, Marzena Brzozowska, Jacek Kościuk, Waldemar Kubisz

Wykorzystanie możliwości nowoczesnego skanowania 3d w oględzinach miejsca zdarzenia i ich dokumentowania

22

Piotr Józwiak

Rola policji w postępowaniu w sprawach z oskarżenia prywatnego

33

Wojciech Miś

Samobójstwo kombinowane

39

Rafał Jankowski

Proceder prania brudnych pieniędzy - rozmiary, przyczyny i skutki

42

Marzena Szczepańska

Wykładnia oświadczeń woli

48

Marek Ratajczak, Piotr Sochacki

Ogólna sprawność fizyczna słuchaczy kursów zawodowych podstawowych – próba diagnozy. Propozycje treningów rozwijających zdolności motoryczne

59

Z życia Szkoły

62

Witold St. Majchrowicz

Zastępca komendanta Szkoły Policji w Pile

RANGA I ZNACZENIE PROCESU ZLECANIA ZADAŃ SŁUŻBOWYCH W CODZIENNEJ PRACY POLICJI

Część 1 – Formułowanie i przydzielanie zadań służbowych. Karta opisu stanowiska pracy.

We współczesnych organizacjach procesy skutecznego kierowania grupami pracowniczymi i zarządzania zasobami materialowymi posiadają istotne znaczenie, zwłaszcza w aspektach zmierzania do osiągania wytyczonych celów. W opinii wielu funkcjonariuszy wykorzystywane w przeszłości systemy zarządzania policją nie zawsze przynosiły pożądane efekty, choćby w kontekście zadań wymienionych przez ustawodawcę w ustawie o Policji. Dlatego ważnym jest ciągle szukanie odpowiedzi na pytanie dotyczące przyczyn takiego stanu rzeczy: Czy chodzi tylko o niedostateczne środki finansowe przyznawane na działalność policyjną, czy też przyczyna ta dotyczy nieumiejętnego zadaniowania i kierowania siłami policyjnymi? Odpowiedź jest bardzo trudna i złożona, wymaga głębszego spojrzenia na poruszone problemy. Jedno natomiast jest niepodważalne – zmiany, jakie w ostatnich latach zaszły w naszym kraju, wymuszają nowe spojrzenie na funkcjonowanie policji i zadania przez nią realizowane, a tym samym na sposób wykorzystania posiadanych sił i środków, będących w dyspozycji kierowników – przełożonych policyjnych.

W procesie kierowania ludźmi, a tym samym w procesie dążenia do osiągnięcia wytyczonego przez przełożonego celu działania, bardzo ważnym elementem jest formułowanie i zlecenie zadań podwładnym. Im sprawniej przebiegają czynności z tym związane, im doskonale sformułowane są zadania stałe i doraźne oraz im bardziej umiejętnie są przydzielane i zlecane, tym łatwiej uzyskać pożądane efekty (ku zadowoleniu kierownika i podległych mu pracowników). Analogiczna sytuacja występuje w policji.

Dlatego syntetyczne omówienie (w oparciu o ogólnie rozumianą teorię or-

ganizacji i zarządzania) najistotniejszych zagadnień dotyczących zadaniowania pracowników, przedstawienie pewnych propozycji i rozwiązań w zakresie formułowania, przydzielania i zlecenia zadań służbowych, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki służby w policji, powinno ułatwić działania przełożonych i przyczynić się do wyeliminowania improwizacji i przypadkowości.

W tym kontekście truizmem wydaje się teza, że współczesny kierownik, aby działać sprawnie, musi umiejętnie gospodarować swoim czasem. Złe planowanie pracy własnej jest jednym ze źródeł nieefektywnego działania kierowniczego. Problem ten dotyczy także sfery kontaktów z innymi pracownikami danej instytucji, a zwłaszcza z podwładnymi. Dlatego warto uzmysłowić sobie, że bardzo ważną rolę w działalności każdego kierownika odgrywa porozumiewanie się z osobami mu podlegającymi.

Funkcjonowanie struktur pracowniczych oparte jest między innymi na nieustannym procesie wymiany informacji, przebiegającym z góry do dołu i z dołu do góry: od kierownictwa (przełożonych) do wykonawców (podwładnych) i odwrotnie. Nowoczesny kierownik powinien być bardzo zainteresowany jak najbardziej sprawnym przebiegiem tego procesu, ponieważ jest to jeden z niezbędnych warunków efektywnego funkcjonowania powierzonego mu zespołu, zwłaszcza w aspektach realizacji zadań służbowych. Komunikowanie się pomiędzy członkami danej instytucji, jej komórkami i ogniwami organizacyjnymi służy przekazywaniu informacji potrzebnych w codziennym działaniu. Ma istotne znaczenie dla planowania działalności, inspirowania i pobudzania do działania, organizowania tego działania, jest także waż-

nym środkiem realizacji jednej z podstawowych funkcji kierowniczych, jaką jest kontrolowanie. Dlatego tak ważne jest, aby każdy kierownik rozumiał, że **kierowanie ludźmi w organizacji polega na oddziaływaniu przełożonego na podwładnych w taki sposób, aby postępowali zgodnie z celami i wolą przełożonego.**¹

W związku z tym należy przyjąć, że niezbędnym składnikiem tego procesu jest przydzielanie i zlecenie zadań służbowych. W dobrze zorganizowanej instytucji (także w policji) każdy pracownik ma przydzielony stały katalog zadań, które zobowiązany jest permanentnie wykonywać na zajmowanym stanowisku. Z reguły katalog ten zawiera zadania o charakterze powtarzalnym, określone z dużą dozą uogólnienia. Przybiera on postać **zakresu zadań i obowiązków** lub **opisu pracy na stanowisku** (co w ostatnim okresie staje się bardziej praktykowaną formą zapoznania się ze stanowiskiem pracy i wymaganiami stawianymi osobie je zajmującej). Poza typowymi zadaniami stałymi każdy pracownik wykonuje jeszcze inne zadania o charakterze doraźnym. Stanowią one uzupełnienie i wypełnienie szczegółową treścią zadań przypisanych na stałe do miejsca zajmowanego w hierarchii organizacyjnej. Zasady związane z metodyką zlecenia zadań (zwłaszcza tych doraźnych) podległym pracownikom są bardzo istotne z punktu widzenia sprawności działania całości instytucji, jej komórek organizacyjnych, poszczególnych zespołów zadaniowych oraz pojedynczych pracowników. Niektóre z nich zostaną omówione w dalszej części niniejszego artykułu.

1. Pojęcie zlecenia, celu działania, zadania, instrukcji i algorytmu

Jednym z niezbędnych składników procesu kierowania zespołami pracowniczymi jest zlecenie zadań służbowych. Jest to o tyle ważne, iż każdy pracownik chce

¹ Kierowanie można również zdefiniować jako wypadkową funkcji kierowniczych, czyli jako proces planowania, organizowania, motywowania i kontrolowania pracy członków organizacji oraz wykorzystywania wszelkich dostępnych zasobów organizacji do osiągnięcia jej celów.

wiedzieć – co ma robić, jakie ma obowiązki, za co będzie rozliczany i oceniany.

Zlecenie – przekazanie przez przełożonego podwładnym informacji czego on od nich oczekuje (Zieleniewski 1981; 505).

Oświadczenie przez kierownika woli co do oczekiwań wobec pracownika ma na celu spowodowanie takiej sytuacji, w której osoby kierowane będą działały zgodnie z jego zamiarem, czyli wykonają czynności im zleczone. Mówiąc inaczej, podwładni zrealizują czynności zmierzające do osiągnięcia określonego przez przełożonego celu działania.

Cel działania – świadomie lub podświadomie w danej chwili przewidywany stan rzeczy uważany za pożądany, do którego zmierzamy w naszym działaniu (Zieleniewski 1981; 165).

Dążąc do realizacji wytyczonego celu działania, przełożony może przekazać swoim podwładnym informacje w formie zleconych im zadań lub zadań wraz z instrukcją.

Zadanie – wyodrębniona część celu działania przewidziana do wykonania w ustalonym okresie lub terminie mieszczącym się w przedziale czasu przewidzianym na osiągnięcie tego celu (Krzyżanowski 1985; 183).

Instrukcja – zapis lub przekaz słowny określający cechy działania lub zespołu działań. Może ona zawierać informacje dotyczące sposobu lub sposobów działania, wykonawców, środków, formy itp. (Koźmiński, Piotrowski 1996; 394).

W związku z powyższym o zleceniu zadań mówimy w sytuacji, gdy zlecenie dotyczy tylko końcowych celów działania podwładnych, zaś o zadaniach z instrukcjami - gdy przełożony określa równocześnie cele i sposób lub sposoby osiągnięcia tych celów. Informacje określające zleczone zadania zwykle powinny zawierać wskazanie treści zadania (sprecyzowanie jego

przedmiotu) oraz niezbędną charakterystykę dotyczącą celowości takiego postępowania oraz czasu lub terminu realizacji. W przypadku zadania wraz z instrukcją należy podać dodatkowo wytyczne co do sposobu wykonania tego zadania, formy realizacji itp.

Z określeniem instrukcji ściśle koresponduje pojęcie algorytmu.

Algorytm – zbiór reguł postępowania określających sposób rozwiązania postawionego problemu w skończonej liczbie kroków (*Encyklopedia organizacji i zarządzania 1982; 25*).

Wypracowanie określonych algorytmów postępowania w znaczny sposób ułatwia realizację zleconych zadań, zwłaszcza o charakterze powtarzalnym. Dlatego, opracowując instrukcję w formie algorytmu, formułuje się go zwykle tak, aby wszystkie zawarte w nim czynności umożliwiały sprawne rozwiązanie wielu podobnych problemów (zadań), należących do pewnej podobnej kategorii. W takiej sytuacji algorytm jest swoistą, powtarzalną instrukcją, wskazującą, jak powinien postępować pracownik, wykonujący zlecone przez kierownika zadanie. W codziennej pracy różnych instytucji wykorzystywanych jest wiele algorytmów. Można przytoczyć tutaj przykłady związane z funkcjonowaniem policji, dotyczące między innymi przeprowadzania różnych czynności procesowych (przesłuchanie świadka, okazanie, konfrontacja itd.), przeprowadzania odpraw do służby patrolowej. Algorytmy mogą mieć charakter stałej wytycznej lub mogą być tworzone doraźnie na potrzeby realizacji zadań o znaczeniu indywidualnym (przyjmują wówczas postać swoistego planu działania).

Przełożony, przekazując zadania do realizacji, powinien uwzględnić odpowiedni sposób zapoznania z nimi swoich podwładnych. Zlecenia mogą być przekazywane w różnych postaciach. Wśród nich najczęściej można wymienić:

– bezpośrednie rozmowy (indywidualne lub grupowe),

- dokumenty pisane,
- informacje przesłane za pośrednictwem środków łączności radiowej lub telefonicznej.

Czasami występują również sytuacje, podczas których można spotkać się ze zleceniami bez ich wyraźnego werbalnego sformułowania. Przykładem mogą być zlecenia przekazywane za pomocą mimiki, gestów, specyficznej (zrozumiałej w danej grupie osób) tonacji lub barwy głosu.

2. Zasady tworzenia i opisu stanowisk pracy. Formułowanie zadań i obowiązków

W ogólnie rozumianym procesie pracy bardzo ważną rolę, w każdej strukturze organizacyjnej, odgrywa stanowisko pracy jako element tej struktury. Od sposobu, w jaki zostało ono ukształtowane, zależy w ogromnej mierze (często decydującej nawet) sprawność działania danej instytucji. Każda jednostka organizacyjna (także w policji) jest i musi być zestawem odpowiednio powiązanych ze sobą indywidualnych stanowisk pracy. Dlatego tak ważnym problemem jest znajomość i umiejętne wykorzystywanie w procesie tworzenia struktur organizacyjnych, zasad, odnoszących się do tworzenia i opisu stanowisk pracy oraz formułowania zadań i obowiązków przypisanych do tych stanowisk. W celu sprawnego przebiegu tych czynności, należy każdemu stanowisku pracy przydzielić **jasno, rzeczowo ujęty, zwięzły, a zarazem komunikatywnie sformułowany cel, któremu ma ono służyć – dla realizowania którego zostało ono utworzone.**

Prawidłowa budowa stanowisk pracy – zapewnienie pełnej zgodności następujących elementów: zadań, uprawnień i zakresu odpowiedzialności (*Kieżun 1997; 317*).

Elementy te stanowią podstawową zasadę sprawności, sprawdzalną na każdym szczeblu hierarchii organizacyjnej. **Zadania**, dla których stanowisko zostało powołane, ściśle korespondują z wynikającymi z nich obowiązkami pracownika zajmują-

cego dane stanowisko. **Uprawnienia** służą do wykonywania tych zadań i obowiązków. Wiążą się także z posiadaniem niezbędnego wyposażenia potrzebnego do realizacji celu, w jakim powołano stanowisko pracy. **Zakres odpowiedzialności** związany jest z określonym obszarem działalności w ramach utworzonego stanowiska.

Odpowiednie zgranie tych elementów napotyka czasami na trudności. Wysokim uprawnieniom często nie odpowiada zakres odpowiedzialności lub zadania nie są spójne z kompetencjami.

W praktyce organizacja stanowiska pracy najczęściej obejmuje następujące składniki:

- nazwę stanowiska pracy,
- określenie przedmiotu pracy,
- obowiązki i uprawnienia pracownika,
- więzi stanowiska pracy (czyli jak jest ono powiązane ze strukturą hierarchiczną),
- kryteria oceny pracy,
- podstawę i zakres odpowiedzialności,
- organizację stanowiska roboczego (w rozumieniu wyposażenia i obsługi) (Kieżun 1997; 317).

Tworząc stanowisko pracy, należy precyzyjnie sformułować zadania i obowiązki przypisane do tego stanowiska. W procesie tym celowe jest stosowanie pewnych zasad, m.in.:

- 1) przystosowalności,
- 2) należytej szczegółowości,
- 3) mierników,
- 4) wagi gatunkowej,
- 5) równomierności bodźców i nacisków,
- 6) samorealizacji,
- 7) doskonalenia kadr (Kowalewski 1982; 31 i następne).

Zasada przystosowalności

Stosując tę zasadę przy określaniu zadań na danym stanowisku pracy, należy dążyć do tego, aby dostosować ich katalog do zadań fizycznie istniejącego człowieka. Chodzi tu o problem, czy tworzyć stanowiska „pod ludzi”, czy też dobierać ludzi do określonych z góry stanowisk. Regułą jest

sprecyzowanie niezbędnych kwalifikacji dla danego stanowiska (kwalifikacji niezbędnych do realizacji zadań tego stanowiska), ale zdarzają się czasami sytuacje uzasadniające utworzenie stanowiska, umożliwiające zaangażowanie konkretnej osoby. W tym drugim przypadku może chodzić np. o rekrutację specjalisty wysokiej klasy, który żąda pewnych szczególnych uprawnień czy też specyficznych możliwości samodzielnego działania. Jednak tego typu okoliczności powinny występować bardzo rzadko, w sporadycznych przypadkach.

Proces opracowywania zakresu działania określonego stanowiska pracy powinien być podporządkowany następującym wytycznym:

- nie można grupować na danym stanowisku tylu zadań (w dodatku pracochłonnych), by pracownik o podstawowych kwalifikacjach nie mógł im podołać,
- nie można tworzyć sytuacji, podczas których z góry wiadomo, że nie znajdzie się odpowiedniego człowieka do danych zadań.

Zasada należytej szczegółowości

Powyższa zasada polega na uwzględnieniu odpowiedniej liczby danych w zakresie stopnia szczegółowości zadań przypisanych danemu stanowisku. Należy zachować odpowiednie proporcje między ogólnikowością a szczegółowością. Błędna jest nadmierna szczegółowość, jak i zbytnia ogólnikowość. Stopień szczegółowości nie powinien przekraczać odczuwalnej potrzeby, m.in. zgodnie z następującymi wytycznymi:

- szczegółowość opisu zadań i obowiązków powinna umożliwiać wyraźne rozgraniczenie zakresu działań opisanego stanowiska od stanowisk sąsiednich, tak aby zakresy te nie zachodziły na siebie i aby nie powstawały między nimi obszary niczyje,
- wytyczone granice kompetencji (w pewnych sytuacjach lub zawodach) wymagają precyzyjnego opracowania „styków”, ponieważ najmniejsze nawet niedociągnięcia mogą zagrażać poważniejszymi konsekwencjami, np. w lotnictwie, za-

- bezpieczeniu bezpieczeństwa i porządku publicznego,
- opis zadań i obowiązków powinien być tak szczegółowy, aby ułatwiało to uzyskanie informacji dotyczących prawidłowości obciążenia pracą danego stanowiska,
  - stopień uszczegółowienia powinien ułatwiać podwładnemu zaplanowanie własnych zajęć i prawidłowe rozłożenie akcentów zainteresowań,
  - szczegółowość zadań i obowiązków powinny umożliwić określenie kryteriów wykonania pracy.

Zasada mierników

Zgodnie z tą zasadą każda praca musi być oceniana na podstawie określonych i znanych wykonawcy mierników. Istnieje jednak trudność ustalenia zobiektywizowanych mierników w pracy o charakterze administracyjnym.

Ważne dla przełożonych jest to, że przy opracowywaniu mierników należy zwracać uwagę, by odzwierciedlały one wyłącznie efekty zależne od podwładnego, nie zaś te, na które nie ma on wpływu.

Inne zasady

Zasadę wagi gatunkowej można sprowadzić do wytycznej, mówiącej że w wykazie zadań należy określić wagę gatunkową każdego z nich. Uwzględnienie tej dyrektywy ułatwi podwładnemu prawidłowe rozplanowanie czasu i znajdujących się w jego dyspozycji środków. Będzie jednocześnie pozwalało na lepsze porozumienie między nim a przełożonym.

Zasada równomierności bodźców i nacisków polega na zapobieżeniu nierównomierności stopnia zaangażowania w realizację poszczególnych zadań. Wiąże się to również ze stopniem drobiazgowości zadań. Należy dążyć do tego, aby wszelkie zadania i wszelkie mierniki ich wykonania były określone z jednakową starannością i przybliżoną precyzją. W przeciwnym razie należy spodziewać się różnych zniekształceń związanych m.in. z uwarunkowaniem,

że zadania bardziej drobiazgowo wypierają zadania ogólniejsze, o większej randze.

Zasada samorealizacji polega na takim dostosowaniu pracy do człowieka, aby mógł on wykonywać ją z pełną satysfakcją.

Zasada doskonalenia kadr zwraca uwagę na konieczność permanentnego kształcenia się pracowników na każdym stanowisku, dlatego zadania powinny uwzględniać ten aspekt.

3. Konkretyzacja opisu stanowiska oraz zakresu zadań i obowiązków

W procesie tworzenia i opisu stanowisk pracy, a także formułowania zadań i obowiązków istotną rolę odgrywają czynności związane z konkretnym przedstawieniem wyników tych prac. Ma to znaczenie między innymi w działalności kadrowej prowadzonej w każdej instytucji. Po utworzeniu konkretnych stanowisk pracy należy do każdego z nich przypisać osobę, która będzie realizowała zadania danego stanowiska. W związku z tym osoby takie należy zapoznać z niezbędnymi informacjami dotyczącymi stanowiska, tzn. ze składnikami tego stanowiska. Bardzo ważna w tym kontekście jest czynność, odnosząca się do przedstawienia zadań i obowiązków, które pracownik będzie realizował. Może to przybierać formę zapoznania z treścią odpowiedniego dokumentu: **tzw. zakresu zadań i obowiązków** (w praktyce częściej występującym pod nazwą „zakres obowiązków”) lub **tzw. opisu stanowiska** (sformułowanego w postaci **karty opisu stanowiska pracy**²).

Dokument w postaci zakresu obowiązków ma z reguły charakter szablonowy i nie zawsze w stopniu dostatecznym odzwierciedla pełny obraz kompetencji osoby mianowanej na konkretne stanowisko w strukturze organizacyjnej danej instytucji. Katalog zawartych w nim zadań jest fak-

² Szczegółowe zasady budowy i sporządzania kart opisu stanowiska pracy w policji określa załącznik nr 1 do zarządzenia nr 1041 KGP z dnia 28.09.2007 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji i zakresu działania komend, komisariatów i innych jednostek organizacyjnych Policji (z późn. zm.).

tycznie nieograniczony w związku z bardzo częstym stosowaniem zapisu: „inne zadania zlecone przez przełożonych”. Tym samym otrzymująca go osoba nie jest nim w dostatecznym stopniu zainteresowana, a swoich kompetencji i obowiązków poszukuje w odrębnych przepisach oraz codziennym działaniu.

Sposobem rozwiązania tego problemu jest między innymi opracowanie opisu stanowiska wzbogaconego czasami o kartę zadań, kartę zadań kluczowych kierownika itp.

Opis stanowiska – to pisemny opis stanowiska, uwzględniający tytuł służbowy, obowiązki i zakres odpowiedzialności, związane z tym stanowiskiem, oraz jego usytuowanie w schemacie organizacyjnym.

Budowa takiego dokumentu może przybierać różną formę i zakres wyodrębnionych elementów. Uzależnione jest to od rodzaju stanowiska (kierownicze, samodzielne, wykonawcze), struktury organizacyjnej instytucji, rodzaju jej działalności, a także innych czynników i potrzeb.

Do zalet tak sprecyzowanego opisu stanowiska (jako dokumentu niezbędnego, zarówno dla podwładnego, jak i jego przełożonego) należy zaliczyć:

- wyraźne precyzowanie delegowania uprawnień i obowiązków,
- konkretyzowanie zadań kluczowych,
- ułatwienie oceny wyników i kontroli przez przełożonych,
- zawarcie niezbędnych danych o stanowisku.

Przykłady sporządzonych kart opisu stanowiska pracy przedstawione zostały w załącznikach 1 i 2. Zapoznając się z nimi, należy pamiętać, że zawarte w nich zapisy odnoszą się do wybranych stanowisk szczebla kierowniczego i wykonawczego, znajdujących się w strukturze pionu dydaktycznego Szkoły Policji w Pile. W przypadku innych jednostek policji i ich komórek wewnętrznych, z uwagi na specyficzne, indywidualne uwarunkowania, poszczególne zapisy mogą się różnić, co jest rzeczą naturalną i oczywistą.

Bibliografia

- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (z późn. zm.).
- Zarządzenie Nr 1041 KGP z dnia 28 września 2007 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji i zakresu działania komend, komisariatów i innych jednostek organizacyjnych Policji (z późn. zm.).
- Banaszyk P., Banaszyk-Fimińska R., *Podstawy organizacji i zarządzania*, Słupsk 1997.
- Bartkowiak G., Januszek H., *Umiejętności kierownicze*, Poznań 1997.
- Bieniok H. i zespół, *Metody sprawnego zarządzania. Planowanie, organizowanie, motywowanie, kontrola*, Warszawa 1997.
- *Encyklopedia organizacji i zarządzania*, pod red. L. Pasiecznego, Warszawa 1982.
- Gordon T., *Wychowanie bez porażek szefów, liderów, przywódców*, Warszawa 1996.
- Kieżun W., *Sprawne zarządzanie organizacją*, Warszawa 1997.
- Kreft Z., Zasadzka J., *Projektowanie opisów pracy – wzorcowe zakresy czynności stanowisk pracy od małej firmy po struktury holdingowe*, Gdańsk 2000.
- Kowalewski St., *Nauka o administracji*, Warszawa 1982.
- Kowalewski St., *Przełożony – podwładny w świetle teorii organizacji*, Warszawa 1969.
- Koźmiński A., Piotrowski W., *Zarządzanie. Teoria i praktyka*, Warszawa 1996.
- Kożusznik B., (red.), *Psychologia w pracy menedżera*, Katowice 1994.
- Krzyżanowski L., *Podstawy nauki zarządzania*, Warszawa 1985.
- Osmelak J., *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, Bydgoszcz 1995.
- Pietrasiński Z., *Sprawne kierownictwo*, Warszawa 1962.
- Stewart D. M. (red.), *Praktyka kierowania*, Warszawa 1996.
- Stoner J. A. F., Wankel Ch., *Kierowanie*, Warszawa 1996.
- Szulc R., *Projektowanie opisów pracy. Podręcznik użytkownika programu*, Gdańsk 2001.
- Zieleniewski J., *Organizacja i zarządzanie*, Warszawa 1981.

KARTA OPISU STANOWISKA PRACY

Egz. nr .....

	1. Rodzaj służby policji: wspomagająca	2. Komórka organizacyjna: Zakład Prawa
	3. Nazwa stanowiska: kierownik Zakładu	4. Rodzaj stanowiska: policyjne
5. Podległość służbowa: 1) stanowisko podlega: - komendantowi Szkoły, - w zakresie bieżącej realizacji zadań i czynności służbowych stanowisko nadzoruje zastępca komendanta Szkoły ds. dydaktycznych, 2) stanowisku podlega: - funkcjonariusze Zakładu – 27 stanowisk oraz pracownicy policji – 2 stanowiska.		
6. Zastępstwa: 1) zastępuje: - doraźnie wyznacza Komendant lub Zastępca Komendanta Szkoły, 2) jest zastępowany przez: - starszego wykładowcę, wykładowcę lub osobę wyznaczoną przez komendanta lub zastępcę komendanta Szkoły.		
7. Cel stanowiska: Planowanie i organizowanie służby i pracy oraz motywowanie i kontrolowanie podległych policjantów oraz pracowników w zakresie wykonawstwa zadań realizowanych przez komórkę organizacyjną.		
8. Zakres zadań i obowiązków: 1) Kierowanie komórką organizacyjną poprzez: <ol style="list-style-type: none"> kształtowanie porządku organizacyjnego w sposób umożliwiający sprawne i efektywne realizowanie zadań służbowych, nadzór nad prawidłowym i terminowym obiegiem korespondencji oraz dokumentacji w kierowanej komórce organizacyjnej, podejmowanie decyzji rozstrzygających zasadnicze problemy wynikające z bieżącego funkcjonowania komórki organizacyjnej, stosowanie różnych form nadzoru służbowego, zapewniających bieżącą informację o działalności komórki organizacyjnej oraz poszczególnych jej funkcjonariuszach i pracownikach, a także sposobach i zakresie wykorzystania sprzętu oraz wyposażenia będącego w dyspozycji komórki organizacyjnej, inicjowanie nowatorskich rozwiązań organizacyjnych mających na celu usprawnienie działalności komórki organizacyjnej, prowadzenie działań i przedsięwzięć związanych z organizowaniem i funkcjonowaniem w Szkole kół zainteresowań dla słuchaczy i kadry, przygotowywanie informacji na stronę internetową Szkoły – związanych z działalnością i funkcjonowaniem podległej komórki oraz osiągnięciami wykładowców i pracowników w niej zatrudnionych, organizowanie turniejów, zawodów, spotkań tematycznych mających na celu popularyzację wiedzy zawodowej oraz sprawdzanie poziomu wiedzy i umiejętności zawodowych słuchaczy i kadry Szkoły, przekazywanie przełożonemu spostrzeżeń, sugestii, wniosków i propozycji zmierzających do modyfikacji wykorzystywanych metod oraz form służby, a także do zwiększenia efektywności działania komórki organizacyjnej i Szkoły, rozpatrywanie - w ramach posiadanych kompetencji - raportów, wniosków i problemów zgłaszanych pisemnie lub ustnie, jeżeli nastąpiło to z zachowaniem drogi służbowej, uczestniczenie w realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego poprzez: <ul style="list-style-type: none"> - kreowanie działań mających na celu wdrażanie nowoczesnych rozwiązań dydaktycz- 		

- no-wychowawczych,
  - kierowanie działalnością policjantów komórki organizacyjnej na rzecz podnoszenia efektywności działań oraz rozwiązań metodycznych wykorzystywanych podczas realizacji zajęć dydaktycznych,
  - analizowanie zawartości merytorycznej i metodycznej programów szkolenia, a w razie konieczności przygotowywanie propozycji stosownych zmian,
  - kierowanie procesem tworzenia bazy środków dydaktycznych,
  - prowadzenie zajęć dydaktycznych w wymiarze określonym odrębnymi przepisami,
  - systematyczne doskonalenie kwalifikacji zawodowych i pedagogicznych oraz dbanie o utrzymanie sprawności fizycznej,
- l) prowadzenie działalności sprawozdawczej dotyczącej działalności komórki organizacyjnej,
- m) dokumentowanie działalności komórki organizacyjnej w zakresie:
- czasu służby i pracy podległych funkcjonariuszy oraz pracowników policji, w formie list obecności, kart ewidencji czasu pracy i książek ewidencji wyjść w godzinach służbowych/pracy,
  - pensum dydaktycznego nauczycieli, w formie zestawień godzin zajęć dydaktycznych i dodatkowych oraz raportów służbowych o obniżeniu (cofnięcie obniżenia) pensum dydaktycznego,
  - odpraw służbowych komórki organizacyjnej, w formie protokolarza odpraw,
  - szkoleń w ramach doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy i pracowników komórki organizacyjnej, w formie list obecności, planów i programów zajęć, sprawozdań z wyjazdów szkoleniowych oraz sprawozdań z realizacji praktyk zawodowych,
  - hospitacji i kontroli zajęć, w formie arkuszy hospitacji i arkuszy kontroli zajęć dydaktycznych,
  - adaptacji zawodowej funkcjonariuszy, w formie teczek adaptacji zawodowej policjanta,
  - realizacji wyjazdów służbowych, w formie rejestru poleceń wyjazdów służbowych,
  - sprzętu i wyposażenia będącego w dyspozycji komórki organizacyjnej, w formie książki ewidencji sprzętu w użytkowaniu,
- n) współdziałanie z kierownikami innymi komórek organizacyjnych w celu sprawnej i efektywnej realizacji zadań regulaminowych komórki organizacyjnej i Szkoły, a także przedstawicielami innych podmiotów w zakresie określonym przez przełożonego.
- 2) Planowanie służby i pracy podwładnych funkcjonariuszy i pracowników poprzez:**
- a) sporządzanie rocznego planu pracy komórki organizacyjnej,
  - b) sporządzanie miesięcznych planów kontroli komórki organizacyjnej,
  - c) wyznaczanie funkcjonariuszy do realizacji zajęć dydaktycznych oraz komisji i zespołów zadaniowych,
  - d) ustalanie rozkładu czasu służby funkcjonariuszy i pracy pracowników policji w granicach określonych odrębnymi przepisami,
  - e) decydowanie o okresowej nieobecności w służbie, udzielanie zwolnienia z zajęć służbowych w trybie określonym odrębnymi przepisami.
- 3) Organizowanie służby i pracy podwładnych funkcjonariuszy i pracowników poprzez:**
- a) przeprowadzanie odpraw służbowych mających na celu przekazywanie poleceń wyższych przełożonych oraz informacji dotyczących planowanych działań komórki organizacyjnej i Szkoły,
  - b) zlecanie podwładnym zadań służbowych, w sposób odpowiadający ich indywidualnemu różnicowaniu w zakresie posiadanych umiejętności ogólnych i zawodowych, doświadczenia zawodowego i predyspozycji osobistych, a także z uwzględnieniem bieżącego obciążenia zadaniami,
  - c) przekazywanie poszczególnym funkcjonariuszom poleceń służbowych, w sposób uwzględniający cel i kolejność wykonywania poszczególnych zadań,
  - d) podejmowanie niezbędnych działań korygujących organizację i sposób realizacji zleconych podwładnym zadań oraz wpływających na optymalizację efektów ich działań,
  - e) opracowywanie i zapoznawanie podległych policjantów i pracowników z kartami opisu pracy na stanowisku.
- 4) Motywowanie podwładnych funkcjonariuszy i pracowników do efektywnej służby i pracy poprzez:**
- a) przeprowadzanie analizy bieżących działań funkcjonariuszy i pracowników komórki organizacyjnej w zakresie poziomu wykonawstwa planowanych działań,
  - b) opiniowanie oraz ocenianie bieżące i okresowe podwładnych,
  - c) zasięganie opinii, przy rozwiązywaniu szczególnie złożonych problemów, najbardziej do-

<p>świadczonych podwładnych w danej dziedzinie,</p> <p>d) podawanie do wiadomości podwładnych informacji o przesłankach uwzględnianych w trakcie podejmowania decyzji o wyróżnieniu lub ukaraniu.</p> <p>5) Kontrolowanie służby podwładnych funkcjonariuszy i pracowników poprzez:</p> <p>a) hospitacje i kontrole zajęć dydaktycznych,</p> <p>b) kontrole dokumentacji szkoleniowej,</p> <p>c) kontrole praktyk zawodowych,</p> <p>d) kontrole czasu rozpoczęcia i zakończenia służby oraz pracy,</p> <p>e) kontrole dyżurów dydaktycznych,</p> <p>f) kontrole egzaminów.</p> <p>6) Wykonywanie innych zadań merytorycznie związanych z pracą na zajmowanym stanowisku oraz zadań o charakterze doraźnym zapewniających niezakłócone funkcjonowanie komórki organizacyjnej.</p>		
<p>9. Szczególne uprawnienia:</p> <p>1) Dostęp do akt osobowych podległych funkcjonariuszy i pracowników.</p> <p>2) Prowadzenie właściwej polityki kadrowej w komórce organizacyjnej, zapewniającej efektywną realizację zadań.</p> <p>3) Przeprowadzanie kontroli przebiegu szkolenia na polecenie i w zakresie określonym przez Komendanta i Zastępcę Komendanta Szkoły dotyczących zadań wykonywanych przez komórkę organizacyjną.</p> <p>4) Kontrola i ocena pracy podległych funkcjonariuszy i pracowników.</p> <p>5) Wnioskowanie w sprawach wyróżnień i kar dla podległych funkcjonariuszy i pracowników.</p> <p>6) Podejmowanie decyzji w przedmiocie prawidłowego wykorzystania czasu służby/pracy podległych funkcjonariuszy i pracowników.</p> <p>7) Przetwarzanie danych osobowych w zakresie wykonywanych zadań.</p> <p>8) Dostęp do informacji niejawnych o klauzuli „tajne”.</p>		
<p>10. Odpowiedzialność:</p> <p>1. Za realizację zadań na zajmowanym stanowisku zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.</p> <p>2. Za poprawność i terminowość realizowanych zadań.</p> <p>3. Za przestrzeganie przepisów prawa, a w szczególności dotyczących:</p> <p>a) ochrony tajemnicy państwowej i służbowej,</p> <p>b) ochrony danych osobowych,</p> <p>c) bezpieczeństwa i higieny służby i pracy,</p> <p>d) ochrony przeciwpożarowej.</p> <p>4. Za powierzone mienie.</p> <p>5. Za poziom i efektywność pracy kierowanej komórki organizacyjnej Szkoły oraz tworzenie warunków do sprawnej i efektywnej realizacji zadań.</p> <p>6. Za realizację zadań w zakresie szczególnych uprawnień.</p>		
<p>11. Współpraca:</p> <p>1) z podmiotami zewnętrznymi:</p> <p>- organami administracji rządowej i samorządowej, społecznością lokalną,</p> <p>2) z podmiotami wewnętrznymi:</p> <p>- komórkami organizacyjnymi KGP, jednostkami organizacyjnymi policji, a w szczególności jednostkami szkoleniowymi.</p>		
12. Wymagania w zakresie:	Niezbędne:	Pożądane:
1) wykształcenia:	wyższe z tytułem zawodowym magistra lub innym równorzędnym,	- kwalifikacje pedagogiczne, - wykształcenie wyższe prawnicze,
2) kwalifikacji zawodowych:	kwalifikacje zawodowe wyższe,	kwalifikacje zawodowe wyższe,
3) stażu służby/pracy:	min. 5 lat służby w policji,	min. 5 lat służby w policji,
4) doświadczenia zawodowego:	min. 5 lat służby w policji,	- min. 5 lat służby w policji, - staż pracy w zakresie kierowania zespołami ludzkimi,

KARTA OPISU STANOWISKA PRACY

Egz. nr .....

	1. Rodzaj służby policji: wspomagająca	2. Komórka organizacyjna: Zakład Prawa
	3. Nazwa stanowiska: wykładowca	4. Rodzaj stanowiska:* policyjne
5. Podległość służbowa: 1) stanowisko podlega: kierownikowi Zakładu Prawa, 2) stanowisku podlega:		
6. Zastępstwa: 1) zastępuje: młodszego wykładowcę, wykładowcę, starszego wykładowcę, kierownika komórki organizacyjnej, 2) jest zastępowany przez: starszego wykładowcę, wykładowcę, młodszego wykładowcę, instruktora.		
7. Cel stanowiska: właściwe pod względem merytorycznym i metodycznym przekazywanie wiedzy i kształcenie umiejętności słuchaczy zgodnie z obowiązującymi programami szkolenia.		
8. Zakres zadań i obowiązków: 1) Realizowanie procesu dydaktyczno- wychowawczego Szkoły poprzez: <ol style="list-style-type: none"> bieżące zapoznawanie się z zawartością programów szkolenia celem określenia ogólnej strategii ich realizacji, systematyczne przygotowywanie się do realizacji zajęć dydaktycznych w zakresie merytorycznym, metodycznym i organizacyjnym oraz sporządzanie i aktualizowanie konspektów do zajęć, prowadzenie zajęć dydaktycznych, w wymiarze określonym odrębnymi przepisami, bieżące dokonywanie oceny wiedzy, umiejętności, postaw i predyspozycji słuchaczy do realizacji zadań służbowych na określonych stanowiskach w policji, prowadzenie doskonalenia zawodowego dla kadry Szkoły, a także policjantów z terenowych jednostek policji, opracowywanie skryptów i poradników z zakresu zagadnień merytorycznych przypisanych komórce organizacyjnej, realizowanie zadań oraz pełnienie powierzonych funkcji w ramach działania zespołów pedagogicznych kompanii, przygotowywanie i realizowanie przedsięwzięć w formie turniejów podnoszących wiedzę oraz umiejętności zawodowe, przygotowywanie, realizowanie i obsługa zleconych komórce organizacyjnej przedsięwzięć na rzecz podmiotów wewnętrznych i zewnętrznych, wykonywanie zadań związanych z procesem adaptacji zawodowej nowoprzyjętych policjantów na stanowiska dydaktyczne. 2) Realizowanie czynności wykonawczych związanych z merytorycznym funkcjonowaniem komórki organizacyjnej poprzez: <ol style="list-style-type: none"> udział w pracach zespołów zadaniowych powoływanych decyzjami komendanta Szkoły lub poleceniami kierownika komórki organizacyjnej, wdrażanie rozwiązań metodycznych mających na celu zwiększenie efektywności szkolenia słuchaczy i uprządkowanie rozwiązań dydaktycznych w komórce organizacyjnej, opracowywanie narzędzi pomiaru dydaktycznego, pakietów egzaminacyjnych i środków dydaktycznych, systematyczne doskonalenie kwalifikacji zawodowych i pedagogicznych oraz poziomu pracy własnej, w szczególności poprzez samokształcenie, udział w praktykach terenowych i szkoleniach organizowanych przez podmioty policyjne i pozapolicyjne, a także utrzymanie sprawności fizycznej, systematyczne współdziałanie z innymi funkcjonariuszami komórki organizacyjnej. 		

<p>3) Wykonywanie innych zadań merytorycznie związanych z pracą na zajmowanym stanowisku oraz zadań o charakterze doraźnym zapewniających niezakłócone funkcjonowanie komórki organizacyjnej.</p>		
<p>9. Szczególne uprawnienia:</p> <p>1) wnoszenie uwag i postulatów dotyczących pracy dydaktycznej i stanu dyscypliny na posiedzenia Zespołu Pedagogicznego jak również do swoich przełożonych.</p> <p>2) prawo do przetwarzania danych osobowych w zakresie wymaganym przez proces dydaktyczny.</p> <p>3) dostęp do informacji niejawnych o klauzuli „tajne”.</p>		
<p>10. Odpowiedzialność:</p> <p>1) za realizację zadań na zajmowanym stanowisku zgodnie z obowiązującymi przepisami.</p> <p>2) za przestrzeganie przepisów prawa, a w szczególności:</p> <p>a) ochrony tajemnicy państwowej i służbowej,</p> <p>b) ochrony danych osobowych,</p> <p>c) bezpieczeństwa i higieny służby i pracy,</p> <p>d) ochrony przeciwpożarowej,</p> <p>e) dyscypliny pracy.</p> <p>3) za właściwą eksploatację powierzonego mienia.</p>		
<p>11. Współpraca:</p> <p>1) z podmiotami zewnętrznymi: organami administracji rządowej i samorządowej, społecznością lokalną,</p> <p>2) z podmiotami wewnętrznymi: komórkami organizacyjnymi KGP, jednostkami organizacyjnymi policji, a w szczególności jednostkami szkoleniowymi.</p>		
12. Wymagania w zakresie:	Niezbędne:	Pożądane:
1) wykształcenie	wyższe	wyższe prawnicze z tytułem magistra,
2) kwalifikacji zawodowych:	kwalifikacje zawodowe wyższe,	kwalifikacje zawodowe wyższe
3) staż służby/pracy	min. 5 lat służby w policji	staż służby 5 lat w policji w komórkach organizacyjnych związanych merytorycznie z realizowanymi zadaniami,
4) doświadczenia zawodowego:	j.w.	j.w.
5) umiejętności:	- organizacja pracy własnej, - komunikowania się, - interpretacja przepisów, - egzekwowanie wymagań.	
<p>13. Warunki pracy praca w warunkach naturalnych przy sztucznym i naturalnym oświetleniu.</p>		
<p>14. Kryteria oceny realizacji zadań: wg kryteriów wynikających z rozporządzenia MSWiA z dnia 17 czerwca 2002 r. w sprawie opiniowania służbowego funkcjonariuszy policji...</p>		
<p>Pieczęć, data i podpis kierownika komórki/jednostki organizacyjnej bezpośrednio podległego komendantowi policji**</p>		<p>Zapoznałam(em) się i przyjmuję do stosowania</p> <p>Data i czytelny podpis policjanta/pracownika</p>

Wyk. w 3 egz.
Egz. nr 1 – zatrudniony na stanowisku,
Egz. nr 2 – kierownik komórki organizacyjnej,
Egz. nr 3 – Wydział Kadr.

Marzena Szczepańska

Inspektor Wydziału Inwestycji Urzędu Miasta Lublin
Doktorant II roku studiów doktoranckich na Wydziale Prawa
i Administracji UMCS w Lublinie

PODSTAWY PRAWNE WSPÓŁPRACY PAŃSTW CZŁONKOWSKICH UNII EUROPEJSKIEJ W SPRAWACH KARNYCH

Część I - Akty prawa pierwotnego

Powstanie Unii Europejskiej

1. Historia

Na początku XX wieku Europa była głównym ośrodkiem gospodarczym i politycznym ówczesnego świata. Jednakże I wojna światowa w poważnym stopniu nadwzględowała potencjał polityczno-gospodarczy krajów europejskich zaangażowanych w działania wojenne, który jeszcze bardziej podupadł na skutek wybuchu kolejnego światowego konfliktu zbrojnego. Zakończenie II wojny światowej stało się początkiem odbudowy dawnej świetności gospodarczej Europy i jej politycznego znaczenia. Państwa europejskie zaczęły występować z inicjatywą integracji europejskiej, by podźwignąć się ze zniszczeń wojennych, zbudować nowoczesną gospodarkę, odzyskać silną polityczną pozycję w świecie oraz zapobiec kolejnym konfliktom zbrojnym.¹ Dlatego też 5 maja 1949 roku w Londynie, powołały do życia Radę Europy, organizację polityczną, której zadaniem stało się wspieranie współpracy oraz realizacja idei jedności Europy poprzez społeczny, gospodarczy i kulturalny rozwój państw członkowskich.²

2. Traktat o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS)

Faktyczna integracja europejska rozpoczęła się 18 kwietnia 1951 roku, kiedy to sześć państw: Francja, Belgia, Holandia, Luksemburg, Włochy i Niemcy, podpisało w Paryżu Traktat o utworzeniu Europejskiej

Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS) zarządzanej przez Wysoką Władzę, tworząc w ten sposób wspólnotę ograniczającą suwerenność państw członkowskich poprzez sędowanie decyzyjnych uprawnień, w zakresie objętym traktatem, na organy o ponadnarodowym charakterze.³ Sześć lat później, 25 marca 1957 roku w Rzymie, członkowie wspólnoty, podpisali Traktat o ustanowieniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG), której podstawowym celem było zapewnienie swobody przepływu towarów, pracowników, usług i kapitału, utworzenie unii celnej, a w dalszym etapie także wspólnego rynku.

3. Traktat o utworzeniu Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (Euroatom)

Kolejnym krokiem ku integracji europejskiej było opracowanie i zawarcie w dniu 1 stycznia 1958 roku przez państwa będące sygnatariuszami Traktatu Rzymskiego, Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (Euroatom) zawierającego zasady rozwoju współpracy w zakresie badań oraz obrotu materiałami rozszczepialnymi oraz poprawę gwarancji swobodnego przepływu kapitału w zakresie inwestycji jądrowych na terytorium Wspólnoty.⁴

4. Traktat Brukselski – (TWE)

Z uwagi na to, że państwa członkowskie Wspólnot Europejskich zawarły

¹ D. Kiedrowska, M. Mazurek, D. Miąsik, R. Poźdżik, E. Skrzydło-Tefelska, Prawo Europejskie - Zarys wykładu, pod red. E. Skrzydło-Tefelskiej, R. Skubisza, s. 17.

² I. Kienzler, Leksykon Unii Europejskiej, s. 250.

³ Departament Współpracy Międzynarodowej i Prawa Europejskiego, Prawo wspólnotowe – zarys problematyki, Kwartalnik Ministerstwa Sprawiedliwości - Biuletyn Europejski Nr 1(2)/2003.

⁴ D. Kiedrowska, M. Mazurek, D. Miąsik, R. Poźdżik, E. Skrzydło-Tefelska, Prawo... op. cit., s. 21.

trzy odrębne traktaty, z których każdy przewidywał różne instytucje i organy, w celu uniknięcia mnożenia instytucji wspólnotowych, 8 kwietnia 1965 roku, na konferencji w Brukseli podpisano Traktat ustanawiający cztery wspólne i jednolite instytucje: Radę Europejską, Komisję Europejską, Parlament Europejski oraz Trybunał Sprawiedliwości. Powstały tym samym Wspólnoty Europejskie faktycznie integrujące państwa członkowskie pod względem gospodarczym, nie regulując jednak materii dotyczącej zakresu spraw wewnętrznych. Po ich utworzeniu proces integracji zaczął rozszerzać się na coraz więcej państw. Jednak dużą przeszkodą stały się wysokie koszty administracyjne związane z dokonywaniem formalności granicznych. Dlatego też, w celu ich ograniczenia, 14 czerwca 1985 roku podpisano tzw. Układ z Schengen – konwencję podstawową, przewidującą ograniczenie kontroli granicznej i celnej na granicach wewnętrznych Wspólnot Europejskich, która została rozwinięta 19 czerwca 1990 roku przez konwencję wykonawczą.

5. Układ z Schengen

5.1. Powstanie obszaru Schengen

Jednym z najważniejszych celów Wspólnot Europejskich była integracja gospodarcza opierająca się na wprowadzeniu wspólnego rynku, co miały zapewnić cztery europejskie wolności: swoboda przepływu osób, towarów, usług i kapitału. Czynniki te sprzyjały rozwojowi negatywnych zjawisk zagrażających bezpieczeństwu wewnętrznemu i wymagały podjęcia działań kompensacyjnych, mających na celu przywrócenie bezpieczeństwa, osłabionego likwidacją granic wewnętrznych. Ponadto zaczęło zwiększać się zagrożenie spowodowane rozwojem terroryzmu i handlu narkotykami oraz zwiększał się poziom przestępczości zorganizowanej i nielegalnej imigracji. Zjawiska te spowodowały znaczne zmniejszenie się bezpieczeństwa wewnętrznego, dlatego rządy państw europejskich zmuszone zostały do podjęcia współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, a więc w obszarze dotąd nie

objętym działaniami integracyjnymi. Jeszcze przed powstaniem traktatowych podstaw współpracy w tych dziedzinach, w 1975 roku, ministrowie spraw wewnętrznych państw członkowskich Wspólnot, spotkali się w Rzymie, by ustalić wspólną taktykę zwalczania zaistniałych zagrożeń. Powstało wówczas szereg grup roboczych, m.in. Grupa TREVI⁵, która zainicjowała europejską współpracę policyjną. Składała się z szefów resortów spraw wewnętrznych lub sprawiedliwości, wyższych urzędników oraz grup roboczych, a zajmowała się międzynarodową wymianą informacji na temat przestępczości, technikami policyjnymi oraz wymianą oficerów łącznikowych i funkcjonariuszy policji. Obok niej działały także inne grupy: Grupa Imigracyjna zajmująca się problematyką imigracji, azylu i spraw wizowych, Grupa Koordynatorów do spraw Walki z Narkotykami, Grupa CE-LAND⁶, której zadaniem była obserwacja handlu oraz stosowania narkotyków w Europie oraz opracowanie strategii walki z przemytem i dystrybucją narkotyków, Grupa Antymafijna i Urząd Obserwacyjny do spraw Narkotyków i Narkomanii (EUNN).⁷

5.2. Konwencje układu z Schengen

5.2.1. Konwencja podstawowa

Tak rozwijana, rozproszona i częściowo nieformalna współpraca międzyrządowa, okazała się jednak niewystarczająca i mało efektywna wobec skali problemów. W związku z tym 14 czerwca 1985 roku pięć państw członkowskich Wspólnot, podpisało tzw. Układ z Schengen⁸ – Konwencję Podstawową, przewidującą:

⁵ Skrót od francuskich słów: Terrorisme, Radicalisme, Extremisme, Violence Internationale (Terroryzm, Radykalizm, Ekstremizm, Przemoc Międzynarodowa).

⁶ Skrót od francuskich słów: Comité Européen de Lutte Anti – Drogie (Komitet do spraw Zwalczania Narkotyków)

⁷ H. Maroń, Integracja Europejska a Prawo Karne, s. 12.

⁸ Pełna nazwa to: Układ pomiędzy Rządami Państw Unii Gospodarczej Beneluksu oraz Republiki Federalnej Niemiec oraz Republiki Francuskiej dotyczący stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach, zawarty w Schengen 14 czerwca 1985

1. działania krótkoterminowe, które weszły w życie z chwilą podpisania Układu, obejmujące ograniczenie kontroli granicznej i celnej na granicach wewnętrznych Wspólnot Europejskich do kontroli wizualnej w stosunku do obywateli Wspólnot oraz wprowadzenie wspólnych posterunków granicznych,
2. działania długoterminowe, polegające na przyjęciu złożeń całkowitej likwidacji wewnętrznych granic od 1 stycznia 1990 roku, a co za tym idzie całkowitej likwidacji kontroli granicznych wewnątrz obszaru Schengen.

Jednocześnie z powyższymi ograniczeniami Układ przewidywał podjęcie szeregu działań zastępczych - kompensacyjnych zwiększających bezpieczeństwo osłabione przyjętymi założeniami likwidacji wewnętrznych granic państw członkowskich Wspólnot.

5.2.2. Konwencja wykonawcza

Na skutek braku szczegółowych regulacji prawnych oraz zmieniającej się sytuacji polityczno-gospodarczej Europy, realizacja długoterminowych postanowień zawartych w Układzie z Schengen napotkała szereg trudności, w efekcie których, nie udało się dotrzymać terminu zniesienia granic. W związku z tym, strony Układu, 19 czerwca 1990 roku, opracowały do niego obszerniejszą Konwencję Wykonawczą⁹ – porozumienie, na mocy którego, sprecyzowano i ujednolicono przepisy regulujące zasady przekraczania granic, udzielania azylu i wydawania wiz, wyodrębniając jednocześnie granice wewnętrzne jako granice pomiędzy państwami sygnatariuszami Układu i granice zewnętrzne jako granice pomiędzy państwami sygnatariuszami Układu, a państwami trzecimi. Status cudzoziemca przyznano każdej osobie

roku; *Official Journal of the European Communities* L 239,22/9/2000

⁹ Pełna nazwa aktu to: Porozumienie Wykonawcze z 19 czerwca 1990r. o realizacji Układu z 14 czerwca 1985r zawartego w Schengen pomiędzy Rządami Państw Unii Gospodarczej Beneluksu, Niemiecką Republiką Federalną i Republiką Francuską dotyczącego stopniowego znoszenie kontroli na wspólnych granicach; *Official Journal of the European Communities* L 239,22/09/2000.

spoza Wspólnot Europejskich, co oznaczało, że z dobrodziejstwa postanowień Układu skorzystali także obywatele tych państw Wspólnot, które nie były sygnatariuszami Układu z Schengen.

5.2.3. System Informacyjny Schengen (SIS)

Na mocy postanowień Konwencji Wykonawczej utworzono System Informacyjny Schengen (SIS), czyli informatyczny system współpracy pomiędzy władzami policyjnymi poszczególnych krajów, ułatwiający wymianę danych dotyczących tożsamości osób oraz informacji dotyczących zaginionych albo skradzionych pojazdów lub przedmiotów. System ten utworzono w celu zapewnienia bezpieczeństwa po zniesieniu kontroli granic wewnętrznych oraz w celu wzmocnienia kontroli granic zewnętrznych. System ten miał zapewnić skuteczną realizację podstawowych założeń Konwencji.¹⁰ Centralę SIS stanowił komputer zainstalowany w Strasburgu, w którym zgromadzono i przechowywano dane dotyczące osób niepożądanych na terenie państw sygnatariuszy. System składał się z dwóch części:

1. C-SIS – centrala w Strasburgu, do której przesyłano dane, które powinny znajdować się w systemie oraz są tam przechowywane informacje ze wszystkich biur krajowych,
2. N-SIS – terminale krajowe w państwach obszaru Schengen, funkcjonujące jako źródło informacji.

SIS stanowił główną część składową obszaru Schengen i stał się pierwszym w Europie policyjnym systemem opracowywania danych, za pomocą którego policja każdego państwa może automatycznie przekazywać dane do centrali w Strasburgu, co gwarantuje identyczność zbioru danych w systemach informatycznych poszczególnych państw z obszaru Schengen. Ponadto, w każdym państwie zostały powołane biura SIRENE¹¹, dysponujące na miejscu zasobami

¹⁰ H. Maroń, *Integracja...* op. cit., s. 49-53.

¹¹ SIRENE – Supplementary Information Request AT the National Entry – Wniosek o Dodatkową Informację podczas Przekraczania Granicy Narodowej.

bem szybkich informacji ułatwiających kontrolę zewnętrznych granic. Do systemu Informacji wprowadzono dane osób poszukiwanych, którym groziła kara pozbawienia wolności, osób, które musiały stanąć przed sądem w charakterze świadków, osób obserwowanych przez policję i osób wymagających ochrony, a także obcokrajowców z państw trzecich, którym odmawia się wjazdu do obszaru Schengen.¹² Procedura przekazywania informacji jest bardzo szybka.

Na przepływ informacji, od chwili wprowadzenia jej do bazy C-SIS do jej pojawienia się w terminalach krajowych N-SIS, potrzeba około 15 minut, a dane tam umieszczane są na bieżąco aktualizowane (co około 5 minut).¹³ SIS został objęty monitoringiem wykonywanym przez Wspólną Władzę Nadzorczą będącą niezależnym organem, składającym się z osób zajmujących się ochroną danych osobowych w państwach obszaru Schengen. Na 2007 r. przewidziano wprowadzenie systemu informacyjnego nowej generacji, tzw. SIS II.¹⁴

Układ z Schengen oraz Konwencja Wykonawcza zostały zawarte poza Wspólnotami Europejskimi. Były umowami prawa międzynarodowego publicznego, zawartymi w ramach współpracy międzyrządowej. Komisja Europejska, będąca jednym z czterech organów Wspólnot, uzyskała status obserwatora stojącego na straży zgodności ustaleń z Schengen z prawem, celami i polityką Wspólnot. Sygnatariusze Układu zadbali ze swej strony o to, by postanowienia zawartych przez nich umów nie były sprzeczne z prawem wspólnotowym, gdyż od początku umowy te stanowiły podwaliny do ustanowienia na terenie Wspólnot przestrzeni bez granic wewnętrznych. Gwarancją spójności obu regulacji stały się przepisy zawarte w art. 134 Konwencji Wykonawczej, mówiące o tym, że

jej postanowienia są wiążące o tyle, o ile nie są sprzeczne z prawem wspólnotowym. Początkowo członkami Układu z Schengen było pięć państw, ale sukcesywnie przystępowały do niego kolejne państwa Wspólnot. Spójność postanowień Układu i prawa Wspólnotowego umożliwiła włączenie prawnego dorobku Schengen do systemu prawnego utworzonej w 1992 roku Unii Europejskiej. Stało się to możliwe dzięki podpisaniu Traktatu Amsterdamskiego określającego w art. 29 obszar Unii jako „obszar wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości” oraz wskazującego, że realizacja tych postanowień będzie dokonywana „poprzez rozwijanie wspólnego działania w dziedzinie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych”. W konsekwencji dorobek prawny Układu został dołączony do Traktatu w formie Protokołu Schengen, którego stronami jest 13 państw, sygnatariuszy umów z Schengen i stał się częścią zarówno prawa Wspólnotowego jak i Unijnego prawa wtórnego bez konieczności zmiany traktatów.¹⁵ Zgodnie z treścią art. 1 Protokołu, z chwilą wejścia w życie Traktatu cały prawny dorobek Układu Schengen stosuje się bezzwłocznie do całej trzynastki państw członkowskich, natomiast zgodnie z art. 8 tegoż Protokołu wszystkie państwa zamierzające przystąpić do Unii Europejskiej, powinny w pełni przyjąć zarówno dorobek Schengen, jak i wszystkie inne środki podjęte przez instytucje w zakresie jego zastosowania.¹⁶ Do *Acquis Schengen* zalicza się:

1. Układ z Schengen z 14 czerwca 1985 r.,

¹² I. Kienzler, Leksykon Unii Europejskiej, s. 268-269.

¹³ H. Maroń, Integracja... op. cit., s. 64-67.

¹⁴ W tej kwestii patrz Decyzja Rady Unii Europejskiej Nr 2001/886/JHA, Dz.Urz. WE z 2001r., Nr L 328.

¹⁵ H. Maroń, Integracja... op. cit., s. 68-70. Zobacz także dwie Decyzje Rady UE: Nr 1999/435/EC z dnia 20.05.1999r. (OJ L 176 z 10.07.99r., str. 1-16), w której zdefiniowano *Acquis Schengen* oraz Nr 1999/436/EC (tamże, str. 17-30), która określa podstawy prawne *Acquis Schengen* w odniesieniu do Traktatu Wspólnot Europejskich i Traktatu o Unii Europejskiej.

¹⁶ A. Górski, A. Sakowicz, Europejska zasada *Ne bis de idem* oraz problem automatycznego wykonywania kar w UE, w: Bariery prawne integracji europejskiej w sprawach karnych, Forum – Wymiar Sprawiedliwości i Sprawy Wewnętrzne UE, materiały robocze 3/05, s. 28.

2. Konwencję Wykonawczą Układu z Schengen z 19 czerwca 1990 roku,
3. wszystkie protokoły akcesyjne, podpisane między sygnatariuszami Układu i państwami które dołączyły do Układu i konwencji,
4. wszystkie decyzje i deklaracje podjęte przez Komitet Wykonawczy,
5. inne akty wykonawcze podjęte przez uprawnione organy, którym Komitet udzielił kompetencji decyzyjnych dla wdrożenia Konwencji.¹⁷

Przez inkorporację *Acquis Schengen* do prawa UE, rozszerzono zakres kognicji Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, który dotychczas nie posiadał w zakresie spraw karnych żadnych uprawnień. Trybunał uzyskał między innymi szerokie kompetencje do wydawania wstępnych orzeczeń oraz interpretacji decyzji ramowych, konwencji, a także interpretacji środków podjętych dla ich wprowadzenia. Mimo że w obręb jurysdykcji ETS przeniesiono sprawy zastrzeżone dotychczas dla państw członkowskich, to jednak ETS nie uzyskał kompetencji do oceny ważności, czy też proporcjonalności działań podejmowanych przez organy policyjne i inne organy przymusu państw członkowskich, ani też nie uzyskał kompetencji do wykonywania obowiązków tych państw związanych z przestrzeganiem prawa i porządku oraz ochroną publicznego bezpieczeństwa.¹⁸

6. Traktat Luksemburski - Jednolity Akt Europejski (JAE)

W związku z tym, że podejmowane działania integracyjne opierające się na koordynacji międzyrządowej stały się niewystarczające, 17 lutego 1986 r., członkowie Wspólnot Europejskich, uchwalili w Luksemburgu Jednolity Akt Europejski (JAE) zmieniający trzy wcześniejsze traktaty, otwierając tym samym nowy etap integracji europejskiej przez wskazanie nowych

idei dotyczących praw człowieka, demokracji, rządów prawa oraz poprzez wskazanie założeń utworzenia wspólnego rynku w Europie oraz pobudzenie mechanizmów konkurencji, a także ustanawiając nową procedurę stanowiącą podstawę przyszłej wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.¹⁹

7. Traktat z Maastricht (TUE)

Równocześnie z wprowadzeniem traktatu Luksemburskiego rozpoczęto reformę Wspólnot Europejskich, której pierwszy etap zakończył się 7 lutego 1992 roku uchwaleniem Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) zwanego Traktatem z Maastricht. Traktat ten, miał na celu stworzenie nowych ram organizacyjnych, merytorycznych i prawnych dla procesu integracyjnego i jako pierwszy zawierał regulacje dotyczące współpracy z zakresu wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych. Współpraca taka realizowana była już wcześniej poza Wspólnotami z uwagi na brak podstaw traktatowych.²⁰ Traktat z Maastricht był wyrażeniem przez państwa członkowskie woli przekształcenia dotychczasowych trzech Wspólnot Europejskich w Unię Europejską - jedną ponadnarodową organizację opartą na działaniu trzech filarów.

Filar I stanowiły dotychczasowe Wspólnoty Europejskie: EWWiS, EWG i Auroatom. Współpraca w jego ramach obejmowała dziedzinę gospodarki, nauki, techniki i kultury. Filar II obejmował współpracę w zakresie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, czyli regularne konsultacje przedstawicieli państw członkowskich UE w celu prezentowania wspólnych stanowisk wobec wydarzeń i problemów międzynarodowych, w szczególności dotyczących bezpieczeństwa UE.

Filar III obejmował współpracę w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, czyli współpracę policyjną i sadową w sprawach karnych.

¹⁷ J. Justyński, *Acquis communautaire a acquis Schengen*, w: Unia Europejska – wyzwanie dla polskiej Policji pod red. W. Pływaczewski, G. Kędzierska, P. Bogdalski, Szczytno 2003, s. 328-338.

¹⁸ Ibidem, s. 328-338.

¹⁹ H. Maroń, *Integracja Europejska a Prawo Karne*, s. 11.

²⁰ P. Filipek, *Traktat o Unii Europejskiej – komentarz*, artykuł 29, pod red. K. Lankosz, s. 346.

8. Traktat Amsterdamski (TA)

Kolejnym krokiem na drodze zmian instytucjonalnych Wspólnot był podpisany 17 czerwca 1997 roku Traktat Amsterdamski znacznie uczyniający proces podejmowania decyzji, upraszczający procedury legislacyjne, umożliwiający przyjęcie nowych członków oraz zwiększający zdolność Unii Europejskiej do prowadzenia wspólnej polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obronności, a tym samym działania na międzynarodowej arenie. Wraz z wejściem w życie, Traktat ten dokonał ogromnych przeobrażeń w zakresie III filaru, w szczególności w odniesieniu do przepisów o przekraczaniu granic, polityki azylowej i imigracyjnej, współpracy sądowej w sprawach cywilnych oraz współpracy celnej.²¹ Po jego podpisaniu zagadnienia dotyczące współpracy z zakresu wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych były przedmiotem obrad na wielu szczytach Rady Europejskiej.

9. Rada Europejska w Tempere

W dniach 15–16 października 1999 roku, w pięć miesięcy po wejściu w życie Traktatu Amsterdamskiego, w fińskim mieście Tempere, odbyło się specjalne spotkanie Rady Europejskiej poświęcone tworzeniu obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, a także określeniu miejsca III filaru w strukturze Unii Europejskiej w związku z planowanymi zmianami strukturalnymi oraz rozwojowi współpracy w obszarze III filaru i wyznaczeniu priorytetów i głównych obszarów działalności. Dokonano również uzgodnień dotyczących między innymi szerszego dostępu obywateli Unii Europejskiej do wymiaru sprawiedliwości i wzmocnienia mechanizmów zwalczania przestępczości zorganizowanej oraz zdecydowano o utworzeniu Europejskiej Jednostki Współpracy Sądowej (Eurojust) złożonej z sędziów, prokuratorów i funkcjonariuszy policji, mającej służyć koordynacji prowadzonych w różnych państwach Unii dochodzeń.²² Państwa członkowskie potwierdziły także wolę między-

narodowej współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych, ale w szczególności skoncentrowano się na opracowaniu Karty Praw Zasadniczych Unii Europejskiej, na rozwijaniu i pogłębianiu kontaktów i powiązań z organizacjami i krajami spoza Unii Europejskiej oraz na sformułowaniu „kamieni milowych” na drodze do „obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości”.²³

W zakresie prawa karnego najistotniejsze zadania Unii dotyczące współpracy w obszarze III filaru sformułowane w postaci „kamieni milowych” obejmowały:

- lepszy dostęp do aparatu wymiaru sprawiedliwości poprzez dostępność informacji o krajowych systemach prawnych oraz europejskiej współpracy sądowej, a także poprzez wprowadzenie zasad upraszczających i przyspieszających rozpatrywanie spraw sądowych,
- wzajemne uznawanie orzeczeń sądowych,
- konieczność podjęcia prac w celu zbliżenia ustawodawstwa karnego i cywilnego,
- przeciwdziałanie przestępczości w obszarze Unii oraz zacieśnianie współpracy w walce z przestępczością,
- szczególne działania skierowane przeciwko praniu brudnych pieniędzy,
- rozwój współpracy z państwami spoza Unii Europejskiej.²⁴

Do strategii działań walki z przestępczością włączono także działania prewencyjne oraz zgłoszono postulat utworzenia wspólnych zespołów śledczych z udziałem Europolu, mających za zadanie podjęcie walki z transgraniczną przestępczością, terroryzmem oraz przemytem narkotyków i osób. Ponadto w Tempere zgłoszono postulat utworzenia Europejskiego Kolegium Policyjnego kształcącego kadry wysokiej rangi funkcjonariuszy.²⁵

Głównym przesłaniem spotkania Rady Europejskiej w Tempere było złoże-

²¹ Ibidem, s. 347.

²² H. Maroń, Integracja... op. cit., s. 31.

²³ A. Gruszczak, III filar Unii Europejskiej po Tempere: wnioski i perspektywy, *Studia Europejskie* Nr 3/2000, s. 93. Porównaj także „Posiedzenie Rady Europejskiej w Tempere, 15-16 października 1999r. Wnioski Prezydencji”, *Monitor Integracji Europejskiej*, 2000, Nr 28, s. 92-103.

²⁴ *Biuletyn Unii Europejskiej*, 1999, nr 10, s. 1.6.1.

²⁵ H. Maroń, Integracja... op. cit., s. 32.

nie przez szefów państw i rządów, deklaracji gotowości realizacji postanowień Traktatu Amsterdamskiego oraz pogłębiania współpracy w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych na poziomie wspólnotowym w obrębie I filaru oraz na poziomie unijnym w obrębie III filaru. Najważniejszym wnioskiem potwierdzonym przez Radę Europejską w Tempere, a wcześniej zauważonym i podniesionym w Konferencji Międzyrządowej z 2000r. i w Traktacie Amsterdamskim, było dostrzeżenie wyraźnych skutków rozprzestrzeniania się zagrożeń bezpieczeństwa i ładu publicznego na cały obszar Unii Europejskiej.²⁶

10. Traktat Nicejski

Rokowania mające doprowadzić do kolejnych reform wspólnotowego i unijnego prawa oraz mające przygotować Unię do planowanego na 2004 r. rozszerzenia o nowe państwa, zakończono 26 lutego 2001 r. podpisaniem Traktatu Nicejskiego.²⁷ Oba Traktaty (Amsterdamski i Nicejski) w znacznym stopniu znowelizowały Traktat z Maastricht oraz Traktat o Fuzji z Brukseli z 1965 r. Wprowadzono nowe zasady współpracy w obrębie poszczególnych filarów, stworzono nowe instrumenty prawne oraz przygotowano instytucje unijne do rozszerzenia Unii Europejskiej o kolejne państwa.

Jednym z ważniejszych postanowień Traktatu Nicejskiego dotyczących współpracy w ramach III filaru było włączenie do Tytułu VI Traktatu o Unii Europejskiej postanowień dotyczących Europejskiej Jednostki Współpracy Sądowej (EUROJUST). Zgodnie z postanowieniami znowelizowanego art. 29 TUE celem Unii Europejskiej stało się zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa i sprawiedliwości poprzez podejmowanie wspólnych działań w zakresie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych oraz przez zapobieganie i zwalczanie rasizmu i ksenofobii. Osią-

gnięcie tego celu powinno nastąpić głównie poprzez podjęcie ściślejszej współpracy pomiędzy organami sądowymi i innymi kompetentnymi władzami państw członkowskich, w szczególności zaś przez EUROJUST jako instytucję umożliwiającą ściślejszą współpracę, zgodnie z postanowieniami art. 31 i 32 TUE.²⁸

11. Prawo wspólnotowe

Konsekwencją przeprowadzonego procesu integracji i utworzenia Unii Europejskiej stało się powstanie prawa wspólnotowego mającego charakter prawa międzynarodowego, wynikającego z zawartych przez państwa członkowskie traktatów założycielskich. Szczególna konstrukcja, jaką są Wspólnoty, nadaje temu prawu cechy wspólnego prawa wewnętrznego, co zostało potwierdzone orzeczeniem Trybunału Sprawiedliwości (w sprawie 14/68 Walt Wilhelm i inni. v. Federalny Urząd Kartelowy, Zb. Orz. 1969, s. 1), który stwierdził, że Traktat EWG ustanowił własny system prawny, zintegrowany z systemami prawnymi państw członkowskich, który mają obowiązek stosować ich sądy, a ewentualne konflikty norm wspólnotowych z normami krajowymi powinny być rozwiązywane z zastosowaniem reguły pierwszeństwa prawa wspólnotowego, jako systemu nadrzędnego wpisanego w porządek prawny państw członkowskich. W ten sposób traktaty założycielski uzyskały niejako charakter konstytucyjny, w rezultacie czego, prawo wspólnotowe stosuje się bezpośrednio w wewnętrznym porządku prawnym państw członkowskich. Stanowi ono dorobek prawny (*acquis communautaire*) obejmujący aktualny stan prawa europejskiego: prawo pierwotne, prawo wtórne, zasady prawa, orzecznictwo Sądu Pierwszej Instancji powołanego decyzją Rady Europy 24 października 1988 roku, oraz orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości.²⁹

²⁶ A. Gruszczak, Unia Europejska wobec przestępczości, s.32-33.

²⁷ D. Kiedrowska, M. Mazurek, D. Miąsik, R. Poździk, E. Skrzydło-Tefelska, Prawo... op. cit., s. 25.

²⁸ A. Gruszczak, Unia... op. cit., s.33-34.

²⁹ Departament Współpracy Międzynarodowej i Prawa Europejskiego, Prawo wspólnotowe – zarys problematyki, Kwartalnik Ministerstwa Sprawiedliwości - Biuletyn Europejski Nr 1(2)/2003.

Leszek Koźmiński – młodszy wykładowca Zakładu Kryminalistyki Szkoły Policji w Pile
Marzena Brzozowska - kierownik Zakładu Kryminalistyki Szkoły Policji w Pile
dr Jacek Kościuk - dyrektor Instytutu Historii Architektury, Sztuki i Techniki Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej
Waldemar Kubisz - kierownik Działu Sprzedaży Leica Geosystems

WYKORZYSTANIE MOŻLIWOŚCI NOWOCZESNEGO SKANOWANIA 3D W OGŁĘDZINACH MIEJSCA ZDARZENIA I ICH DOKUMENTOWANIA

Ogłędziny w grupie czynności procesowych i pozaprocesowych, składających się na śledcze badanie miejsca zdarzenia, zwykle odgrywają centralną rolę. Łącząc główne zagadnienia taktyki i techniki kryminalistycznej, ogłędziny pozwalają na wyjaśnienie okoliczności zdarzenia (rekonstrukcja), pozwalają ustalić sprawcę/sprawców zdarzenia oraz umożliwiają zebranie rzeczowego materiału dowodowego w postaci ujawnionych i zabezpieczonych śladów kryminalistycznych, które w dalszych czynnościach wykrywczych pozwalają na udowodnienie stopnia uczestnictwa w przestępstwie sprawcy/sprawców³².

Ogłędziny w postępowaniu przygotowawczym w wielu przypadkach odgrywają rolę decydującą w ujawnianiu i zabezpieczaniu dowodów, „stanowią fundament dla całej sprawy. Czas ich przeprowadzenia, fachowość, z jaką zostaną wykonane, zakres przeprowadzonych czynności mają zdecydowane znaczenie dla losów postępowania przygotowawczego (dochodzenia-śledztwa)”³³.

³² M. Goc, *Ogłędziny* [w:] E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 204.

³³ J. Mazepa, *Ogłędziny* [w:] *Vademecum technika kryminalistyki*, Pod red. J. Mazepy, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2009, s. 16.

Zgodnie z obowiązującym prawem do prowadzenia ogłędzin uprawnione są wyłącznie osoby reprezentujące wskazane bezpośrednio służby i instytucje: policję, żandarmerię, prokuraturę lub sądy. Jakość tej procesowej czynności kryminalistycznej bezpośrednio uzależniona jest od wiedzy i umiejętności biorących w niej udział osób. Poza prowadzącym ogłędziny policjantem czy prokuratorem do pomocy może zostać powołany biegły lub specjalista (technik kryminalistyki), którzy bez ograniczeń mogą wykorzystywać dostępne środki i urządzenia służące zarówno do ujawniania i zabezpieczania śladów kryminalistycznych, jak i ich wymiarowania czy dokumentowania czynności.

XXI wiek w zakresie wspomnianych czynności technicznych swoimi osiągnięciami naukowymi i technologicznymi poszerzył spectrum nowoczesnych środków i narzędzi techniki kryminalistycznej. Walizka kryminalistyczna przestała kojarzyć się wyłącznie ze szkieletem lupy i piórem pędzla daktyloskopijnego. W dobie badań DNA, analizy śladów powystrzałowych GSR, nowych metod ujawniania śladów linii papilarnych nie dziwią poszukiwania rozwiązań ultranowoczesnych, mogących zaistnieć we współczesnej kryminalistyce.

Terazniejszym krokiem w przyszłość nowoczesnych technik kryminali-

stycznych wydaje się być możliwość wykorzystania w czynnościach oględzinowych technologii naziemnego skanowania 3D. Skanowanie laserowe 3D stosowane jest obecnie na całym świecie głównie w takich dziedzinach jak: budownictwo i architektura, inżynieria przemysłowa, geodezja, ochrona zabytków i archeologia. Z coraz większym powodzeniem od początku obecnego dziesięciolecia technologia ta zaczęła być wykorzystywana w kryminalistyce. Najsilniej wykorzystanie skanerów 3D widoczne jest w amerykańskich służbach policyjnych.

„Multidyscyplinarne zespoły śledztw wypadowych” (Multidisciplinary Accident Investigation Team), pracujące w siłach California Highway Patrol, zajmują się przede wszystkim kryminalistycznym badaniem miejsc zdarzeń drogowych, jak i ich rekonstrukcją oraz ustalaniem przyczyn. Ponadto zespoły MAIT wspomagają czynności na miejscach innych zdarzeń kryminalnych, zwłaszcza tych z użyciem broni palnej, zarówno przez przestępców, jak i policjantów. W stanie Nowy Meksyk (USA Albuquerque Police) skaner 3D wykorzystywany jest w mobilnym zespole laboratorium kryminalistycznego (Mobile Crime Lab) na miejscu najważniejszych zdarzeń kryminalnych, najczęściej z użyciem broni. Także w Europie technologia skanowania 3D zaczyna być wykorzystywana przez policyjne służby śledcze, głównie w śledztwach powybuchowych związanych z działaniami zorganizowanych grup przestępczych lub terrorystycznych.

Szkoła Policji w Pile razem z Laboratorium Skanowania i Modelowania 3D przy Instytucie Historii Architektury Sztuki i Techniki oraz firmą Leica Geosystems podjęła próbę rozpoznania możliwości wykorzystania systemów skanowania 3D w ramach czynności oględzinowych na miejscu zdarzenia i ich dokumentowania.

Wykładowcy Zakładu Kryminalistyki pilskiej Szkoły, wraz z przedstawicielem ww. Laboratorium i firmy Leica Geosystems przeprowadzili czynności oględzinowe na miejscach dwóch symulowanych

zdarzeń kryminalnych: w terenie otwartym wypadku komunikacyjnego oraz w pomieszczeniach mieszkalnych miejsca zabójstwa. W obu przypadkach przed wykonaniem właściwych oględzin, zgodnie z przepisami prawa (kpk) oraz zasadami przeprowadzania takich czynności, miejsca zdarzenia poddane zostały skanowaniu z użyciem skanera HDS LeicaScanstation 2, wspomaganego – dla celów dokumentacji pogładowej - cyfrowym aparatem lustrzanym – Fuji FinePix S5 Pro.

Jednocześnie jedno z symulowanych miejsc zdarzeń (zabójstwa), pozostawione w niezmiennych warunkach, dwukrotnie poddano oględzinom metodą klasyczną z użyciem zespołów ludzkich, wchodzących w skład grupy operacyjno-procesowej. W wyniku tych czynności policjanci sporządzili komplety dokumentacji w postaci protokołu oględzin, szkicu roboczego i właściwego, metryczek śladowych oraz notatki pooględzinowej.

Powyższe miało na celu porównanie wyników skanowania 3D oraz czynności oględzinowych zespołów ludzkich w zakresie sporządzanej dokumentacji techniczno-pogladowej.

Skanowanie miejsca zdarzenia i przygotowanie dokumentacji

W czynnościach skanowania 3D symulowanego miejsca zdarzenia brały udział dwie osoby. Łączny czas skanowania wyniósł 1 godz. 55 min, a samo pomieszczenie było analizowane z trzech stanowisk (około 30-35 min na jedno stanowisko skanowania).

Sama czynność przeprowadzana na miejscu zdarzenia polegała na zeskanowaniu tego miejsca z trzech różnych, dopełniających się stanowisk pracy skanera 3D, który wymagał wyłącznie unieruchomienia, wypoziomowania i określenia fragmentu miejsca poddanego automatycznemu skanowaniu. Efekt pracy skanera został zapisany na dysku twardym komputera współpracującego z urządzeniem (zdj. 1 i 2 przedstawiają stanowiska z pracującym na miejscu zdarzenia skanerem 3D – autor. L. Koźmiński).

Zdj. 1

Zdj. 2

Czas opracowania materiałów uzyskanych w wyniku skanowania, łącznie dla wszystkich stanowisk, wynosił (bez przygotowania filmów) 8 godzin, w tym:

- rejestracja chmury punktów – 30 minut,
- opracowanie zdjęć panoramicznych – 3 godziny,

- mapowanie kolorów – 1 godzina,
- przygotowanie true view – 30 minut,
- przygotowanie panoview – 30 minut,
- opracowanie rzutu wektorowego – 3 godziny,
- dodatkowe wygenerowanie jednego filmu poglądowego dla pojedynczego stanowiska skanowania wynosiło około 1 godziny.

W wyniku połączenia stanowisk i ustalenia zewnętrznego układu odniesienia (tzw. georeferencja) uzyskujemy chmurę punktów, zawierającą setki tysięcy, a nawet wiele milionów punktów, gotową do wykonywania bezpośrednich pomiarów i analiz przestrzennych, do modelowania 3D lub bezpośredniego wykorzystania w innych aplikacjach CAD czy też oprogramowaniu bezpośrednio dedykowanym kryminalistykom *Leica Forensic Map Pro*.

Pełna wizualizacja obiektu skanowanego jest dokonywana poprzez integrację uzyskanej chmury punktów 3D ze zdjęciami cyfrowymi wykonywanymi przez skaner lub dowolnym aparatem cyfrowym (zdzj. 3-8). W omawianym przypadku użyto aparatu Fuji FinePix S5 Pro wyposażonego w obiektyw „rybie oko” (180°).

Zdj. 3-5. Zdjęcia wykonane aparatem cyfrowym wyposażonym w obiektyw „rybie oko” (180°), autor J. Kościuk

Zdj. 6-8. Zdjęcia wykonane aparatem cyfrowym wyposażonym w obiektyw „rybie oko” (180°), autor J. Kościuk

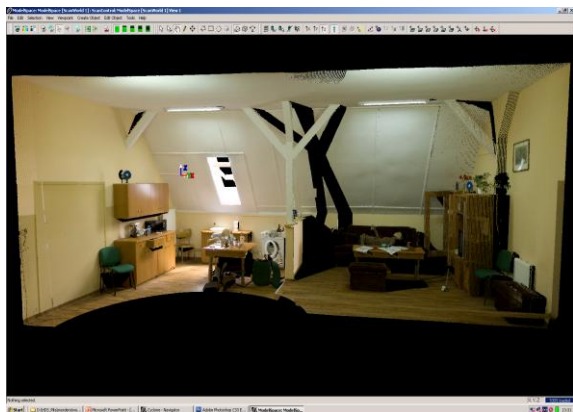
Zdj. 9. Przygotowanie „cube maps” w wyniku połączenia poszczególnych zdjęć, autor J. Kościuk

Z zestawu zdjęć przygotowano panoramę, która jako informacja o kolorze została mapowana na chmurę punktów, stanowiących wyjściowy materiał pracy skanera 3D (zdj. 10 i 11, autor J. Kościuk).

Zdj. 10.

Zdj. 11.

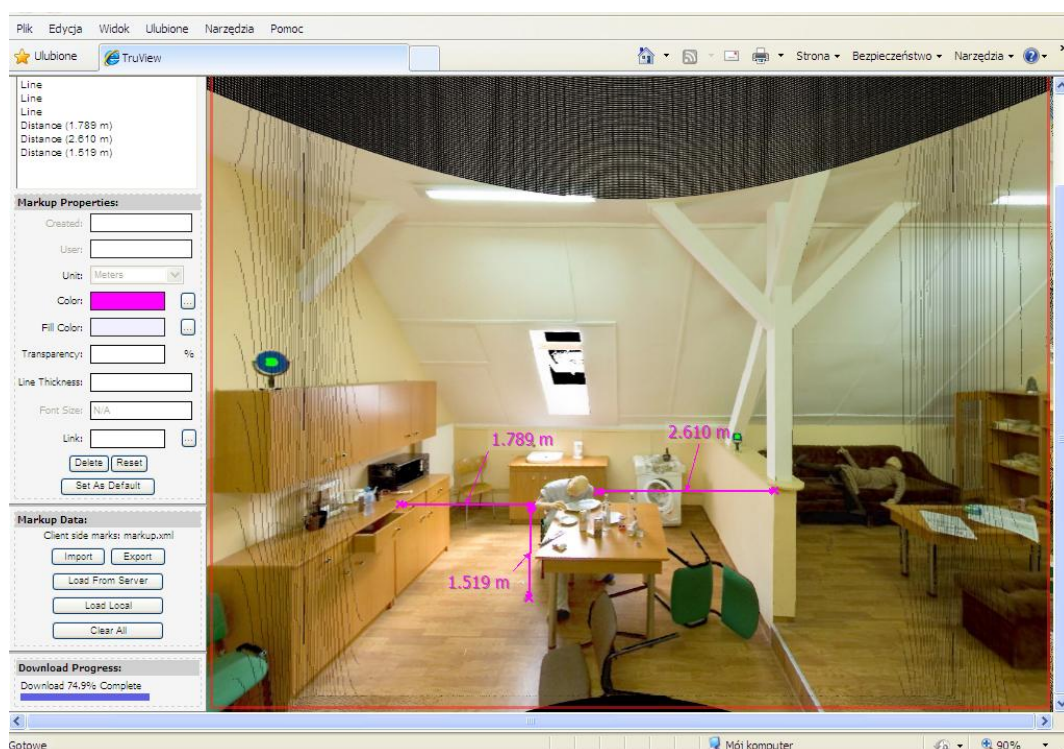
Znakomitym produktem pośrednim, stanowiącym zarówno materiał poglądowy, jak i badawczy, mogą być animacje wideo (zdj. 12) lub plik przygotowany do opublikowania materiału 3D poprzez Internet.

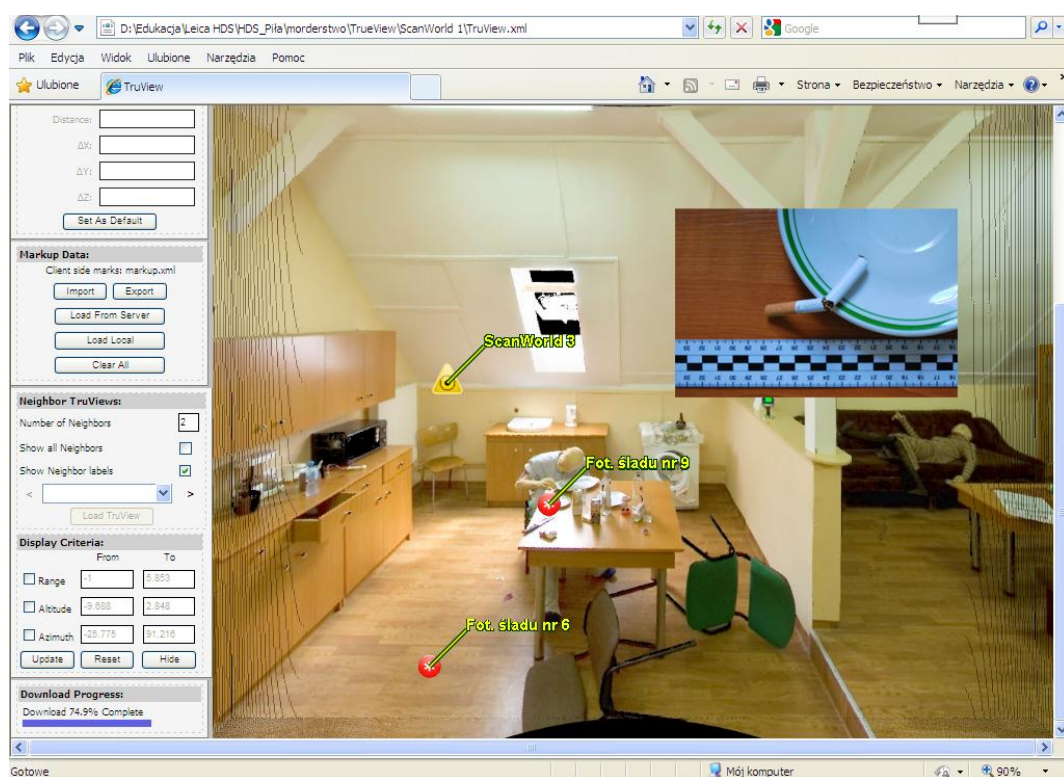
Zdj. 12. Przykładowa klatka z filmu prezentującego miejsce zdarzenia, a przygotowanego na podstawie materiałów ze skanowania 3D, autor L. Koźmiński.

Wyjątkowo ważnym z punktu widzenia wykorzystania dokumentacji poglądowej wydają się być możliwość takiego przygotowania materiałów ze skanowania 3D miejsca zdarzenia, które pozwala je aktywnie przeglądać w przeglądarce internetowej (w tym przypadku z użyciem bezpłatnej wtyczki Leica TrueView dla Internet Explorer). Bezpośrednio w „chmurze punktów” (wirtualna rzeczywistość 3D) można dokonywać wszelkich pomiarów (współrzędne, odległości, kąty, pola powierzchni, objętości – zdj. 13). Ponadto z tak wizualizowaną sceną przestępstwa łączyć możemy, za pomocą hiperlinków, inne formy graficznego przedstawiania wizerunków zabezpieczonych śladów i przedmiotów, a także obecne w postępowaniu dokumenty procesowe w wybranych fragmentach lub całości (zdj. 14).

Wykorzystanie możliwości nowoczesnego skanowania 3D...

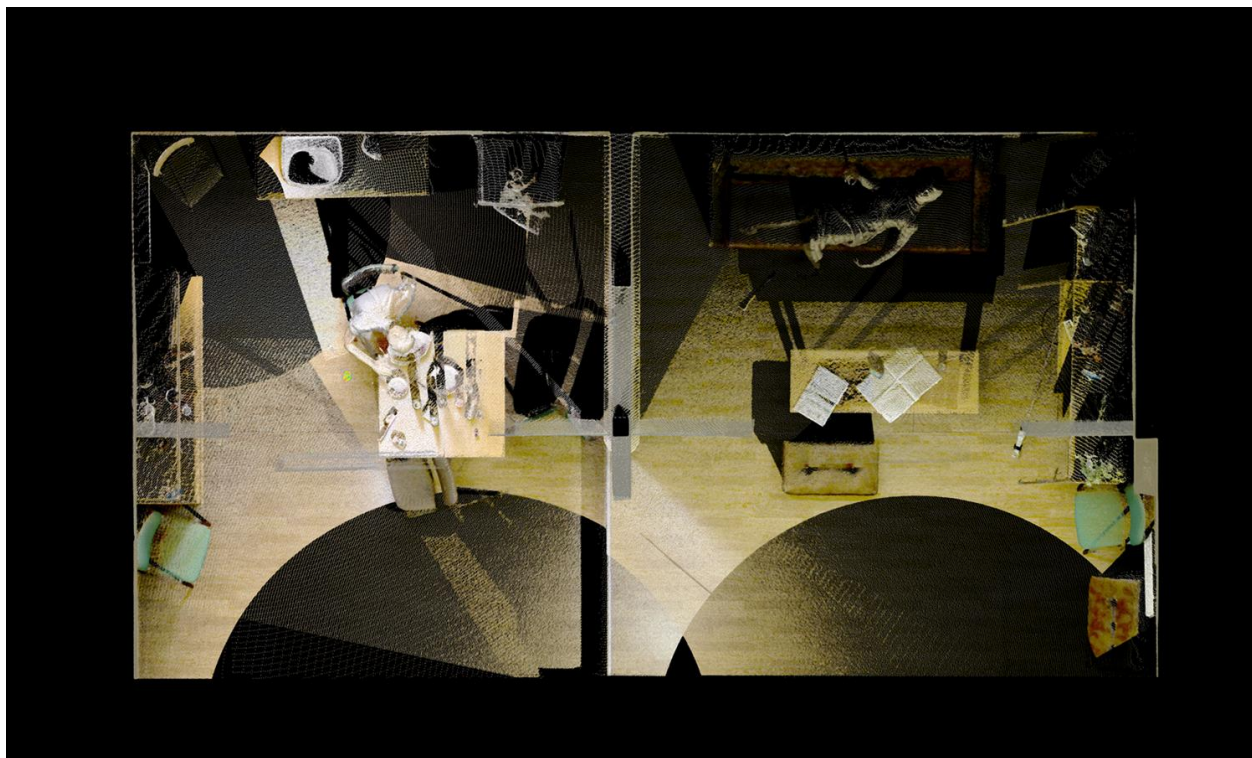
Zdj. 13. Wizerunek 3D miejsca zdarzenia z przykładem wymiarowania realizowanym w przeglądarce internetowej, autor L. Koźmiński

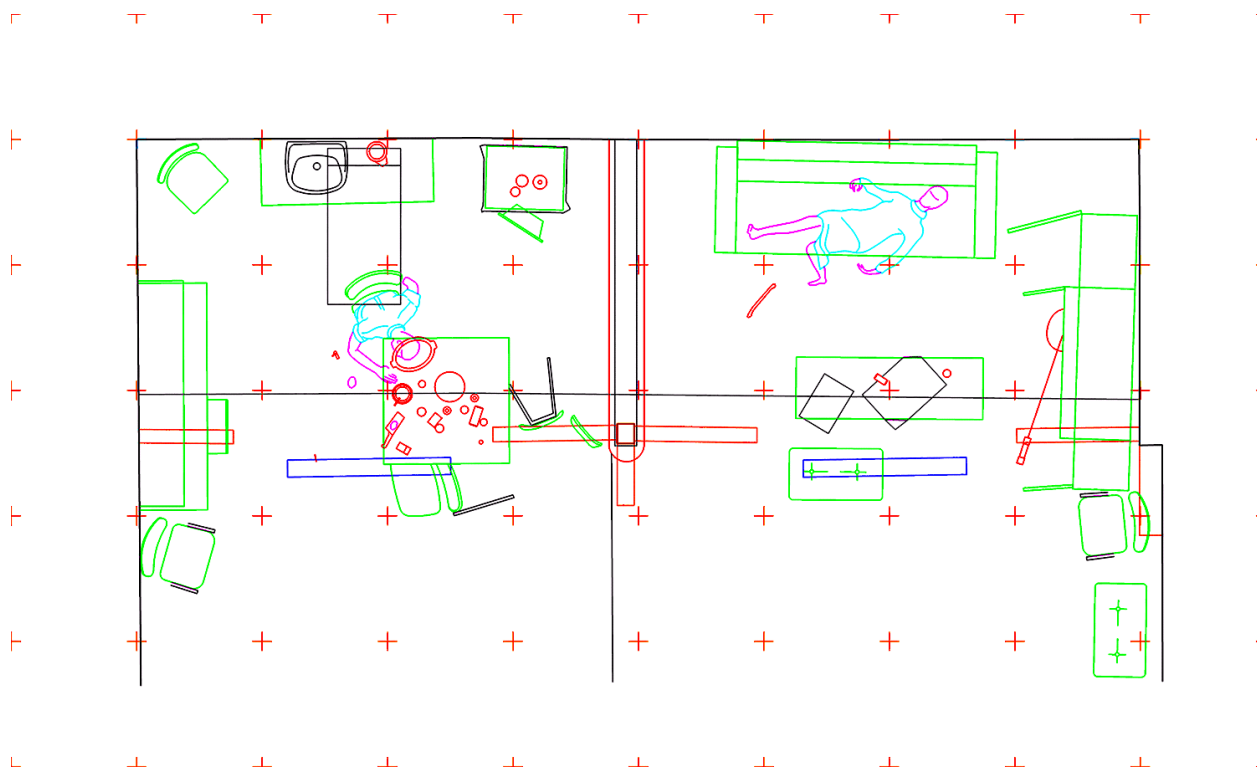
Zdj. 14. Wizerunek 3D miejsca zdarzenia z przykładem hiperlinków odnoszących się do zdjęć zabezpieczonych śladów i przedmiotów. fot. L. Koźmiński

Kolejnym etapem pracy nad dokumentacją ze skanowania 3D było sporządzenie rzutu wektorowego miejsca zdarzenia, który przekształcony może być do od-

powiedniej skali, wygodnej dla czynności przeglądania na ekranie komputera czy też druku w formie papierowej (zdj. 15 i 16, autor J. Kościuk).

Zdj. 15.

Zdj. 16.

W wyniku skanowania 3D miejsca zdarzenia, możliwe było stosunkowo szybkie sporządzenie dokumentacji pooględzinowej, której najważniejszymi właściwościami są: dysponowanie modelami 3D z „chmurą punktów” o dużej dokładności i sprawności pomiarowej, możliwość szybkiego uzyskiwania planów, rzutów, przekrojów 2D oraz możliwość tworzenia animacji 3D, w tym z myślą o przedstawieniu rekonstrukcji zdarzenia.

Oględziny miejsca zdarzenia z udziałem zespołów ludzkich i przygotowanie dokumentacji

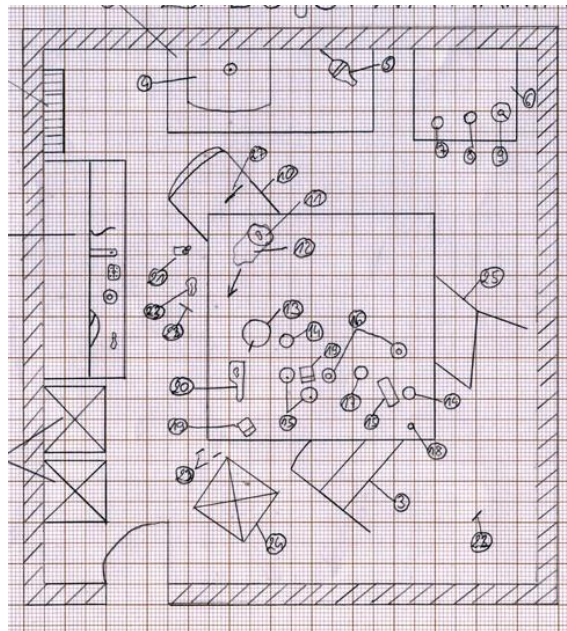
W czynnościach oględzinowych symulowanego miejsca zdarzenia, w zmienionych warunkach dotyczących pomieszczeń, rozkładu śladów i przedmiotów, brały udział dwa zespoły ludzkie. Obie grupy prowadzące oględziny miały w swoim składzie policjantów służby kryminalnej z kilkuletnim stażem i wspomagane były przez doświadczonego technika kryminalistyki. Policjanci w trakcie oględzin sporządzali dokumentację, na którą składały się: protokół oględzin, szkic roboczy oraz właściwy, metryczki śladowe, a także notatki pooględzinowe.

Najobszerniejszą formę w obrębie dokumentacji posiadały protokoły oględzin. Zgodnie z zasadami wykonywania oględzin, funkcjonariusze wykonywali pomiary pomieszczeń, ujawniali, wymiarowali i zabezpieczali ślady oraz dowody rzeczowe, dokonywali opisu słownego miejsca zdarzenia. Ponadto istotną część dokumentacji stanowiły materiały fakultatywne w postaci szkiców oraz zdjęć.

Analiza kompletnej dokumentacji wytworzonej przez zespoły oględzinowe wykazała:

- różny poziom jakościowy poszczególnych form dokumentacji w zakresie formalnym i treściowym,
- różnice w wymiarowaniu pomieszczeń (w granicach 5-30 cm),
- odmienną liczbę zabezpieczanych śladów i dowodów rzeczowych,

- różnice w wymiarowaniu zabezpieczanych śladów i dowodów rzeczowych (w granicach 5-15 cm),
- brak zgodności dokumentacyjnej pomiędzy zapisami w protokole oględzin, a szkicami kryminalistycznymi czy zdjęciami.

Zdj. 17. Fragment szkicu miejsca zdarzenia, autor L. Koźmiński

Tak scharakteryzowane wyniki oględzin wskazują, że jeden z ich celów³⁴ nie został w przypadku pracy zespołów ludzkich zrealizowany w pełni prawidłowo. Utrwalenie wyglądu i stanu miejsca zdarzenia w dwóch omawianych przypadkach nie jest jednorodne i kompletne. Czynnikiem ludzki w tej sytuacji nie stanowił o sile prowadzonych czynności, a raczej o słabości realizujących te działania funkcjonariuszy, co ma bezpośredni wpływ na pozostałe cele oględzin w postaci ujawnienia różnej liczby śladów, a także ich zabezpieczenie oraz

³⁴ Za M. Gocem należy wyróżnić cztery cele oględzin: **1.** utrwalenie wyglądu i stanu miejsca zdarzenia, **2.** ujawnienie śladów, **3.** zabezpieczenie śladów, **4.** wnioskowanie i próba rekonstrukcji zdarzenia. Zob. M. Goc, *Oględziny* [w:] E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 205-6.

wnioskowanie i próby rekonstrukcji zdarzenia.

Skanowanie 3D a oględziny

Oględziny jako czynność procesowa są szeregiem działań o różnym charakterze i zakresie. Skanowanie 3D, jako nowatorska forma badania miejsca zdarzenia, w żaden sposób nie jest w stanie zastąpić czynności oględzin. Może jednak stanowić nowocze-

ny odpowiednik wybranych etapów oględzin, zwłaszcza w fazie szczegółowych czynności statycznych – bez dokonywania zmian na miejscu zdarzenia w swoistym procesie inwentaryzacji tego miejsca.

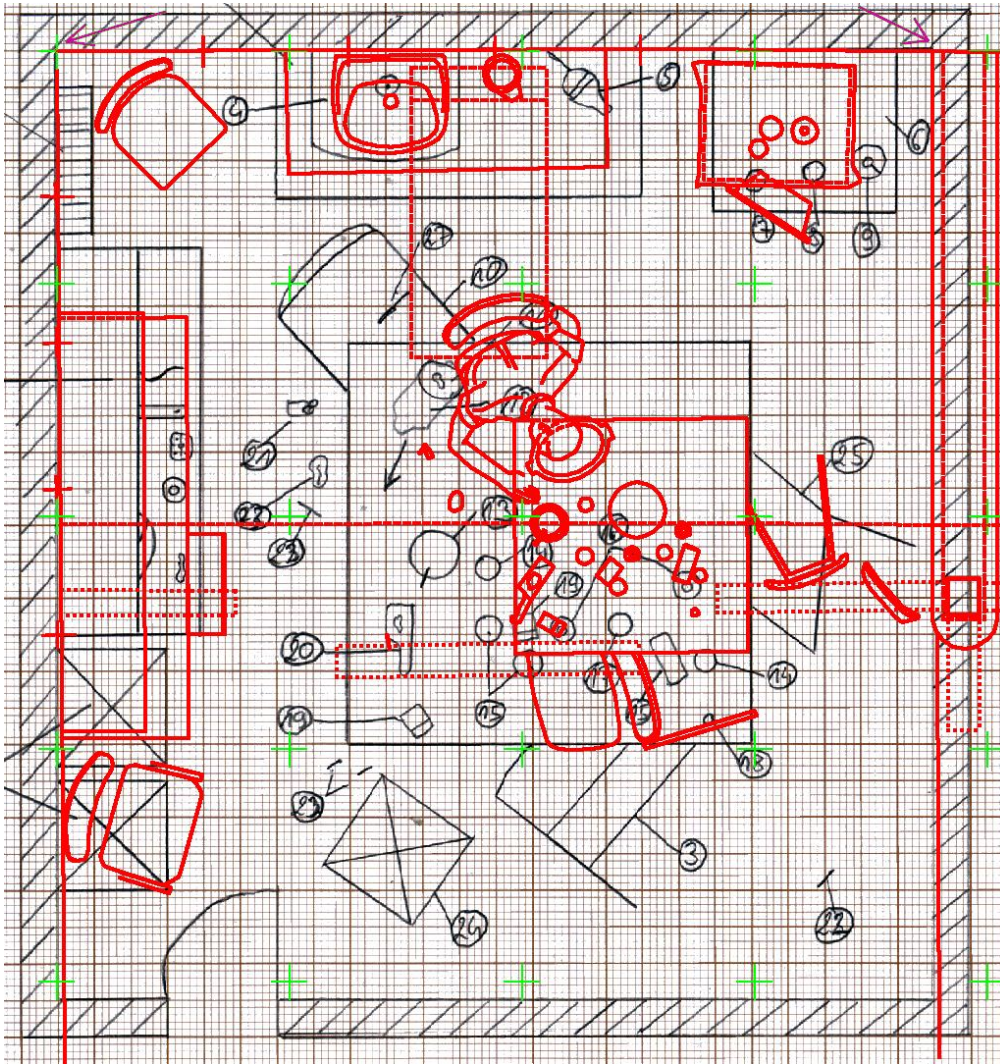
Warto tym samym przyjrzeć się zestawieniu właściwości oraz efektów skanowania 3D i oględzin z udziałem zespołów ludzkich:

Tabela 1. Zestawienie właściwości oraz efektów skanowania 3D i oględzin z udziałem zespołów ludzkich.

Właściwości, wymagania, efekty	Zespoły oględzinowe	Skanowanie 3D
czas pracy	3,5 - 4,2 godz.	1,5 godz.
liczba uczestników	4 osoby	2 osoby
warunki oświetleniowe	wymagane odpowiednie	brak szczególnych wymagań
forma dokumentacji wyjściowej	protokół oględzin, szkic, zdjęcia, metryczki śladowe	„chmura punktów” o regulowanej, w zależności od potrzeb, dokładności, zdjęcia
możliwości przetwarzania wyjściowych materiałów	małe	duże (rzuty, szkice, przekroje, widoki 2D i 3D, animacje)
poziom inwentaryzacji rzeczywistości	„dowolność” w uznawaniu ważnych właściwości miejsca zdarzenia i śladów – bez możliwości ponownego wyboru	obiektywizm w doborze rzeczywistości – możliwość powrotu na miejsce zdarzenia
dokładność wymiarowania – granice błędów	brak dokładności w pomiarach – czynnik błędów ludzkiego	wysoka dokładność pomiarów

Najistotniejszy zakres różnic, a zarazem błędów człowieka, obejmował wymiarowanie miejsca zdarzenia oraz ujawnionych śladów i przedmiotów. Dodatkowo błędy w wymiarowaniu przełożyły się, a raczej spotęgowały, w niepoprawnie wykonanych szkicach odręcznych. Ich zestawienie we wspólnej skali ze szkicami wytworzonymi z materiałów skanowania 3D wykazało, że różne elementy szkicu odręcznego (rysowanego przez człowieka) naniesione są w różnych skalach.

Jeśli przyjąć, że pomieszczenie miało zostać przez funkcjonariuszy zmierzone, to zostało ono narysowane w skali ok. 1:32, a pozostałe elementy w odmiennych skalach, np. drzwi w około 1: 100, stół około 1:18, a inne przedmioty od skali 1:20 do skali 1:120. Inną kwestią jest fakt, że wymiarowanie pomieszczenia nie zostało wykonane prawidłowo. protest.

Zdj. 18. Zestawienie (poprzez nałożenie) szkicu odręcznego (kolor czarny linii) oraz wykonanego na podstawie skanowania 3D (kolor czerwony linii), autor fot. J. Kościuk.

W przeciwieństwie do czynności wymiarowania realizowanego przez człowieka, skanowanie 3D w tej mierze prezentuje mniejszy margines błędu. W przypadku wykorzystywania skanerów 3D dokładność pomiaru i odwzorowania jest wysoka. Granice błędu w zależności od zastosowanego procesu wykorzystania materiałów wyj-

ściowych skanowania wynoszą od 2 do 12 mm. Jednocześnie należy zaznaczyć, że górna liczba błędu wymiarowania dotyczy tworzenia dokumentacji poglądowej w oparciu o obrazy RGB, a nie chmury punktów zarejestrowanych w trakcie czynności skanowania.

Tabela 2. Granice błędów w zależności od zastosowanego procesu wykorzystania materiałów wyjściowych skanowania.

DOKŁADNOŚĆ	Faza opracowania	Błąd
	chmury punktów z poszczególnych stanowisk	2 – 3 mm
	rejestracja do wspólnego układu przestrzennego	3 – 5 mm
	mapowanie zdjęć zewnętrznych na chmurę punktów	3 – 5 mm
	rzuty i przekroje w formie wektorowej opracowane na podstawie obrazów RGB	8 – 12 mm
	model 3D generowany bezpośrednio z chmury punktów	3 – 5 mm

W perspektywie omawianych doświadczeń związanych ze skanowaniem laserowym 3D oraz pracą zespołów oględziny na tych samych miejscach zdarzeń, wydaje się, że technologia skanowania 3D powinna znaleźć obowiązkowe miejsce w pracy śledczych na miejscach najważniejszych zdarzeń. Dzięki niej – z punktu widzenia potrzeb współczesnej kryminalistyki - możliwe jest szybkie, sprawne i bardzo dokładne wykonywanie pomiarów wyznaczonego obszaru, budynku, pomieszczenia, jako miejsc zdarzeń poddawanych oględzinom. Skanery HDS 3D pozwalają na odczyt i archiwizację wszelkich danych przestrzennych - i to zarówno w wymiarze 2D,

jak i 3D. Jednocześnie użycie skanerów powoduje szybsze uzyskiwanie wyników w postaci pomiarów, sporządzanych planów i szkiców o minimalnym stopniu błędów badawczego. Zwiększa się także bezpieczeństwo pracy na miejscach zbrodni, gdyż nie ma potrzeby styczności z każdym fragmentem miejsca zdarzenia.

Zastosowanie opisywanej technologii może w dużej mierze ułatwić pracę organom policji, prokuratury czy sądów. Większość danych z miejsca zdarzenia dostępna jest w każdym momencie w postaci trójwymiarowego obrazu, a więc możliwy jest wirtualny powrót na miejsce zbrodni.

Piotr Józwiak

Aplikant adwokacki, doktorant w Katedrze Prawa Karnego UAM

ROLA POLICJI W POSTĘPOWANIU W SPRAWACH Z OSKARŻENIA PRYWATNEGO

Może się na wstępie wydawać, że pozostawienie przez ustawodawcę pokrzywdzonemu pełnej inicjatywy w ściganiu tych przestępstw, wyłącza wszelkie obowiązki policji w tym zakresie. W rzeczywistości jednak rola policji w przypadku niektórych przestępstw prywatnoskargowych może być o wiele większa i bardziej doniosła niż w przypadku wielu przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego. Dziwi zwłaszcza dość ubogie piśmiennictwo odnoszące się bezpośrednio do tej problematyki. Z wyjątkiem komentarzy do kodeksu postępowania karnego trudno bowiem znaleźć artykuły, które zajmowałyby się szczegółowo powyższą tematyką.

Jedną z podstawowych zasad postępowania karnego jest zasada ścigania z urzędu, która polega na tym, że ściganie przestępstw odbywa się przez organy państwa niezależnie od woli i zachowania pokrzywdzonego lub innego podmiotu. Państwo, za pomocą swoich organów, ściga sprawców przestępstwa z urzędu ze względu na atak sprawcy na porządek prawny ustanowiony przez to państwo w postaci odpowiednich zakazów, których przekroczenie jest zagrożone karą kryminalną.¹ Odmiennym trybem ścigania przestępstw jest ściganie z oskarżenia prywatnego. Ściganie w tym trybie inicjuje pokrzywdzony na skutek wniesienia skargi prywatnej. Od tego momentu pokrzywdzony staje się oskarżycielem prywatnym.² W doktrynie wskazuje się, że o zaliczeniu niektórych przestępstw do grupy przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego decyduje głównie fakt, że naruszają one bezpośrednio

interes indywidualny, a interes zbiorowy może być tu dotknięty jedynie pośrednio i tylko pod warunkiem, że jednocześnie dotknięty jest także interes indywidualny.³ Kodeks postępowania karnego przewiduje dwie formy wniesienia oskarżenia prywatnego.⁴ Po pierwsze, jest to akt oskarżenia wniesiony do sądu bezpośrednio przez oskarżyciela prywatnego lub jego pełnomocnika. Po drugie, jest to skarga ustna lub pisemna pokrzywdzonego złożona policji. Nie wchodząc w szczegóły, gdyż nie jest to przedmiotem niniejszego artykułu, należy podkreślić dwie rzeczy. Po pierwsze, ściganie przestępstwa prywatnoskargowego może zostać wszczęte także przez prokuratora na podstawie art. 60 § 1 k.p.k., jeżeli wymaga tego interes społeczny. Na tej samej zasadzie prokurator może wstąpić również do każdego postępowania wytoczonego już wcześniej przez oskarżyciela prywatnego. Po drugie, aktualnie do przestępstw prywatnoskargowych zaliczamy naruszenie czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia na okres nie dłuższy niż 7 dni (art. 157 § 2 i § 3 k.k. w zw. z art. 157 § 4 k.k.), zniesławienie (art. 212 k.k.), zniewagę (art. 216 k.k.), naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 k.k.). Przemysłem ściganym z oskarżenia prywatnego jest także odmowa lub uchylenie się od zamieszczenia sprostowania lub odpowiedzi (art. 46 § 1 w zw. z art. 46 § 2 prawa prasowego⁵).

¹ K. Marszał (red.): *Proces karny*, Katowice 2005, s. 65.

² *Ibidem*, s. 68.

³ S. Steinborn, [w:] J. Grajewski (red.), *Kodeks postępowania karnego. Objasnienia dla studentów*. Tom II (art. 425 – 673), Zakamycze 2005, s. 163.

⁴ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2002, s. 183.

⁵ Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – *Prawo prasowe* (Dz. U. 1984, nr 5, poz. 24). Por. też wyrok Trybu-

Skarga prywatna przybiera postać uproszczonego aktu oskarżenia, który zgodnie z treścią art. 487 k.p.k. może ograniczać się do oznaczenia osoby oskarżonego, zarzucanego mu czynu oraz wskazania dowodów, na których opiera się oskarżenie. Trudno bowiem wymagać od pokrzywdzonego sporządzenia sformalizowanego aktu oskarżenia.⁶ Z tego też właśnie względu pokrzywdzony może, zgodnie z treścią art. 488 § 1 k.p.k., swoją pisemną bądź ustną skargę złożyć policji, która następnie ma obowiązek przesłać skargę do właściwego sądu. Art. 488 § 1 i § 2 k.p.k. statuuje ponadto inne obowiązki policji w postępowaniu w sprawach z oskarżenia prywatnego. Wydaje się, że szczegółowe omówienie obowiązków wynikających z tych przepisów ma duże znaczenie. Należy bowiem zauważyć, że jedną z przesłanek odpowiedzialności dyscyplinarnej policjanta, oprócz nieprzestrzegania zasad etyki zawodowej, jest naruszenie dyscypliny służbowej, przez które należy rozumieć, zgodnie z treścią art. 132 ust. 2 ustawy o Policji⁷, czyn policjanta polegający na zawinionym przekroczeniu uprawnień lub niewykonaniu obowiązków wynikających z przepisów prawa lub rozkazów i poleceń wydanych przez przełożonych uprawnionych na podstawie tych przepisów. W tym miejscu należy podkreślić, że pociągnięcie policjanta do odpowiedzialności dyscyplinarnej za popełnienie przez niego przewinienia dyscyplinarnego może mieć dla niego bardzo doniosłe skutki. Wymierzenie nawet najłagodniejszej kary dyscyplinarnej w postaci nagany skutkuje bowiem obniżeniem nagrody rocznej w granicach od 20% do 50%, obniżeniem dodatku (funkcyjnego, służbowego) w granicach od 20% do 50%, a także brakiem możliwości awansu, otrzymywania nagród i wyróżnień przez okres sześciu miesięcy, chyba że nastąpi wcześniejsze zatarcie ska-

zania.⁸ Nie wspominając już o tym, że dotkliwszym rodzajem kary dyscyplinarnej jest np. kara w postaci obniżenia posiadanego stopnia policyjnego czy też nawet wydalenie ze służby.

Przesłanką odpowiedzialności dyscyplinarnej policjanta, jak wskazano już powyżej, może być więc m.in. czyn polegający na niewykonaniu obowiązków wynikających z przepisów prawa, a także poleceń wydanych przez przełożonych uprawnionych na podstawie tych przepisów. Pomimo że sprawy ścigania przestępstw prywatnoskargowych pozostawiono inicjatywie pokrzywdzonego, polski kodeks postępowania karnego, w rozdziale poświęconym postępowaniu w sprawach z oskarżenia prywatnego nakłada na policję cały szereg obowiązków. Art. 488 § 1 k.p.k. stanowi o obowiązku przyjęcia przez policję, bądź sporządzenia pisemnej skargi pokrzywdzonego, a art. 488 § 2 k.p.k. - o prawie sądu do wydawania policji określonych poleceń w postępowaniu prowadzonym w tym trybie. W konsekwencji tego wydaje się, że niewykonanie przez policjanta obowiązków wynikających z tych artykułów może być podstawą do wszczęcia przeciwko niemu postępowania dyscyplinarnego. Stąd konieczność szczegółowego omówienia tych przepisów.

W pierwszej kolejności należy podkreślić, że art. 488 k.p.k. zastąpił poprzednio obowiązujący art. 435 k.p.k. z 1969 r. W porównaniu ze swoim poprzednikiem, komentowany przepis ograniczył obowiązki policji w postępowaniu w sprawach z oskarżenia prywatnego. Obecnie policja nie może być już, jak to miało miejsce w poprzednio obowiązującym kodeksie, zobowiązana przez sąd do przeprowadzenia dochodzenia, a jedynie do przeprowadzenia określonych czynności⁹, o których mowa poniżej.

Zgodnie z treścią art. 488 § 1 k.p.k. policja, na żądanie pokrzywdzonego,

nału Konstytucyjnego z dnia 22 lutego 2005 r., K 10/04, OTK-A 2005, nr 2, poz. 17.

⁶ K. Marszał (red.): *Proces...*, op. cit., s. 609.

⁷ Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r. (Dz. U. Nr 43, poz. 277 ze zm.).

⁸ Podaję za: S. Maj, *Postępowanie dyscyplinarne w służbach mundurowych*, Warszawa 2008, s. 49.

⁹ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgrzyzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do artykułów 468 – 682*. Tom III, Warszawa 2007, s. 45.

przyjmuje ustną lub pisemną skargę i w razie potrzeby zabezpiecza dowody, po czym przesyła skargę do właściwego sądu. Policja w tym wypadku uznana jest za swobodny przekątnik skargi, którą ma obowiązek przekazać właściwemu sądowi.¹⁰ Jeżeli skarga ma formę ustną powinna zostać zaprotokołowana¹¹ zgodnie z treścią art. 143 § 1 pkt 1 k.p.k., który stanowi, że spisanie protokołu wymaga w szczególności przyjęcie ustnego zawiadomienia o przestępstwie, wniosku o ściganie i jego cofnięcie. Policja nie ma więc prawa dokonywać oceny zasadności skargi¹² albo odmówić jej przyjęcia i nakazać pokrzywdzonemu skierowanie sprawy bezpośrednio do sądu w trybie postępowania w sprawach z oskarżenia prywatnego. Policja nie może również odmówić przekazania skargi sądowi, nawet wtedy, gdy wnosi ją osoba nieuprawniona albo zachodzą inne przeszkody prawne uniemożliwiające wszczęcie postępowania określone w art. 17 § 1 k.p.k.¹³, jak np. śmierć oskarżonego, przedawnienie karalności czy niska społeczna szkodliwość czynu.

Jeżeli skarga jest pisemna, to nie ma znaczenia, jak nazwie ją składający.¹⁴ Wynika to bezpośrednio z art. 118 § 1 k.p.k., zgodnie z którym znaczenie czynności procesowej ocenia się według treści złożonego oświadczenia. W doktrynie podkreśla się, że regulacja zawarta w tym artykule normuje rzeczywistą wolę składającego oświadczenie, jako kryterium rozstrzygające o ustalaniu znaczenia procesowego dokonanej czynności.¹⁵ Zgodnie z tym, pisemną skargą w rozumieniu art. 488 § 1 k.p.k. jest także pismo określone, np. jako prośba czy też zawiadomienie o przestępstwie, jeśli tylko wynika zeń, że chodzi o czyn, który

jest ścigany z oskarżenia prywatnego i zawiera ono informacje o osobie sprawcy, czynie oskarżonego oraz dowodach, na których opiera się oskarżenie.¹⁶ Nie dotyczy to jednak sytuacji, w której dopiero w wyniku czynności sprawdzających zawiadomienie o przestępstwie ustalono, że czyn jest przestępstwem o charakterze prywatnoskargowym. W takiej sytuacji pismo zawiadamiającego nie jest skargą w rozumieniu art. 488 § 1 k.p.k., lecz zawiadomieniem o przestępstwie, o którym mowa w art. 304 k.p.k. Policja powinna więc odmówić wszczęcia dochodzenia i pouczyć pokrzywdzonego o możliwości ścigania tego przestępstwa w trybie prywatnoskargowym, chyba że interes społeczny wymaga tego, by czyn ten był ścigany przez prokuratora.¹⁷

Po złożeniu przez pokrzywdzonego stosownej skargi prywatnej, zadaniem policji, zobowiązanej do podjęcia w takiej sytuacji stosownych czynności, jest zabezpieczenie dowodów, a następnie przekazanie skargi do właściwego sądu. Przekazanie skargi właściwemu sądowi jest obligatoryjne, zabezpieczenie dowodów następuje natomiast w razie potrzeby.¹⁸ Mówiąc inaczej, kwestia zabezpieczenia określonych dowodów nie musi wynikać z wyraźnego żądania pokrzywdzonego, ani też określone żądanie nie jest wiążące, gdyż ocena takiej konieczności zależna jest od policji, która powinna kierować się potrzebami wynikającymi z konkretnej sprawy.¹⁹

W tym kontekście pojawia się zasadnicze pytanie, o fundamentalnym znaczeniu dla prawidłowego ustalenia zakresu obowiązków policji w postępowaniu w sprawach z oskarżenia prywatnego, a mianowicie, czy obowiązki policji wynikające z art. 488 § 1 k.p.k. i polegające na zabezpieczeniu dowodów, należy traktować jako

¹⁰ T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz, Warszawa 2008, s. 1027.

¹¹ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, Kodeks..., op. cit., s. 46.

¹² T. Grzegorzczak, Kodeks..., op. cit., s. 1027.

¹³ Ibidem, s. 1029.

¹⁴ Ibidem, s. 1027.

¹⁵ A. Sakowicz, [w:] K. T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2007, s. 279.

¹⁶ T. Grzegorzczak, Kodeks..., op. cit., s. 1027.

¹⁷ Ibidem, s. 1027 – 1028.

¹⁸ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, Kodeks..., op. cit., s. 46.

¹⁹ J. Grajewski, Komentarz do art. 488 kodeksu postępowania karnego, [w:] J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Tom II (art. 425-673). Zakamycze, 2006, LEX.

czynności postępowania przygotowawczego. Ma to znaczenie, o tyle, że jeśli uznamy, że tak jest, to na policji będzie ciążył obowiązek zrealizowania wszystkich celów postępowania przygotowawczego wskazanych w art. 297 § 1 k.p.k., a w szczególności ustalenie, czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo, wykrycie i w razie potrzeby ujęcie sprawcy, ustalenie danych osobowych sprawcy. Jeśli uznamy, że czynności podjęte w trybie wskazanego tu przepisu są czynnościami postępowania przygotowawczego, to należałoby następnie ustalić, czy stosujemy tu odpowiednio przepisy dotyczące śledztwa czy też może dochodzenia.

W doktrynie zdecydowanie przeważa pogląd, że czynności podjęte w trybie wskazanym w art. 488 § 1 k.p.k. nie są czynnościami postępowania przygotowawczego.²⁰ Z jednej strony można spotkać się również z poglądami, że jest to jednak dochodzenie przeprowadzane przez policję w zakresie określonym w art. 297 k.p.k.²¹ albo też, że mamy tu do czynienia z postępowaniem przygotowawczym.²² Z drugiej zaś strony ci sami autorzy podkreślają, że w postępowaniu w sprawach o przestępstwa prywatnoskargowe nie ma – mimo wszystko – obligatoryjnego postępowania przygotowawczego²³ i mamy tu do czynienia jedynie z czynnościami spełniającymi zadania postępowania przygotowawczego.²⁴ Konsekwencją braku postępowania przygotowawczego jest niemożność ujawnienia na rozprawie – czy to w trybie art. 389 § 1 k.p.k., czy też art. 391 § 1 k.p.k., a tym bardziej na podstawie art. 392 k.p.k. – ewentualnych zeznań świadków i wyjaśnień oskarżonego przesłuchanych przez policję, chociażby czynności te były dokonane zgodnie z ustawą.²⁵

De lege lata wychodząc naprzeciw oczekiwaniom praktyków, którzy muszą stosować komentowane przepisy, należy przyjąć, że w rozpatrywanych artykułach nie mamy do czynienia z czynnościami postępowania przygotowawczego, lecz z czynnościami *quasi* - postępowania przygotowawczego, do których stosuje się wprost art. 488 k.p.k. i poglądy doktryny w tym zakresie, a nie przepisy o śledztwie czy dochodzeniu. Policja nie jest więc zobligowana do podjęcia czynności mających na celu zabezpieczenie dowodów, gdyż ustawa stanowi, że dokonuje się ich w razie potrzeby. Do policji należy ocena, czy rzeczywiście konieczne jest podjęcie tych czynności.²⁶ Potrzeba taka zachodzi przede wszystkim wtedy, gdy jest to niezbędne dla wykrycia dowodów, a następnie do ich zabezpieczenia na potrzeby dalszego postępowania.²⁷ Niezbędne jest natomiast wykonanie czynności, o których mowa w art. 488 § 1 k.p.k., jeśli mają one na celu wyeliminowanie niebezpieczeństwa utraty lub zniszczenia dowodów. Konieczne może być więc przeprowadzenie oględzin miejsca przestępstwa lub ciała, w tym z udziałem biegłego lekarza, ustalenie nazwisk i miejsca zamieszkania świadków, przesłuchanie świadków, zwłaszcza tych, którzy nie będą mogli złożyć zeznań na rozprawie, np. z powodu wyjazdu za granicę.²⁸ Nie ma przy tym przeszkód, aby wezwać pokrzywdzonego i to w rozmowie z nim ustalić, z jakich przyczyn uznaje on za niezbędne przesłuchanie tego czy innego świadka lub inne wskazane przez niego zabezpieczenie dowodowe.²⁹ W żadnym wypadku policja nie musi jednak podejmować ani czynności sprawdzających, określonych w art. 307 k.p.k., które nie służą zabezpieczeniu do-

²⁰ E. Samborski: Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach karnych, Warszawa 2002, s. 308; S. Steinborn, op. cit., s. 167; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, Kodeks..., op. cit., s. 45.

²¹ F. Prusak: Komentarz do kodeksu postępowania karnego, Warszawa 1999, s. 1350.

²² K. Marszał (red.): Proces..., op. cit., s. 613.

²³ F. Prusak: Komentarz..., op. cit., s. 1350.

²⁴ K. Marszał (red.): Proces..., op. cit., s. 613.

²⁵ E. Samborski: Zarys..., op. cit., s. 308

²⁶ R. A. Stefański, Komentarz do art. 488 kodeksu postępowania karnego, [w:] Z. Gostyński (red.), J. Bratoszewski, L. Gardocki, S. M. Przyjemski, R. A. Stefański, S. Zabłocki, Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II, Dom Wydawniczy ABC, 1998, LEX.

²⁷ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, Kodeks..., op. cit., s. 46.

²⁸ Ibidem; R. A. Stefański, Komentarz..., op. cit.

²⁹ T. Grzegorzcyk, Kodeks..., op. cit., s. 1027.

wodów, ani też czynności mających na celu dopiero poszukiwanie dowodów.³⁰ Nie można jednak wykluczyć tego, że policja podejmie w tym wypadku czynności operacyjne wykonywane wówczas w trybie ustawy o Policji, np. w odniesieniu do ustalenia miejsca zamieszkania świadka wskazanego w ustawie.³¹

W tym kontekście pojawia się kolejne pytanie, czy w sytuacji, gdy pokrzywdzony nie jest w stanie sformułować aktu oskarżenia odpowiadającego warunkom formalnym określonym w art. 487 k.p.k., ponieważ nie wie kim jest sprawca przestępstwa, policja ma obowiązek poszukiwania i ustalenia osoby sprawcy. Wydaje się, że tego rodzaju obowiązek na policji nie ciąży. Trudno bowiem przyjąć, że poszukiwanie i ustalenie osoby oskarżonego jest zabezpieczeniem dowodów w rozumieniu art. 488 § 1 k.p.k.³² W takiej sytuacji pokrzywdzony może jednak zwrócić się do policji o wylegitymowanie określonej osoby (w trybie ustawy o Policji), wskazując ją jako sprawcę przestępstwa ściganego z oskarżenia prywatnego, a następnie, po dokonaniu tych czynności przez policję, sprecyzować w protokole przyjęcia skargi dane osobowe sprawcy przestępstwa. Tego rodzaju działań nie można w żadnym wypadku uznać jednak za czynności poszukiwawcze.³³

We wszystkich wskazanych wyżej sytuacjach policja nie wszczyna jednak

dochodzenia, lecz podejmuje te czynności na mocy upoważnienia wynikającego z art. 488 § 1 k.p.k. Mają one charakter pełnowartościowych czynności procesowych, dlatego też muszą być wykonane z zachowaniem rygorów przewidzianych w kodeksie postępowania karnego.³⁴

W innej sytuacji znajduje natomiast zastosowanie art. 488 § 2 k.p.k., zgodnie z treścią którego policja, na polecenie sądu, dokonuje określonych przez sąd czynności dowodowych, po czym ich wyniki przekazuje sądowi. Przepis ten dotyczy bowiem czynności dokonywanych przez policję już po wszczęciu postępowania przed sądem, tj. po wniesieniu aktu oskarżenia. Nie ma przy tym żadnego znaczenia to, czy wszczęcie postępowania nastąpiło na skutek wniesienia prywatnego aktu oskarżenia bezpośrednio do sądu, czy też poprzez złożenie skargi policji, która następnie przekazała ją sądowi.³⁵ Warto jeszcze raz podkreślić, że art. 488 § 2 k.p.k. odbiega swą treścią od art. 435 § 2 kodeksu postępowania karnego z 1969 r., gdyż wyłącza możliwość przeprowadzenia przez policję, na polecenie sądu, dochodzenia w ścisłym tego słowa znaczeniu, ograniczając obowiązek policji do dokonania czynności dowodowych określonych przez sąd.³⁶ Polecenie wydane przez sąd jest klasycznym przykładem polecenia, którego niewykonanie lub nienależyte wykonanie może skutkować odpowiedzialnością dyscyplinarną zgodnie z treścią art. 132 ust. 2 ustawy o Policji.³⁷ Sąd musi jednak zawsze określić, o jakie czynności chodzi, a gdy jest to niezbędne do przeprowadzenia określonych czynności wydać

³⁰ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks...*, op. cit., s. 46. Odwrotnie R. A. Stefański, którego zdaniem ustawa wprawdzie mówi jedynie o zabezpieczeniu dowodów, lecz trzeba przyjąć, że chodzi także o poszukiwanie dowodów, gdyż dopiero wówczas będzie można je zabezpieczyć. Jego zdaniem podjęcie takich czynności może być uzasadnione w wypadku, gdy mają one zmierzać do wykrycia sprawcy przestępstwa. Por. R. A. Stefański, *Komentarz...*, op. cit.

³¹ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks...*, op. cit., s. 46.

³² Tak też T. Grzegorzczak, *Kodeks...*, op. cit., s. 1027. Warto jednak zauważyć, że A. Ważny wskazuje, iż policja w razie potrzeby (np. gdy nie jest znana osoba sprawcy) zabezpiecza dowody. Przy czym nie precyzuje on bliżej swojego stanowiska.

³³ T. Grzegorzczak, *Kodeks...*, op. cit., s. 1027.

³⁴ R. A. Stefański, *Komentarz...*, op. cit. i literatura tam podana.

³⁵ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks...*, op. cit., s. 46.

³⁶ T. Grzegorzczak, *Kodeks...*, op. cit., s. 1027.

³⁷ Zgodnie z treścią tego artykułu, naruszeniem dyscypliny służbowej jest czyn policjanta polegający na zawinionym przekroczeniu uprawnień lub niewykonaniu obowiązków wynikających z przepisów prawa lub rozkazów i poleceń wydanych przez przełożonych uprawnionych na podstawie tych przepisów. Na temat poleceń wydawanych policjantom por. S. Maj, *Postępowanie...*, op. cit., s. 21 – 23.

również stosowne postanowienie.³⁸ W doktrynie trafnie podkreśla się, że określenie przez sąd czynności dowodowych powinno być dokładne i precyzyjne.³⁹ Wykonując polecenie sądu, policja może jednak wykroczyć poza określone ramy. Dotyczy to niezbędnych czynności zabezpieczających o charakterze niecierpiącym zwłoki. Wynika to bezpośrednio z treści art. 488 § 2 zdanie drugie k.p.k., zgodnie z którym przepis dotyczący tzw. dochodzenia w niezbędnym zakresie, określony w art. 308 k.p.k., stosuje się odpowiednio. Mówiąc inaczej, policja w każdej sprawie, w wypadkach niecierpiących zwłoki, jeżeli uzna, że jest to konieczne dla zabezpieczenia śladów przestępstwa przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem, może przeprowadzić w niezbędnym zakresie czynności dowodowe, a w szczególności dokonać oględzin, przeszukania, pobrania odcisków palców od oskarżonego, fotografować go, a także przedsięwziąć wobec niego inne niezbędne czynności, nie wyłączając pobrania krwi, włosów i wydzielin organizmu.⁴⁰ Chodzi tu jednak tylko i wyłącznie o czynności dowodowe, a nie inne czynności procesowe, jak np. przedstawienie zarzutów, o którym mowa w art. 308 § 2 i § 3 k.p.k. Wynika to z faktu, że nie jest to czynność przewidziana w trybie prywatnoskargowym, a przepis art. 308 k.p.k. ma być stosowany jedynie odpowiednio.⁴¹ Żadnego znaczenia nie ma natomiast to, że nie wydano postanowienia o wszczęciu postępowania, albowiem wszczęcie postępowania prywatnoskargowego następuje przez wniesienie prywatnego aktu oskarżenia albo złożenie skargi policji w trybie art.

488 § 1 k.p.k.⁴² Niezależnie od dalszych uwag należy podkreślić, że wszczęcie postępowania w tym trybie przerywa również bieg terminów przedawnienia, jeżeli oczywiście nastąpi przed upływem przedawnienia określonym w art. 101 § 2 k.k.⁴³

Policja po dokonaniu czynności dowodowych zleconych przez sąd, przekazuje wyniki przeprowadzonych czynności niezwłocznie sądowi. Policja nie jest uprawniona do dokonywania ich oceny i ewentualnej ich selekcji, gdyż sprawa ta pozostaje w wyłącznej gestii sądu.⁴⁴

Na zakończenie należy również ustalić, kto sprawuje nadzór nad czynnościami policji wykonywanymi na podstawie art. 488 k.p.k. Jeśli chodzi o czynności dowodowe podjęte w trybie art. 488 § 1 k.p.k., to nadzór na tymi czynnościami sprawuje prokurator, natomiast nadzór nad czynnościami dokonywanymi przez policję w ramach art. 488 § 2 k.p.k. sprawuje sąd, wyłączając w tym zakresie uprawnienia prokuratora.⁴⁵

Określone w niniejszym artykule propozycje stosowania przez policję art. 488 k.p.k. nie aspirują na pewno do jednoznacznego i rozstrzygającego rozwiązania tej kwestii. Złożoność i doniosłość omawianej problematyki powoduje, że niektóre z zaprezentowanych rozwiązań mogą mieć charakter dyskusyjny.

³⁸ T. Grzegorzczak, *Kodeks...*, op. cit., s. 1027. Przykładowo w przypadku zobowiązania policji przez sąd do przeszukania pomieszczeń, innych miejsc lub osoby, jej odzieży i podręcznych przedmiotów konieczne jest wydanie przez sąd stosownego postanowienia, zgodnie z art. 220 § 1 k.p.k. w zw. z art. 220 § 2 k.p.k.

³⁹ S. Cora, *Poszukiwanie dowodów przez sąd w świetle przepisów k.p.k.*, „Palestra” 2006, nr 5 – 6, s. 150.

⁴⁰ Por. zwłaszcza art. 308 k.p.k. oraz P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks...*, op. cit., s. 47; T. Grzegorzczak, *Kodeks...*, op. cit., s. 1028 – 1029.

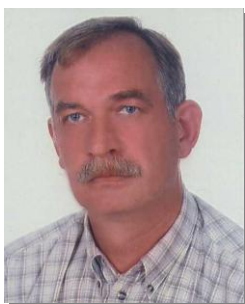
⁴¹ *Ibidem*, s. 1029.

⁴² *Ibidem*; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks...*, op. cit., s. 47; S. Steinborn, op. cit., s. 167.

⁴³ Por. uchwał SN z dnia 15 kwietnia 1971 r., VI KZP 79/70, OSNKW 1971, nr 6, poz. 84. Por. szerzej na temat przedawnienia karalności przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego K. Marszał (red.), *Proces...*, op. cit., s. 610.

⁴⁴ R. A. Stefański, *Komentarz...*, op. cit.

⁴⁵ J. Grajewski, *Komentarz...*, op. cit.

Wojciech Miś

Wykładowca Zakładu Kryminalistyki Szkoły Policji w Pile

SAMOBÓJSTWO KOMBINOWANE

Samobójstwo jest złożonym zjawiskiem, uwarunkowanym przez wiele czynników. Dotyka ono wszystkich ludzi bez względu na pozycję społeczną czy też wiek. Psychika ludzka, jako zjawisko, jest na tyle jeszcze nieprzewidywalna, że potrafi pociągnąć człowieka do przekroczenia linii życia. Pomimo tego, że samobójstwo stanowiło zainteresowanie badaczy tego tematu, jednak do tej pory nasuwa się pytanie, dlaczego człowiek dopuszcza się takiego czynu autodestrukcji? Zjawiska samobójstwa nie da się wytłumaczyć w sposób jednoznaczny, ponieważ, aby je wyjaśnić, należy brać pod uwagę wiele czynników.

Prowadzone badania dowodzą, że w tej chwili istnieje stała tendencja wzrostowa w odnotowywanej liczbie czynów samobójczych. Przypatrując się rozkładowi płci, można zauważyć, że jest to zjawisko, które częściej występuje wśród mężczyzn. Ostatnio doszła nowa tendencja - obniżanie się wieku ofiar czynów samobójczych. Sposoby popełniania tego czynu są niezmiennie od lat. Dominuje wśród nich powieszenie, upadek z wysokości, zatrucie, utonięcie. Z praktyki można dodać jeszcze te wszystkie przypadki, które kwalifikowane są jako wypadek śmiertelny komunikacyjny (pojazd sprawny, prosta droga, kierowca trzeźwy, zderzenie z przydrożnym drzewem lub czołowo z nadjeżdżającym pojazdem).

Opisując sposoby, jakie wybierają ludzie decydujący się popełnić samobójstwo, należy wspomnieć o samobójstwie kombinowanym, które występuje bardzo rzadko. Podczas prowadzonych wywiadów na miejscach zdarzeń, często pojawiają się

informacje o występowaniu wśród tych osób chorób psychicznych, najczęściej w postaci depresji i alkoholizmu. Wśród osób psychicznie chorych dominującą rolę odgrywał alkohol. Dotyczy to przeważnie mężczyzn; u kobiet te relacje przedstawiają się inaczej, tzn. istnieje tu przewaga chorób typowo psychicznych, np. schizofrenia.

Alkoholizm może prowadzić do depresji. Tłumaczy to zjawisko depresyjnego wpływu alkoholu na centralny układ nerwowy. Biorąc pod uwagę zjawisko powszechności alkoholizmu, należy brać pod uwagę współistnienie tych schorzeń, tj. alkoholizmu i depresji. Większość badaczy zajmujących się tematyką samobójstw uważa, że objawy depresyjne występują okresowo u większości osób uzależnionych od alkoholu (według niektórych odsetek ten przekracza 90%). Zrozumiała jest więc potrzeba brania tego czynnika pod uwagę.

Alkoholik jest w trudnej sytuacji życiowej; z jednej strony jest atakowany przez tzw. głód alkoholowy, a z drugiej strony jest pod presją rodziny, społeczeństwa, które ma określone oczekiwania wobec niego. Wobec swojego nałogu przeżywa różne trudności zawodowe, rodzinne, materialne itp., pogłębia się jego izolacja społeczna. Szczególnie trudne są dla niego okresy tzw. abstynencji, które wiążą się z przykrymi doznaniem fizycznymi i psychicznymi.

Opis przypadku

W sierpniu 2001 r. do jednej z KPP na terenie województwa kujawsko-pomorskiego wpłynęło powiadomienie o znalezieniu zwłok w budynku stolarni.

Mężczyzna w wieku 32 lat (właściciel stolarni) był całkowicie obnażony, leżał na podłodze obok piły taśmowej, na podłodze oraz na blacie widoczne były rozległe plamy koloru brunatno-czerwonego, piła była włączona.

Po przybyciu na miejsce grupy operacyjno-procesowej stwierdzono, że podawane przez zgłaszającego fakty są prawdziwe. Grupa rozpoczęła czynności w dwóch kierunkach, tj. oględziny miejsca zdarzenia i przeprowadzenie wywiadu mającego na celu ustalenie jak największej liczby osobowych źródeł dowodowych. W trakcie czynności oględzinowej nie stwierdzono obecności osób trzecich w pomieszczeniach gospodarczych, jak i mieszkalnych. W okolicy wejścia do warsztatu znaleziono nadpalone szczątki odzieży, kaptcie męskie oraz dwie zapalniczki, pozostałe części garderoby męskiej znaleziono ułożone na stercie desek przy ścianie budynku (podkoszulek, bluza i koszula). Na drzwiach do warsztatu oraz oknach nie znaleziono żadnych śladów uszkodzeń. W warsztacie znaleziono nóż leżący na blacie piły ze śladami krwi. Na zwłokach ujawniono liczne rany oparzeniowe oraz uraz w postaci częściowo odciętej głowy (cięcie od krtani w kierunku karku).

Na całej powierzchni ciała ujawniono liczne zaschnięte plamy krwi oraz rozległe plamy krwi na posadzce przy pile. W trakcie oględzin pomieszczeń mieszkalnych stwierdzono ślady używania pomieszczeń kuchennych oraz włączony telewizor. Zwłoki zostały zabezpieczone do dalszych badań w zakładzie medycyny sądowej, natomiast ujawnione ślady i dowody na miejscu zdarzenia w jednostce policji.

W trakcie rozmów z członkami rodziny ustalono następujące fakty:

- W trakcie rozmowy z kuzynem, który jako pierwszy znalazł się na miejscu zdarzenia i powiadomił policję ustalono, że ofiara od dłuższego czasu leczyła się psychiatrycznie, a w trakcie rozmów z rodziną na jego temat dowiedział się o jego wcześniejszych próbach samobójczych. Po jego dzisiejszym przybyciu

do warsztatu kuzyna, znalazł jego zwłoki leżące na wznak przy pile, która była włączona.

- Podczas rozmowy z matką samobójcy ustalono, że leczył się on psychiatrycznie od 1995 r., cierpiał na chorobę alkoholową oraz leczył depresję związane z tą chorobą. We wcześniejszym okresie przebywał siedem razy w szpitalu psychiatrycznym, jednak nie przyniosło to spodziewanego efektu w postaci porzucenia nałogu alkoholowego. W obecności rodziny wypowiadał się, że skończy ze sobą. W tym czasie podejmował kilka prób samobójczych, próbując się powiesić. Ostatnia próba samobójstwa miała miejsce na moście, gdzie uratował go przejeżdżający kierowca ciężarówki. Była też próba samookaleczenia.
- W rozmowie z ojcem potwierdzono wypowiedzi matki. Ojciec stwierdził także, że wszystkie te próby samobójcze podejmowane przez syna były w okresach abstynencji; wówczas pogłębiały się stany depresyjne.

W trakcie prowadzonego postępowania wyjaśniającego zgromadzono dokumentację medyczną potwierdzającą słowa rodziny; są to wypisy z kolejnych pobytów w szpitalach psychiatrycznych na terenie województwa wielkopolskiego.

Ustalenie z opinii sądowo-lekarskiej

W trakcie sekcji zwłok stwierdzono plamy opadowe na tylnej powierzchni ciała. Na skórze nóg, okolic krocza rozległe ubytki naskórka o nieregularnym kształcie, mającym cechy ran oparzeniowych. Na bocznej powierzchni szyi widoczna jest rozległa nieregularna rana, w której stwierdzono między innymi uszkodzenie tętnicy. W trakcie badań szczegółowych nie stwierdzono obecności alkoholu w krwi.

Jako przyczynę śmierci przyjęto, że ofiara tego zdarzenia najpierw podjęła nieudaną próbę samospalenia, czego dowodem są powstałe liczne rany oparzeniowe oraz spalona odzież. W związku z tym, że próba ta była nieskuteczna, przy użyciu pionowej piły taśmowej znajdującej się w warsztacie,

mężczyzna spowodował rozległą ranę ciętoszarpaną, co doprowadziło do jego zgonu.

Bibliografia

- Akta postępowania przygotowawczego w sprawie czynu samobójczego, popełnionego przez W. O. w miejscowości Bnin gm. Sadki w dniu 18 sierpnia 2001 r.
- Pufal M., Pufal J., Broch-Bogusławska E.: Przypadek samobójstwa kombinowa-

nego. Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii Zakład Medycyny Sądowej AM w Bydgoszczy, nr 3/2003.

- Trela F., Kołodziej J., Kunz J., Bolechała F.: Samobójstwa kobiet i mężczyzn. Materiały archiwalne Zakładu Medycyny Sądowej w Krakowie, nr 4/2003b.
- Plichtowski M.: Depresja a alkohol. Strona internetowa WZLP w Olsztynie.

Rafał Jankowski

Wykładowca Zakładu Prawa

Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie

PROCEDER PRANIA BRUDNYCH PIENIĘDZY - ROZMIARY, PRZYCZYNY I SKUTKI

Pochodzenie terminu *brudne pieniądze* jest trudne do określenia. Wydaje się, że problem istnieje od początków nielegalnych dochodów, korupcji, a z całą pewnością z chwilą pojawienia się przestępczości zorganizowanej.

Termin *pranie pieniędzy* pojawił się prawdopodobnie za sprawą szefa mafii chicagowskiej Ala Capone. W latach 20. XX w., czyli w okresie obowiązywania prohibicji w USA, mafia czerpała kolosalne dochody z produkcji i wyszynku oraz przemytu napojów alkoholowych, natomiast oficjalne interesy polegały na prowadzeniu działalności handlowej i usługowej. Mafia kontrolowała najczęściej pralnie, sklepów spożywczych i cukierni. Właśnie tam mieszano dochody legalne z nielegalnymi, czyli dopisywano do codziennych utargów znaczne sumy, aby zalegalizować bezprawne dochody.

Najbardziej powszechna, a zarazem wyczerpująca definicja prania pieniędzy, zawarta została w dyrektywie Rady Wspólnoty Europejskiej z dnia 10 czerwca 1991 roku w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy. Przytoczona tam w art. 1 definicja, stanowi podsumowanie określeń tego zjawiska w poprzednio wydanych dokumentach międzynarodowych, a szczególnie w Deklaracji Bazylejskiej i 40 zaleceniach FATF.

Według Dyrektywy RWE z 10 czerwca 1991 roku przestępstwo to obejmuje:

- wymianę lub transfer wartości majątkowych przy znajomości faktu, że pochodzą z działalności przestępczej lub uczestnictwa w takiej działalności, w celu zatajenia bądź ukrycia nielegalnego

pochodzenia tych wartości lub zatajenia faktu pomocy osób uczestniczących w działalności przestępczej, w celu uniknięcia przez te osoby konsekwencji karnych,

- zatajenie bądź ukrycie rzeczywistej natury, pochodzenia, stanu lub ruchu wartości majątkowych, prawa dysponowania nimi lub rzeczywistej własności albo odpowiednich dotyczących tych wartości, przy znajomości faktu, że pochodzą one z działalności przestępczej lub uczestnictwa w takiej działalności,
- nabywanie, posiadanie i używanie wartości majątkowych, jeżeli osoba przyjmująca te wartości wie, że pochodzą one z działalności przestępczej lub uczestnictwa w takiej działalności,
- udział w wykonywaniu czynności wymienionych w poprzednich trzech przykładach - a szczególnie organizowanie się w celu ich wykonywania, pomoc w nich, zachęcanie ich lub udzielanie rad przy ich wykonywaniu bądź ułatwianie ich wykonywania.

Rozwój polskich regulacji prawnych w zakresie przestępczości prania brudnych pieniędzy

Najważniejsze etapy tworzenia i rozwoju polskiego systemu prawnego:

- 1) lata 1990-1991 - analizowanie regulacji prawnych w innych krajach oraz nawiązywanie kontaktów międzynarodowych,
- 2) lata 1992-1993, to okres, w którym znowelizowano prawo bankowe i wydano zarządzenie nr 16/92 Prezesa NBP,
- 3) lata 1994-1995 - uchwalono i wprowadzono w życie kryminalizację prania

pieniędzy oraz znowelizowano ustawę o działalności gospodarczej poprzez rozszerzenie zakresu obrotu bezgotówkowego,

- 4) lata 1996-1999 - znowelizowano prawo bankowe oraz uchwalono kodeks karny zawierający art. 299, tj. nową regulację przestępstwa prania pieniędzy,
- 5) lata 2000-2003 - uchwalono i wprowadzono w życie ustawę z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzania do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł, dwie nowelizacje tej ustawy, przygotowano trzecią nowelizację, a także znowelizowano art. 299 k.k.

Aktualnie proceder prania brudnych pieniędzy spenalizowany jest w art. 299 kodeksu karnego:

§ 1 Kto środki płatnicze, papiery wartościowe lub inne wartości dewizowe, prawa majątkowe albo mienie ruchome lub nieruchome, pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego, przekazuje lub wywozi za granicę, pomaga do przenoszenia ich własności lub posiadania albo podejmuje inne czynności, które mogą udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie ich przestępnego pochodzenia lub miejsca umieszczenia, ich wykrycie, zajęcie albo orzeczenie przepadku, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2 Karze określonej w § 1 podlega, kto będąc pracownikiem banku, instytucji finansowej lub kredytowej albo innego podmiotu, na którym z mocy przepisów prawa ciąży obowiązek rejestracji transakcji i osób dokonujących transakcji, przyjmuje w gotówce, wbrew przepisom, pieniądze lub inne wartości dewizowe, dokonuje ich transferu lub konwersji albo przyjmuje je w innych okolicznościach wzbudzających uzasadnione podejrzenie, że stanowią one przedmiot czynu określonego w § 1 albo świadczy inne usługi mające ukryć ich podstępne pochodzenie lub usługi w zabezpieczeniu przed zajęciem.

§ 3 Kto, będąc odpowiedzialny w banku, instytucji finansowej lub kredytowej za informowanie zarządu lub organu nadzoru finansowego o przeprowadzeniu operacji finansowej, nie czyni tego niezwłocznie w formie przewidzianej przepisami prawa, mimo że okoliczności przeprowadzenia operacji finansowej wzbudzają uzasadnione podejrzenie, że chodzi o źródło ich pochodzenia określone w § 1, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 4 Karze określonej w § 3 podlega, kto w banku, instytucji finansowej lub kredytowej, będąc odpowiedzialny za wyznaczenie osoby uprawnionej do przyjmowania informacji, o których mowa w § 3, lub udzielania ich osobie uprawnionej nie czyni zadość obowiązującym przepisom.

§ 5 Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 lub 2, działając w porozumieniu z innymi osobami podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 6 Karze określonej w § 5 podlega sprawca, jeżeli dopuszczając się czynu określonego w § 1 lub 2, osiąga znaczną korzyść majątkową.

§ 7 W razie skazania za przestępstwo określone w § 1 lub 2, sąd orzeka przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio albo pośrednio z przestępstwa, a także korzyści z tego przestępstwa lub ich równoważność, chociażby nie stanowiły one własności sprawcy. Przepadku nie orzeka się w całości lub w części, jeżeli przedmiot korzyści lub jej równowartość podlega zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu podmiotowi.

§ 8 Nie podlega karze za przestępstwo określone w § 1-4, kto dobrowolnie ujawnił wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz okoliczności jego popełnienia, jeżeli zapobiegło to popełnieniu innego przestępstwa; jeżeli sprawca czynił starania

zmierzające do ujawnienia tych informacji i okoliczności, sąd stosuje nadzwyczajnie złagodzenie kary.

Przyczyny prania brudnych pieniędzy

Wśród bezpośrednich czynników związanych z praniem pieniędzy dominuje systematyczny napływ nielegalnych dochodów, pochodzących z przestępczości zorganizowanej. Stwarza to zarówno ekonomiczną, jak i organizacyjną konieczność lokowania czy kamuflowania dochodów. Można rozwinąć tezę, że pranie brudnych pieniędzy jest bezpośrednio związane z egzystencją grupy przestępczej.

Międzynarodowi przestępcy (np. handlarze narkotyków), jak również krajowi (np. skorumpowani urzędnicy, fałszerze, oszuści i specjaliści od manipulacji papierami wartościowymi, przestępcy kryminalni na dużą skalę), a nawet członkowie mafii, potrzebują dobrego i efektywnego narzędzia do zalegalizowania pieniędzy. Koszty nie są ważne, a gotówka jest anonimowa. Niezbędne zatem są dobre układy, sprawne metody i szybkie efekty.

W związku z tym konieczny jest dostęp do przedsiębiorstwa finansowego obracającego dużą gotówką. Jednakże obroty nielegalną gotówką nie mogą być nieproporcjonalnie duże, gdyż natychmiast zwróci to uwagę banku lub organów kontroli finansowej. Jeśli brak jest dostępu do tych instytucji, to przestępcy są zmuszeni zakładać fikcyjne (papierowe) firmy, tj. istniejące formalnie, lecz nieprowadzące działalności gospodarczej.

Zdaniem specjalistów z organów ścigania, a szczególnie tych, którzy zajmują się rozpoznawaniem przestępczości zorganizowanej, mimo wielu działań zapobiegawczych, Polska jest ważnym obiektem zainteresowania międzynarodowych zorganizowanych grup przestępczych. Generalne czynniki, dla których Polska jest wykorzystywana do legalizowania pieniędzy, to wciąż jeszcze duże zapotrzebowanie na inwestycje dolarowe, a także traktowanie naszego kraju jako miejsca młodej jeszcze demokracji. W związku z powyższym kar-

tele i inne organizacje przestępcze badają nasze systemy prawne, procedury finansowo-bankowe oraz chłonność określonych branż gospodarki z punktu widzenia realizacji swoich celów.

Czynniki sprzyjające praniu brudnych pieniędzy

Czynniki sprzyjające praniu pieniędzy, czyli tzw. luki prawne lub niedostatki organizacyjne czy profesjonalne, poszczególne elementy systemu prawnofinansowego i organizacyjnego są przedmiotem „badań” międzynarodowych organizacji przestępczych w różnych krajach, w szczególności:

- stan przestrzegania dyscypliny w utrzymaniu tajemnicy bankowej przez personel oraz możliwości dotarcia organów ścigania do informacji o stanie rachunków klientów i ich transakcjach,
- przestrzeganie wymagań i ograniczeń dotyczących prowadzenia operacji bankowych lub transakcji finansowych, ze szczególnym uwzględnieniem rzetelności identyfikowania tożsamości klientów i możliwości zakładania rachunków na hasło,
- możliwości wykorzystywania instrumentów finansowych płatnych okazicielowi,
- stan kontroli na granicy dotyczący wwożonych lub wywożonych środków płatniczych,
- zakres penalizacji prania pieniędzy, funkcjonowanie pozabankowego obrotu finansowego, ze szczególnym uwzględnieniem braku przepisów zobowiązujących strony do prowadzenia dużych transakcji finansowych za pośrednictwem banków,
- możliwości dokonywania transakcji gotówkowych bez wzbudzania podejrzeń,
- przepisy zobowiązujące instytucje finansowo-bankowe do zgłaszania organom ścigania podejrzanych transakcji finansowych,
- wymienialność waluty narodowej na dolary USA, ze szczególnym uwzględnieniem gotowości banków do depozytów walutowych,

- gotowość banków do przyjmowania od klientów zleceń w formie telefonicznej, na hasło itp.
- stan przygotowania personelu kontroli bankowej oraz poziomu wyposażenia tych organów w nowoczesne narzędzia analityczne i badawcze,
- regulacje normujące działalność organów ścigania w zwalczaniu zorganizowanej przestępczości związanej z nielegalnym obrotem narkotykami i praniem pieniędzy,
- przepisy prawa określające możliwość i wysokość zabezpieczenia mienia osób oskarżonych o działalność przestępczą;
- możliwości zakładania kantorów wymiany walut i system kontroli działalności tego typu placówek.

Cele prania pieniędzy

Głównymi celami prania pieniędzy są:

- a) zalegalizowanie gotówki,
- b) zmniejszenie ich wolumenu,
- c) zamiana gotówki w taką formę aktywów, które przynoszą dochód lub pomnażają jego wartość.

Codziennie na całym świecie sprzedaje się wiele porcji różnych narkotyków, najczęściej z ręki do ręki. Największe zapotrzebowanie na narkotyki jest w USA. Tam również jest największe zaangażowanie mafii w przemyt, handel i uzyskiwanie olbrzymich sum pieniędzy. Nic więc dziwnego, że właśnie w USA toczy się największa walka z mafią i tam policja przejmuje największe ilości narkotyków. Większość zagrożonych krajów przejęła amerykańską metodę represji w stosunku do mafii i handlarzy narkotyków. Dotyczy to również Polski.

System legalizacji brudnych pieniędzy w systemie bankowym

Depozyty na legalnym rynku finansowym mogą przybierać formę depozytów pierwotnych. Depozyt pierwotny to depozyt z przestępczo nabytego mienia, które nie zostało poddane ani uprzedniej zmianie formy, ani nie znalazło drogi na legalny

rynek finansowy przez pośrednika (mógłby być on osobą fizyczną lub prawną).

Prawo coraz większej liczby państw zabrania legalnym instytucjom finansowym przyjmowania mienia bez jednoczesnej identyfikacji klienta lub uprawnionego gospodarzo.

Te mechanizmy przeszkadzają celowi „pracza” - integracji na legalnym rynku finansowym. Może on pozostać tylko wtedy nierozpoznany, jeżeli powiedzie się mu uniknięcie tejże identyfikacji. Jest to możliwe, jeżeli sam „pracz” kontroluje bank lub korumpuje urzędników bankowych, albo wykorzystuje luki w regulacjach raportowania i identyfikacyjnych, albo wprowadza środki z jednego kraju do innego, na którego rynku finansowym brak obowiązków identyfikacji.

Do prania małych lub średnich sum pieniężnych wystarczają w zasadzie przedsiębiorstwa dysponujące stałymi kosztami eksploatacji i wysokimi obrotami gotówkowymi, jak np.: kina, restauracje, bary, pizzerie, myjnie samochodów, salony gry, przedsiębiorstwa budowlane.

Stały napływ dużych sum pieniędzy w gotówce z przeznaczeniem ich wyprania, tak jak w przypadku przestępczych dochodów przestępczości zorganizowanej, wymaga szczególnych środków zabezpieczenia przed wykryciem tego procederu. Pracze są zmuszeni do skorzystania z usług takich podmiotów, które przeprowadzają transakcje finansowe na jeszcze większą skalę niż przedsiębiorstwa prowadzące legalną działalność wykorzystywaną do prania pieniędzy (*legitimate business*), aby olbrzymie ilości wartości przestępczego pochodzenia zamienić na inne nośniki wartości.

W ramach obecnie funkcjonującego systemu finansowego tylko banki i inne instytucje finansowe są w stanie dokonać wymiany gotówki na pieniądź księgowy po to, aby nielegalne wartości wymienić na abstrakcyjne jednostki rozliczeniowe nieposiadające już ciężącego na nich znamienia przestępczego pochodzenia.

Elektroniczne systemy płatnicze, które są podstawą prawidłowego funkcjonowania wszelkich instytucji finansowych, umożliwiają przeprowadzenie tego rodzaju operacji w ciągu sekundy i w dodatku na skalę światową. Tylko na międzynarodowym rynku dewizowym przesyłanych jest każdego dnia elektronicznie około jednego biliona dolarów. Pieniądz księgowy transferuje się zdecydowanie łatwiej niż niewygodny pieniądz gotówkowy, a i jego pochodzenie jest trudniejsze do prześledzenia.

Wynika z tego, że „pracz” jest wręcz zmuszony do skorzystania z pomocy banków w procesie prania pieniędzy, przynajmniej jako stacji końcowych tego procesu. Instytucje finansowe, na czele z bankami są w gruncie rzeczy instytucjami kluczowymi, łączącymi świat przestępczy z legalnym obrotem finansowym.

Ze względu na stopień włączenia instytucji finansowych w proces prania pieniędzy wyodrębnia się trzy ich grupy:

- 1) instytucje finansowe, które bez świadomego udziału biorą udział w proces prania pieniędzy tak, że nie są one w stanie tego rozpoznać. Takie instytucje stanowią wprawdzie większość, jednak można im zarzucić zbyt luźne stosowanie obowiązujących przepisów mających zapobiec takim praktykom,
- 2) instytucje finansowe, które zasadniczo przeprowadzają legalne transakcje, ale w pewnym zakresie dodatkowo współpracują z przestępczością zorganizowaną,
- 3) przypadek skrajny stanowią instytucje finansowe, które pod przykrywką działalności w sektorze finansowym prowadzą działalność przestępną. W tym przypadku taka legalnie prowadzona działalność finansowa ma tylko za zadanie wspomaganie już prowadzonej (podstawowej) działalności przestępczej.

Pomiędzy „praczem” a instytucją finansową powstaje pewnego rodzaju stosunek zależności. Analiza tego stosunku ułatwia zrozumienie i rozpoznanie technik prania pieniędzy stosowanych w sektorze

bankowo-finansowym. Niemniej jednak w celu ochrony swojej anonimowości wobec instytucji finansowej, „pracz” zmuszony jest korzystać z pomocy tworzonych przez siebie, właśnie w tym celu, przedsiębiorstw. Działając pod ich szyldem, wsparty obowiązującą dyskrecją zawodową (tajemnice: adwokacka, bankowa, podatkowa czy handlowa), przestępca czuje się bezpieczniejszy na międzynarodowym rynku finansowym.

Jeżeli przestępczość zorganizowana kontroluje instytucje finansowe, to łatwiejsze jest świadome ignorowanie zarówno podejrzanych form lokat, jak również obowiązków raportowania i identyfikacyjnych. Znane są przypadki bezpośredniego kontrolowania lub posiadania małych banków przez osoby powiązane z przestępczością zorganizowaną.

Metody prania brudnych pieniędzy stosowane w polskim systemie bankowym.

1. **Strukturing**, a właściwie strukturyzacja transakcji (ang. transaction structuring), polega na dokonywaniu różnorodnych transakcji w fazie lokowania brudnych funduszy zarówno w instytucjach finansowych, jak i we wszystkich punktach handlowych, w których istnieje możliwość zakupu towaru za gotówkę.
2. **Smerfing**, to odmiana strukturingu, jest jedną z najbardziej rozwiniętych i najlepiej zorganizowanych technik prania pieniędzy. Polega ona na zatrudnieniu agentów (dealerów czyli smerfów), którzy w wielu bankach otwierają konta i wpłacają kwoty poniżej kwoty granicznej lub wykupują czek podróżny na taką samą kwotę. Ponadto taka kwota nie musi być zgłaszana do urzędu podatkowego w celu wyjaśnienia źródła pochodzenia pieniędzy.
3. **Refining** polega na wymianie banknotów o niskich nominałach na wysokie. Wykorzystywane są do tej techniki zarówno banki, jak i kantory oraz kasyna gry. Gotówka może być wymieniana na żetony, a następnie na banknoty o najwyższych nominałach.

4. **Blending** czyli mieszanie jest jedną z najprostszycch technik prania pieniędzy w fazie lokowania. Polega na mieszaniu brudnych pieniędzy z dochodami uzyskiwanymi w ramach legalnej działalności gospodarczej. Zatem mieszanie może być prowadzone przez lokale gastronomiczne, bary, motele i hotele. Zmienna dochodowość sezonowa jest istotnym czynnikiem lokowania brudnych pieniędzy w instytucjach finansowych.

Skutki prania brudnych pieniędzy

Proceder prania brudnych pieniędzy:

- 1) destabilizuje system finansowy państwa, a w szczególności system podatkowy; dotyczy to zwłaszcza państw o nie w pełni stabilnych systemach gospodarczych, gdyż brudne pieniądze, po przeprowadzeniu operacji ich zalegalizowania, wyprowadzane są do państw o stabilniejszym systemie finansowym, gdzie zapewniają bezpieczne i długoterminowe zyski, następnie w ramach „pralni” inwestowane są w przedsięwzięcia okresowo zwolnione z opodatkowania i likwidowane przed końcem ulgi, w efekcie podmioty działające legalnie płacą wyższe podatki, kapitał nie tworzy nowych miejsc pracy, gdyż ma charakter spekulacyjny i powoduje drenaż gospodarki zamiast jej rozwój,
- 2) narusza zasady gospodarki rynkowej, niszczy uczciwą konkurencję, gdyż głównym celem pralni jest wykazanie dochodu, co odbywa się poprzez zaniżanie kosztów własnych, co powoduje eliminację z rynku podmiotów działających legalnie,
- 3) powoduje sztuczne zawyżanie cen na dobra, których zakup służy praniu pieniędzy (głównie nieruchomości i dzieła sztuki),
- 4) umożliwia kumulowanie kapitału przez przestępców,
- 5) wywołuje brak stabilności instytucji finansowych pośrednio lub bezpośrednio zaangażowanych w pranie brudnych pieniędzy.

Ponadto pranie brudnych pieniędzy powoduje utratę zaufania do systemu finansowego wśród klientów w kraju i zagranicą, utratę wiarygodności państwa i jego systemu bankowego na rynku światowym, odpływ legalnego kapitału i brak napływu nowych inwestorów.

Bibliografia

- Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzeniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu (Dz. U.03.152.1505);
- Kodeks karny ustawa z dnia 6 czerwca 1997r. (Dz.U.97.88.553)
- Wójcik J. W.: Pranie pieniędzy. Kryminologiczna i kryminalistyczna ocena transakcji podejrzanych, Warszawa 2002.
- Filipowski W.: Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym, Zakamycze 2004.
- Buczkowski K., Wojtaszek M.: Pranie pieniędzy, Warszawa 2001.
- Prengel M.: Wykorzystanie legalnie funkcjonującego sektora bankowego w procederze prania pieniędzy.
- Kamirski J.: Pranie brudnych pieniędzy w Polsce.

Marzena Szczepańska

Inspektor Wydziału Inwestycji Urzędu Miasta Lublin
Doktorant II roku studiów doktoranckich na Wydziale Prawa
i Administracji UMCS w Lublinie

WYKŁADNIA OŚWIADCZEŃ WOLI część I

1. Definicja wykładni

W przypadku, gdy złożenie oświadczenia woli nastąpiło w taki sposób i w takich okolicznościach, że nie jest możliwe jednoznaczne odczytanie jego treści, wówczas konieczne jest dokonanie stosownej wykładni. Znajdują wówczas zastosowanie dyrektywy wykładni oświadczeń woli. Stanowisko takie zajął także Sąd Najwyższy, który w swoim wyroku stwierdził, że dyrektywy art. 65 kodeksu cywilnego znajdują zastosowanie tylko wówczas, gdy treść oświadczenia woli jest niejasna lub wieloznaczna¹.

Wykładnia oświadczenia woli polega na przeprowadzeniu procesu myślowego nakierowanego na interpretację, czy też na ustalenie właściwego znaczenia złożonego oświadczenia woli. W procesie tym, dokonuje się w sposób zgodny z powszechnie przyjętymi dyrektywami znaczeniowymi, przypisania określonego znaczenia terminom zawartym w oświadczeniu woli². Zatem wykładnia oświadczenia woli to ustalenie jego znaczenia poprzez interpretację, czy też tłumaczenie³.

2. Podmiot wykładni

Myślowego procesu interpretacji oświadczenia woli może dokonywać każdy, zatem każdy może być podmiotem wykładni oświadczenia woli. Jednakże zgodnie z orzeczeniem Sądu Najwyższego, nie każda interpretacja będzie wiążąca. Jak stwierdził

Sąd Najwyższy – tylko interpretacja organu stosującego prawo jest interpretacją ważną i ostatecznie wiążącą wszystkich uczestników obrotu prawnego⁴. Przy dokonywaniu wykładni oświadczenia woli, organ ten powinien stosować reguły określone obowiązującymi przepisami prawa, które wiążą go podobnie jak i inne powszechnie obowiązujące przepisy oraz korzystać z reguł wyznaczonych orzecznictwem i dorobkiem doktryny prawa⁵. Organy państwowe, w szczególności zaś sądy powszechne i sądy polubowne oraz inne organy rozstrzygające spory, a stosujące przepisy obowiązującego prawa, stoją na straży prawidłowego funkcjonowania całego systemu prawnego, one też przy rozstrzyganiu konkretnych spraw korzystają z wykładni operatywnej – praktycznej, której cel jest praktyczny poprzez fakt, że zmierza do ustalenia praw i obowiązków stron.

3. Przedmiot wykładni

Przedmiotem wykładni oświadczenia woli jest zewnętrzny przejaw wewnętrznej woli składającego oświadczenie, rozpatrywany w duchu obowiązujących przepisów art. 60 kodeksu cywilnego. Pogląd ten jest bezsporny, natomiast dyskusja toczy się wokół problemu, czy konkretna sytuacja, w której dokonano uzewnętrznienia woli lub, w której taka wola dotarła do adresata, stanowi przedmiot wykładni

¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 08.02.2000 roku SN U I CKN 399/98 LEX nr 50855

² J. Gajda, Z. Gawlik, Prawo cywilne. Podstawy części ogólnej, s. 137.

³ red. Z. Radwański, System Prawa Prywatnego, Tom 2, Prawo cywilne, część ogólna, s. 39-40.

⁴ Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 02.06.1970 roku, OSN 1971, poz. 14.

⁵ M. Janowski, Składanie oświadczeń woli za pomocą elektronicznych nośników informacji, s. 23.

oświadczenia woli, czy też stanowi jedynie jej pomocniczy środek wykładni⁶.

Szerokim uznaniem cieszy się koncepcja opowiadająca się za rozdzieleniem „oświadczenia” jako pewnego zachowania lub znaków powstałych wskutek konkretnych działań, od „kontekstu sytuacyjnego” jako okoliczności towarzyszących temu „oświadczeniu”. Jednakże słuszny wydaje się pogląd przeciwny, opowiadający się za tym, że rozrywanie więzi zachodzącej pomiędzy „oświadczeniem” a jego „sytuacyjnym kontekstem” może okazać się wręcz szkodliwe, gdyż oba zagadnienia spełniają niezwykle istotną rolę w całym procesie dokonywania wykładni złożonego oświadczenia woli, w szczególności zaś stanowią podstawę ustalenia treści, ale niekiedy także egzystencji „oświadczenia woli”.

W związku z tym, że proces dokonywania wykładni odnosi się do zewnętrznych przejawów woli jako dostrzegalnych zjawisk, czy też układów rzeczy, a zatem do pewnego określonego stanu faktycznego, stan ten należy rozpatrywać w jego pełnym wymiarze, czyli wraz z konkretnym kontekstem sytuacyjnym, w którym nastąpiło powzięcie woli wewnętrznej przez oświadczającego oraz jej uzewnętrznienie. Takie ujęcie problematyki wykładni jest niezbędne dla prawidłowej interpretacji treści oświadczenia woli, gdyż samo tylko materialne odzwierciedlenie znaków stanowiących przejaw woli wewnętrznej jest niewystarczające, istotne są także okoliczności towarzyszące powstaniu impulsu do ich uzewnętrznienia oraz ich ostatecznemu ujawnieniu⁷.

Należałoby zaznaczyć, że przedmiotem wykładni jest oświadczenie woli rozpatrywane w konkretnym stanie faktycznym obejmującym towarzyszące mu okoliczności, niezależnie od tego, czy oświadczenie to jest wynikiem dokonania jednostronnej czynności prawnej, czy też stanowi efekt czynności dwustronnej np. w postaci zawarcia umowy. Procesowi wykładni zawsze

podlega sama czynność, a w zasadzie jej treść

i nigdy na skutek dokonanych ustaleń interpretacyjnych nie można doprowadzić do zmiany podmiotów składających oświadczenia woli, bądź do ustaleń pozostających w zupełnej sprzeczności z treścią samej czynności, ponieważ dokonanie takich ustaleń nie stanowi przedmiotu wykładni oświadczenia woli i może być przedmiotem badań na innych obszarach cywilistycznych⁸. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w swoim wyroku SN z dnia 28.02.1995 roku I CRN 191/95, PUG 1996, nr 11, str. 24.

4. Cel wykładni

Z uwagi na metodologiczny punkt widzenia, cel wykładni należy zdecydowanie odróżnić od jej przedmiotu. Zgodnie z „teorią woli”, celem dokonania wykładni oświadczenia woli jest dążenie do odtworzenia intencji składającego to oświadczenie. Natomiast zgodnie z „teorią oświadczenia”, celem tym również jest odtworzenie intencji składającego, jednakże tylko w odniesieniu do intencji wyrażonych w złożonym oświadczeniu woli lub towarzyszących mu okolicznościach⁹. Według najczęściej spotykanych poglądów, celem dokonywania wykładni oświadczenia woli jest ustalenie rzeczywistej woli składającego w granicach jej wyrażenia oraz w świetle wszystkich okoliczności towarzyszących jej uzewnętrznieniu¹⁰.

Niekiedy wątpliwości budzi możliwość zastosowania wykładni oświadczeń woli i jej dyrektyw do ustalenia faktu, czy rozpatrywany stan faktyczny można zakwalifikować jako oświadczenie woli w rozumieniu przepisów kodeksu cywilnego, a zatem, czy w ogóle nastąpiło złożenie oświadczenia woli w sensie prawnym. Czym innym jest bowiem ustalenie treści oświadczenia woli, a więc jego wykładnia,

⁶ red. Z. Radwański, System Prawa Prywatnego, Tom 2, Prawo cywilne, część ogólna, s. 42-43.

⁷ Z. Radwański, Wykładnia oświadczeń woli składanych indywidualnym adresatom, 1992, s. 26-27.

⁸ A. Doliwa, Prawo cywilne, część ogólna, s. 258.

⁹ red. Z. Radwański, System Prawa Prywatnego, Tom 2, Prawo cywilne, część ogólna, s. 40.

¹⁰ S. Grzybowski, System prawa cywilnego, praca zbiorowa, tom I, wydanie I, s. 530.

tu znajdują zastosowanie ustawowe dyrektywy zawarte w obowiązujących przepisach, w szczególności w art. 65 kodeksu cywilnego oraz w orzecznictwie, a czymś zupełnie innym jest ustalenie, że w danym stanie faktycznym w ogóle doszło do złożenia oświadczenia woli, tu natomiast znajdują zastosowanie dyrektywy zawarte w art. 60 kodeksu cywilnego.

Podobny pogląd wyraził Sąd Najwyższy w swoim wyroku, w którym stwierdził, że w przypadku zawarcia umowy w okolicznościach na tyle niejasnych, że nie jest możliwe jednoznaczne odczytanie jej treści oraz istnieją wątpliwości, czy umowa w ogóle została zawarta, dla samego stwierdzenia faktu zawarcia umowy w sposób dorozumiany na podstawie polskiego kodeksu cywilnego, konieczne byłoby powołanie się na dyspozycję art. 60, a dopiero przy istnieniu wątpliwości co do treści ważnego zobowiązania nastąpić by mogło sięgnięcie do dyrektyw wykładni wynikających z art. 65 kodeksu cywilnego. Czym innym jest bowiem forma oświadczenia, a czym innym jego wykładnia¹¹.

W uzasadnieniu innego wyroku Sąd Najwyższy stwierdził, że według tradycyjnego poglądu, dominującego w piśmiennictwie i orzecznictwie, na gruncie obowiązujących dawniej na ziemiach polskich ustawodawstw innych państw, a następnie w piśmiennictwie i orzecznictwie już na gruncie prawa polskiego, należy odróżnić ustalenie faktu złożenia oświadczenia woli, czy też zawarcia umowy, od wykładni ich treści. Zatem najpierw przy pomocy normy postępowania cywilnego o dowodach należy ustalić, czy oświadczenie woli w ogóle zostało złożone (umowa zawarta), a dopiero później w drodze wykładni ustalić sens złożonego oświadczenia woli (zawartej umowy). Jednakże w tym samym wyroku Sąd Najwyższy podkreślił, że obecnie w doktrynie w nowszych opracowaniach, także polskich, zakwestionowano podstawy wspomnianego rozróżnienia i wyprowadzanych z niego konsekwencji. Zdaniem sądu,

¹¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29.01.2002 roku SN U V CKN 679/00 LEX nr 54342

reguły wykładni oświadczeń woli należy stosować zarówno do ustalania treści złożonych oświadczeń woli, a także do ustalania, czy rozpatrywane zachowania stron stanowią oświadczenia woli. W związku z tym, że oświadczenie woli należy do kategorii faktów, których cechą charakterystyczną jest posiadanie znaczenia wynikającego z przyjętych reguł interpretacji, można złożyć tylko oświadczenie o określonej treści. A zatem bez odwołania się do dyrektyw wykładni oświadczeń woli nie można rozstrzygnąć, czy określone zachowania stron stanowią oświadczenia woli, czy też nie¹². W uzasadnieniu tym Sąd Najwyższy przywołał szereg innych swoich wyroków, w których zajął podobne stanowisko¹³.

W chwili obecnej można zauważyć, że w doktrynie zyskuje znaczenie pogląd, że dyrektywy wykładni zawarte w przepisach należy stosować zarówno do interpretacji treści oświadczeń woli, jak i do rozstrzygania kwestii kwalifikacji rozpatrywanych zachowań podmiotów prawa jako oświadczenia woli w sensie prawnym. Niekiedy w toku sprawy, w celu wykazania prawdziwości twierdzenia strony, że złożenie oświadczenia miało miejsce, nie wystarczy samo stwierdzenie zaistnienia faktu w postaci jakiegoś zachowania, wyrażenia, czy też postawienia znaków. Potrzebne jest dokładne poznanie znaczenia tych psychofizycznych zachowań przy pomocy dostępnych reguł interpretacyjnych, by można było jednoznacznie stwierdzić, że nastąpiło złożenie oświadczenia woli w sensie prawnym¹⁴.

¹² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22.06.2006 roku SN - V CSK 70/06

¹³ Por. uchwała z dnia 11.09.1997 r., III CZP 39/97, OSNC 1997, nr 12, poz. 191, wyrok z dnia 29.10.1997 r., II CKN 365/97, OSNC 1998, nr 4, poz. 66, wyrok z dnia 28.05.1998 r., III CKN 531/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 13, wyrok z dnia 12.10.2000 r., IV CKN 144/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 60, wyrok z dnia 25.03.2004 r., II CK 116/03, "Izba Cywilna" 2004, nr 10, s. 33, i wyrok z dnia 8.10.2004 r., V CK 670/03, OSNC 2005, nr 9, poz. 162

¹⁴ red. Z. Radwański, System Prawa Prywatnego, Tom 2, Prawo cywilne, część ogólna, s. 41.

W praktyce często można spotkać się z problematyką konieczności ustalenia faktu zaistnienia oświadczenia woli w ogóle, czy też z interpretacją treści oświadczeń woli złożonych ponad wszelką wątpliwość. Nie zawsze też rzeczywista wewnętrzna wola składającego oświadczenie pokryje się z treścią wyinterpretowaną przez dokonującego wykładni z uzewnętrznionego oświadczenia. Problematykę tę starają się rozstrzygać reguły i metody wykładni, a normy prawne wskazują dyrektywy, którymi należy posługiwać się przy przeprowadzaniu procesów interpretacyjnych.

5. Podstawowe dyrektywy wykładni

Zgodnie z ustawową definicją wykładni oświadczenia woli, zawartą w § 1 art. 65 kodeksu cywilnego, zawierającą podstawowe reguły obowiązujące podczas przeprowadzania procesu ich wykładni, złożone oświadczenie woli należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają (ze względu na okoliczności, w których złożone zostało) zasady współzycia społecznego oraz ustalone zwyczaje. Jednakże należy pamiętać, że przepis art. 65 kodeksu cywilnego, formułując ogólne dyrektywy wykładni oświadczeń woli, nakazuje także uwzględniać cel, którym kierował się składający interpretowane oświadczenie. Zdaniem Sądu Najwyższego, wyrażonym w treści wyroku, taki sens przypisuje się również pismom procesowym (w tym pozwowi), jeśli da to się wywieść z ich celu¹⁵.

W odniesieniu do okoliczności, w których doszło do złożenia oświadczenia woli, należy stwierdzić, że w procesie dokonywania wykładni stanowią one istotne kryterium oceny jego treści, ponieważ wnoszą kontekst sytuacyjny uzewnętrznienia się woli wewnętrznej składającego, przy czym doniosłość prawną mogą mieć jedynie dostrzegalne zewnętrzne okoliczności złożenia oświadczenia, natomiast subiektywne przekonanie składającego, takiej wagi nie

posiada. Za takim stanowiskiem przemawia konieczność zapewnienia bezpieczeństwa obrotu prawnego, dlatego też ryzyko błędnego wyrażenia woli wewnętrznej obciąża składającego oświadczenie, nie zaś jego adresata. Jednakże zasada takiego analizowania oświadczeń woli nie jest zasadą bezwzględnie obowiązującą. Niekiedy przepisy stanowią inaczej i wówczas rozstrzygające znaczenia dla ustalenia treści badanego oświadczenia woli będzie miała wewnętrzna wola składającego, a nie jego uzewnętrznione oświadczenie. Doskonałym przykładem będzie tutaj art. 948 kodeksu cywilnego, zawierający dyrektywę nakazującą interpretującemu takie tłumaczenie testamentu, które zapewni możliwie najpełniejsze urzeczywistnienie woli spadkodawcy¹⁶.

Kolejnym kryterium oceny treści oświadczenia woli są zasady współzycia społecznego, obejmujące pewne reguły postępowania, normy moralne i wartości preferowane w danej społeczności, a także stanowiące aksjologiczne uzasadnienie dla całego obowiązującego systemu prawa. Zastosowanie zasad współzycia społecznego wywołane jest społeczną potrzebą takiego interpretowania złożonego oświadczenia woli, które jako zgodne z tymi regułami i normami, pozwoli na zachowanie pewności prawa i zaufania do bezpieczeństwa obrotu prawnego, zwłaszcza w sytuacji, gdy na skutek nieuwzględnienia ich w procesie wykładni oświadczenia, mogłoby dojść do nierównego potraktowania stron czynności prawnej¹⁷.

Podobnym kryterium są ustalone zwyczaje, czyli powszechnie stosowana praktyka pewnego zachowania, które podobnie jak zasady współzycia społecznego nie zostały skatalogowane, jednakże są powszechnie stosowane zarówno w stosunkach wewnętrznych, jak i międzynarodowych¹⁸.

¹⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 08.05.2000 roku SN U V CKN 38/00 LEX nr 52432 oraz Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 09.02.2000 roku SN U I PKN 474/99 OSNP 2001/13/429

¹⁶ B. Ziemanin, Z. Kuniewicz, Prawo cywilne, część ogólna, s. 171.

¹⁷ A. Doliwa, Prawo cywilne, część ogólna, s. 261.

¹⁸ Tamże s. 172-173.

W § 2 art. 65 kodeksu cywilnego ustawodawca zamieścił reguły, które odnoszą się wprost do umów. Zgodnie z ich brzmieniem, przy dokonywaniu wykładni umów należy badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu¹⁹. Jednakże, zdaniem Sądu Najwyższego, przepis ten nie wyłącza stosowania reguł interpretacyjnych zawartych w § 1 art. 65 kodeksu cywilnego przy dokonywaniu wykładni umów. Zawsze należy badać nie tylko zgodny zamiar stron, ale także odwoływać się do okoliczności złożenia oświadczenia woli i przy ich uwzględnieniu dokonywać interpretacji takiego oświadczenia z uwzględnieniem zasad współżycia społecznego i ustalonych zwyczajów²⁰.

Kryterium zgodnego zamiaru stron odnosi się do oceny oświadczenia woli złożonego przez strony umowy, w szczególności zaś do uzgodnień dotyczących istotnych postanowień czynności prawnej, zawartych bezpośrednio w umowie, bądź też poza nią, np. w innych dokumentach towarzyszących negocjacjom, takich jak protokoły rokowań, pisma intencyjne, propozycje postanowień itp. Niekiedy pomiędzy stronami umowy powstają spory, dotyczące nie tyle zgodnego zamiaru stron, co interpretacji treści umowy. Wówczas rozstrzygające znaczenie powinny mieć nie zamiary stron, gdyż te nie mogą być poddane ocenie, lecz złożone przez strony umowy oświadczenia.²¹

Podobne stanowisko można odnaleźć w wyroku Sądu Najwyższego, w którym stwierdził on, że w razie interpretacji treści umowy zawartej przez przedsiębiorców w formie pisemnej, nie można powoływać się na to, że zgodnym zamiarem stron było zawarcie odmiennych, istotnych postanowień umowy niż te, które zostały pisemnie wyrażone.²²

¹⁹ Art. 65 Ustawy z dnia 23.04.1964 roku - Kodeks Cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.).

²⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27.06.2007 roku SN U I CKN 808/98 LEX nr 50892

²¹ B. Ziemianin, Z. Kuniewicz, Prawo cywilne, część ogólna, s. 173.

²² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 08.05.2001 roku SN U IV CKN 357/00 LEX nr 52542

Ostatnim kryterium oceny treści oświadczenia woli, zamieszczonym przez ustawodawcę w § 2 art. 65 kodeksu cywilnego, jest cel umowy, przez który należy rozumieć konkretną przyczynę indywidualizującą społeczno-gospodarczy sens zawarcia interpretowanej umowy, nie zaś ogólną *causam* charakteryzującą dany typ umowy, dla której umowy tego typu są zawierane. Chodzi bowiem o to, by złożonemu oświadczeniu woli nadać taki sens i treść, aby możliwe było osiągnięcie celu, dla którego umowa ta została zawarta²³.

Podkreślenia wymaga fakt, że przy dokonywaniu interpretacji oświadczenia woli, w żadnym z przypadków nie należy interpretować oświadczenia woli w oparciu o subiektywne odczucie składającego oświadczenie. Byłoby to niezgodne z zasadą równości stron i naturą stosunku zobowiązaniowego określoną w art. 353¹ kodeksu cywilnego. Określenia jego znaczenia należy zawsze dokonywać w kontekście konkretnych okoliczności uzewnętrznienia się woli wewnętrznej, przy jednoczesnym uwzględnieniu zasad współżycia społecznego i ustalonych zwyczajów. W opinii Sądu Najwyższego, na tle art. 65 kodeksu cywilnego do interpretacji umów należy przyjąć kombinowaną metodę wykładni, opartą na kryterium subiektywnym i obiektywnym. Realizując tę zasadę, należy brać pod uwagę nie tylko kontrowersyjny fragment tekstu umowy, lecz także inne postanowienia umowy, a zarazem uwzględnić pozatekstowe okoliczności, np. rokowania poprzedzające zawarcie umowy, cele umowy, rozumienie tekstu, zachowanie stron itd. Dla ustalenia pozatekstowego kontekstu umowy sąd może prowadzić także dowód z zeznań świadków i z przesłuchania stron i nie sprzeciwia się temu treść art. 247 kodeksu postępowania cywilnego²⁴. Ponadto należy zgodzić się z opinią Sądu Najwyższego, że w przypadku dokonywania wykładni treści konkretnego typu umowy, np.

²³ B. Ziemianin, Z. Kuniewicz, Prawo... op. cit., s. 174-175.

²⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12.09.2001 roku SN U V CKN 454/00 LEX nr 52491

umowy dzierżawy, należy uwzględnić nie tylko reguły interpretacyjne wynikające z art. 65 k.c., ale także treść przepisów normujących ten typ umowy (art. 693 i nast. k.c.)²⁵.

Prawidłowe dokonanie wykładni oświadczenia woli jest tak istotne, że względu na fakt, że to właśnie przyjęte w drodze wykładni znaczenie treści oświadczenia woli stanowi podstawę do określenia jego skutków prawnych oraz kształtuje stosunki prawne stron.²⁶ Można zatem stwierdzić, że celem wykładni oświadczenia woli jest ustalenie praw i obowiązków przysługujących stronom stosunku prawnego powstałego, zmienionego bądź wygasłego na skutek złożenia oświadczenia woli.

6. Metody wykładni oświadczeń woli

Metody wykładni oświadczeń woli to usystematyzowany zespół dyrektyw grupujących się wokół pewnych wartości rozumianych jako założenia oceniające, wskazujących organom stosującym prawo sposób postępowania przy ustalaniu znaczenia i treści oświadczeń woli podmiotów prawa.

Pierwszą ze wspomnianych wartości grupujących dyrektywy wykładni jest wewnętrzna **realna wola** podmiotu składającego oświadczenie, stanowiąca efekt jego przeżyć psychologicznych i podjętych wewnętrznych decyzji, które powinny stanowić podstawę do ustalenia, jaką metodę wykładni powinien przyjąć organ stosujący prawo do dokonania interpretacji złożonego w efekcie tych przeżyć oświadczenia woli.

Drugą wartością jest **zaufanie**, jakie wobec innych podmiotów prawa budzi złożone oświadczenie woli. Fakt zaufania wywodzi się z potrzeby pewności obrotu prawnego, dlatego też przy dokonywaniu interpretacji oświadczenia woli, dokonujący wykładni powinien brać pod uwagę możli-

wości poznawcze innych podmiotów będących uczestnikami obrotu prawnego.²⁷

Biorąc pod uwagę wskazane wartości grupujące, wśród metod wykładni oświadczeń woli można wyróżnić:

1. **metodę subiektywno-indywidualną** - orientującą się na wolę podmiotu składającego oświadczenie woli (wartość woli), uznającą jako podstawę powstania zobowiązania się podmiotu oświadczonego jego wolną wolę, będącą psychologicznym przeżyciem wewnętrznym i w związku z tym metodą nakazującą interpretującemu dokonywanie wykładni oświadczenia na tej właśnie podstawie, jednakże niedostateczną i wymagającą uzupełnienia obiektywnymi miernikami uwzględniającymi także i inne wartości;
2. **metodę obiektywną (normatywną)** - orientującą się na możliwości poznawcze (zdolność percepcyjną) i punkt widzenia adresata oświadczenia woli (wartość zaufania), chroniącą pewność obrotu prawnego, uznającą za podstawę właściwej interpretacji oświadczenia woli obiektywne znaczenie słów lub zachowań składającego oraz wymagającej od interpretującego postawienia pytania, jak złożone oświadczenie woli rozumiałby wzorzec normatywny, czyli każdy rozsądny i uczciwy człowiek, znajdujący się w konkretnej sytuacji podmiotu składającego, którego zaufanie do bezpiecznego obrotu prawnego powinno być chronione.
3. **metodę kombinowaną** - łączącą wartość woli i wartość zaufania, jednakże wymagającą dla potrzeb praktyki określenia jasnego systemu preferencji tych wartości i zakresu stosowania realizujących je dyrektyw, nakazującą interpretującemu uwzględnienie przy dokonywaniu wykładni oświadczenia woli tego znaczenia, które strony czynności prawnej wiązały ze składanym oświadczeniem woli, choćby znaczenie to odbiegało od obiektywnego sensu słów

²⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 08.05.2001 roku SN U IV CKN 356/00 LEX nr 52540

²⁶ M. Janowski, Składanie oświadczeń woli za pomocą elektronicznych nośników informacji, s. 23-24.

²⁷ Z. Radwański, Wykładnia oświadczeń woli składanych indywidualnym adresatom, 1992, s. 46-49.

lub zwrotów, co wiąże się z ochroną zaufania, a jednocześnie w przypadku niezrozumienia znaczenia oświadczenia woli przez jej adresata, czy też odmiennego zrozumienia w stosunku do znaczenia jakie chciał mu nadać składający, nakazującą uwzględnienie przez interpretującego możliwości poznawczych adresata oświadczenia w kontekście określonej sytuacji składania oświadczenia woli²⁸.

Obecnie najpowszechniejsze zastosowanie znajduje metoda kombinowana, która z racji swej uniwersalności przyjmowana jest w najnowszych kodyfikacjach, w szczególności w Konwencji Wiedeńskiej²⁹ oraz w projekcie europejskiego prawa umów³⁰ i aktualnym projekcie Wspólnotowego Układu Odniesienia³¹.

W polskim ustawodawstwie dyrektywy wykładni oświadczeń woli zostały zawarte w art. 65 kodeksu cywilnego, jednakże jego treść nie wskazuje wprost, jakich metod należy używać do dokonywania interpretacji budzących wątpliwość oświadczeń woli. Zawiera jedynie wskazówki w postaci nakazu uwzględniania okoliczności złożenia oświadczeń woli stanowiących element ogólnej semiotyki; odesłań do klauzul generalnych w postaci zasad współżycia społecznego odwołujących się do wartości moralnych preferowanych w danej społeczności i systemie prawnym, a także do ustalonych w niej zwyczajów, jako pewnej praktyki zachowań społecznych powtarzanych i uznanych za obowiązującą normę nieskodyfikowaną; nakazu uwzględniania zamiarów i celów składających oświadczenia woli jako doniosłej i istotnej strony psychicznej podmiotów oraz zakazu werbalnej

interpretacji oświadczeń woli, wywodzącego się z rzymskich maksym³².

Z takiego brzmienia przepisu i zamieszczenia w nim zarówno elementów woli, charakterystycznych dla metody subiektywno-indywidualnej, jak i elementów zaufania, charakterystycznych dla metody obiektywnej (normatywnej), jasno wynika, że polski ustawodawca preferuje założenia metody kombinowanej łączącej obie te wartości. Preferencje ustawodawcy znajdują także szerokie poparcie w doktrynie³³. Także w orzecznictwie Sądu Najwyższego można zauważyć dominację metody kombinowanej, zwłaszcza od 1995 roku, kiedy to wydał on uchwałę III CZP 66/95, OSN 1995, Nr 12, poz. 168, w której stwierdził zasadność korzystania z tej metody jednocześnie szeroko wyjaśniając jej zasady, a następnie w późniejszym swym orzecznictwie wielokrotnie powołując się na tę właśnie uchwałę³⁴.

7. Wola a zaufanie – kolizja założeń metody subiektywno-indywidualnej i obiektywnej

Zgodnie z założeniami metody subiektywno-indywidualnej, decydujące znaczenia dla dokonywania wykładni oświadczenia woli ma rzeczywista wola wewnętrzna składającego. Priorytet tej wartości powinien być zawsze brany pod uwagę, gdy nie powstaje kolizja woli i zaufania, a zatem w sytuacji, gdy rozumienie znaczenia treści oświadczenia woli nie powoduje konieczności ochrony zaufania innego uczestnika obrotu prawnego.

Brak kolizji woli i zaufania występuje w przypadku czynności prawnych charakteryzujących się tym, że składane w ich ramach oświadczenie woli nie daje podstaw do powstania u innego podmiotu, bądź

²⁸ red. Z. Radwański, System Prawa Prywatnego, Tom 2, Prawo cywilne, część ogólna, s. 51-54.

²⁹ Konwencja Narodów Zjednoczonych o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów, sporządzona w 11.04.1980 roku w Wiedniu (Dz.U. z 1997r. Nr 45, poz. 286).

³⁰ Europejskie prawo umów CFR z lutego 2007 r..

³¹ Referuje je T. Machnikowski, Przepisy dotyczące czynności prawnych w projekcie *Common Frame of Reference In Principles of the Existing EC Contract Law* (cz.I), Rej. 2008, Nr 4, s. 35 i nast.

³² Z. Radwański, Wykładnia... op. cit., s. 58-59.

³³ Podobne stanowisko reprezentują A. Wolter w: Prawo cywilne, 1986, s. 299; S. Grzybowski w: System prawa cywilnego, praca zbiorowa, tom I, wydanie I, s. 531-534; M. Piekarski w: Komentarzu Kodeksu Cywilnego, tom I, 1972, s. 185; Z. Radwański w: Teoria umów, s. 37, oraz w: Wykładnia, s. 60 i nast.

³⁴ red. Z. Radwański: System... op. cit., s. 51-55.

podmiotów uzasadnionego roszczenia, czy choćby oczekiwania zasługującego na objęcie ochroną prawną, a zatem czynności zawierających oświadczenie woli bez adresata, choć niewątpliwie mających trafić do osób, w stosunku do których rodzą konkretne skutki prawne. Z sytuacją taką mamy do czynienia przy jednostronnej czynności prawnej w postaci testamentu uregulowanego art. 948 kodeksu cywilnego.³⁵ W treści tego przepisu ustawodawca zawarł nakaz dokonywania podczas interpretacji takiego oświadczenia woli wykładni umożliwiającej najpełniejsze urzeczywistnienie wewnętrznej woli spadkodawcy, stanowiący szczególną dyrektywę modyfikującą ogólne reguły określone w art. 65 kodeksu cywilnego.

Oświadczenie woli złożone w postaci testamentu nie wywołuje skutków prawnych za życia testatora i może być przez niego zmieniane w dowolnym momencie i w dowolny sposób, także przez zmianę podmiotów uprawnionych, bez powstania z tego tytułu roszczenia po stronie podmiotów pierwotnie uposażonych. Oświadczenie to aktualne i skuteczne staje się dopiero z chwilą śmierci autora, dlatego też stanowi czynność prawną *mostis causa*. Zatem do chwili ujawnienia się testamentu nikt nie może rościć sobie prawa do ochrony jego interesów z tytułu złożonego oświadczenia woli w postaci testamentu. Jeżeli testament nie zostanie ujawniony, złożone przez testatora oświadczenie nie wywoła żadnych skutków prawnych, dlatego też przy interpretacji oświadczenia woli testatora nie ma konieczności uwzględniania interesów innych podmiotów i obejmowania ich ochroną prawną, stąd zastosowanie znajduje tutaj wykładnia subiektywno-indywidualna³⁶.

³⁵ Z. Radwański, Wykładnia oświadczeń woli składanych indywidualnym adresatom, 1992, s. 63; podobnie

A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, Prawo cywilne, Zarys części ogólnej, 2001, s. 282; K. Pietrzykowski, Kodeks cywilny – Komentarz, tom I, 1972, s. 185; i inni.

³⁶ Z. Radwański, Wykładnia... op. cit., s. 63-64.

Z brakiem kolizji woli i zaufania mamy również do czynienia w przypadku czynności prawnych dokonywanych *inter vivos*, ale tylko takich, w których odbiorca i jednocześnie adresat złożonego oświadczenia woli, ponad wszelką wątpliwość znał i rozumiał rzeczywiste intencje i wewnętrzną wolę składającego, a zatem w przypadkach, w których nastąpiło skuteczne przekazanie woli wewnętrznej poprzez uzewnętrznienie jej w postaci znaków, które zostały przyjęte i zrozumiane przez odbiorcę w taki sam sposób, w jaki rozumiał je składający i nastąpiła zgodna ich interpretacja przez nadawcę i adresata, nawet jeśli znaki te zostały użyte i rozumiane przez obie strony odmiennie niż ich powszechne pojmowanie. W takich przypadkach dokonywana jest wykładnia złożonego oświadczenia woli w kontekście towarzyszących mu okoliczności i z uwzględnieniem zasad współżycia społecznego oraz ustalonych zwyczajów w duchu dyrektyw wskazanych przez ustawodawcę w § 1 art. 65 kodeksu cywilnego, a także zgodnego zamiaru stron i celu zawarcia umowy, zgodnie z nakazami zawartymi w § 2 tego artykułu, a uzewnętrzniony dosłowny zapis postanowień umownych ma drugorzędne znaczenie³⁷.

Podobne stanowisko w kilku swoich orzeczeniach zajął Sąd Najwyższy, który stwierdził, że niezależnie od przyjętej formy czynności prawnej, w ramach której złożono oświadczenie woli, podlega ono interpretacji sądowej w celu ustalenia jej rzeczywistej treści, gdyż tego wymaga zawarty w art. 65 kodeksu cywilnego nakaz³⁸. Ponadto słusznie przyznał, że dyspozycja § 2 tego artykułu określa sposób dokonywania wykładni oświadczeń woli stron umowy w nieco odmienny sposób niż w przypadku innych tekstów prawnych. W umowach, w pierwszej kolejności należy badać zamiar i cel umowy, natomiast dosłowne brzmienie umowy podlega badaniu

³⁷ red. Z. Radwański, System... op. cit., s. 56-58.

³⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21.11.1997 roku SN I CKN 825/97, OSNC Nr 5/1998, poz. 81.

dopiero w dalszej konieczności³⁹. Sąd Najwyższy wskazał także, że w polskim piśmiennictwie cywilistycznym wykazuje się jednoznacznie, że treść art. 65 nie daje podstaw do zacieśniania wykładni jedynie do budzących wątpliwości, a przez to niejasnych postanowień umownych. Zachodzi zatem możliwość, że właściwy sens rozpatrywanej czynności prawnej, po uwzględnieniu kontekstu sytuacyjnego towarzyszącego złożeniu oświadczeń woli, będzie odbiegał od jasnego znaczenia jej treści, rozpatrywanego zgodnie z powszechnie obowiązującymi regułami językowymi⁴⁰.

8. Wola a oświadczenie – kolizja wartości preferująca metodę normatywną.

W przypadku czynności prawnych dokonywanych *inter vivos*, charakteryzujących się tym, że składane w ich ramach oświadczenie woli daje podstawę do powstania zaufania u innego podmiotu prawa będącego adresatem tego oświadczenia i może rodzić jego uzasadnione roszczenia, czy choćby oczekiwania zasługującego na objęcie ochroną prawną, może zaistnieć sytuacja, w której to składający oświadczenie woli będzie rozumiał je inaczej niż jego odbiorca i w ten sposób zaistnieje kolizja pomiędzy wolą składającego, a oświadczeniem rozumianym przez adresata. W takim przypadku, na mocy § 1 art. 65 kodeksu cywilnego, ze względów etycznych oraz funkcjonalnych, ochroną prawną należy objąć tylko takie rozumienie treści oświadczenia przez jego adresata, które stało się wynikiem interpretacji dokonanej przez niego z należytą starannością, charakterystyczną dla każdego uczestnika obrotu prawnego, który znalazłszy się w identycznym stanie faktycznym, dysponując taką samą jak adresat oświadczenia wiedzą o złożonym mu oświadczeniu woli i o okolicznościach towarzyszących jego złożeniu, zinterpretowałby je dokładnie tak samo jak dokonał tego adresat.

³⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 08.06.1999 roku SN II CKN 379/98, OSN 2000, Nr 1, poz. 10.

⁴⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 07.12.2000 roku SN II CKN 351/00, OSN 2001, Nr 6, poz. 95.

W tym przypadku, stanowiącym kolizję pomiędzy wolą a oświadczeniem, przy dokonywaniu wykładni, wydaje się zasadne zastosowanie metody obiektywnej (normatywnej) - orientującej się na możliwości poznawcze i zdolność percepcyjną oraz zindywidualizowany punkt widzenia adresata oświadczenia woli, zatem preferującej wartość zaufania i chroniącej przez to pewność obrotu prawnego, nie zaś wewnętrzną wolę i intencje oraz rozumienie składającego oświadczenie. Wszelkie konsekwencje wynikające z niewłaściwego uzewnętrznienia własnej wewnętrznej decyzji, wyrażonej bez dochowania należytej staranności, w sposób uniemożliwiający adresatowi tożsame zrozumienie jej treści, zgodnie z zasadą bezpieczeństwa obrotu, powinien ponieść tylko składający. Jego oświadczenie woli poddane wykładni uzyskać może tylko taki sens, jaki odczytałby każdy staranny uczestnik obrotu, a skutki prawne wynikające z przyjętej interpretacji, nieodwołalnie dotkną składającego bez względu na to, czy wyinterpretowany sens oświadczenia będzie się zgadzał z jego wewnętrzną wolą, czy też będzie zgoła odmienny. Należy tu zaznaczyć, że za starannego uczestnika obrotu prawnego należy przyjmować wzorzec wskazujący na człowieka rozsądnego i prawnego, gdyż tylko przyjęcie takiego modelu daje gwarancję prawidłowej interpretacji oświadczeń woli, zgodnej z intencją racjonalnego prawodawcy, dążącego do uzyskania rozsądnych rezultatów, co zresztą zostało ujęte w treści art. 65 k.c. odwołującego się do zasad współżycia społecznego, jako aksjologicznej klauzuli generalnej, preferującej między innymi takie wartości jak prawość, sprawiedliwość i roztropność⁴¹.

9. Wykładnia oświadczeń woli składanych innemu podmiotowi prawa. Rzeczywista wola stron – priorytetowa reguła wykładni.

Podstawową i priorytetową regułą wykładni oświadczeń woli służącą interpretacji oświadczeń uzewnętrznionych przez

⁴¹ Z. Radwański, Wykładnia... op. cit., s. 65-71.

składającego innemu podmiotowi, w szczególności zaś umów, jest reguła rzeczywistej, subiektywnej woli.

Przy każdorazowym dokonywaniu interpretacji oświadczenia woli, pojawia się problem związany z ustaleniem, jakiego rodzaju interpretację powinien przyjąć sąd, czy powinien ustalać sens oświadczenia woli w świetle okoliczności towarzyszących w chwili jego złożenia i tym samym przyjąć interpretację *ex tunc* nakazującą uwzględnić w toku procesu interpretacji takie rozumienie składanego oświadczenia woli, jakie miały strony czynności prawnej w chwili jego składania bądź odbierania, czy może raczej należałoby ustalić sens oświadczenia woli biorąc pod uwagę okoliczności istniejące w momencie orzekania, a zatem przyjąć interpretację *ex nunc*.

Panujący w doktrynie pogląd, opowiadający się za przyjęciem **interpretacji *ex tunc***, jako pozwalającej na uwzględnienie i tym samym uszanowanie woli stron w momencie składania oświadczeń woli, wydaje się w pełni zasadny. Jednakże w pewnych przypadkach, w szczególności w odniesieniu do interpretacji umów kreujących trwałe stosunki zobowiązaniowe, przedstawiciele doktryny postulują zastosowanie uwzględniającej zmienność stosunków gospodarczo-społecznych, politycznych, okoliczności faktycznych, a także zwyczajów, wykładni adaptacyjnej. Nie wydaje się to konieczne zwłaszcza, gdy przy dokonywaniu wykładni uwzględniony zostanie **późniejszy sposób realizacji umowy**, co nie stanowi odstępstwa od ogólnej reguły wykładni *ex tunc*, ale może rzutować na ewentualną **zmianę pierwotnej treści umowy**, którą także należy uwzględnić przy interpretacji, a która również nie powoduje konieczności dokonania odstępstwa od tej wykładni, a także gdy uwzględnione zostanie ewentualne **dokonanie zmiany bądź uzupełnienia stosunku zobowiązaniowego z uwagi na późniejsze wydarzenia**, co z kolei będzie stanowić przedmiot późniejszej, odrębnej wykładni uzupełniającej⁴².

Pierwsza faza procesu interpretacji oświadczenia woli zmierza do ustalenia, jak strony czynności prawnej składające oświadczenia woli rozumiały je, zarówno jako składający i odbierający, w chwili dokonywania tej czynności. Istotny jest zatem stan świadomości składających, jako psychofizyczne zjawisko nierozzerwalnie związane z faktem uzewnętrznienia się oświadczenia woli. Rolą uprawnionego organu dokonującego wykładni jest ustalenie, czy sens przypisywany przez nadawcę oświadczenia i sens rozumiany przez jego odbiorcę są identyczne.

Ustalenie faktycznego zrozumienia przez strony złożonych oświadczeń woli, może być dokonane w oparciu o informacje dotyczące bezpośrednio chwili złożenia oświadczeń, bądź też chwil następujących już po tym momencie, przy czym istotne będą zachowania lub inne znaki „znaczące-istotne” dla wykładni oświadczenia, a także w oparciu o fakty i zachowania stron pochodzące jeszcze przed momentu uzewnętrznienia oświadczeń woli, które będą szczególnie cenne przy odtwarzaniu rzeczywistej woli stron, jaką miały w chwili składania swych oświadczeń. Zatem w zasadzie nie jest istotny moment, w oparciu o który ustalono faktyczne rozumienie oświadczeń, natomiast najistotniejsze w pierwszej fazie procesu interpretacji jest ustalenie z możliwie największą pewnością, zaistnienia faktycznego porozumienia stron, czyli konsensusu w chwili dokonywania czynności prawnej.

W przypadku, gdy każda ze stron od chwili złożenia swojego oświadczenia woli, rozumiała je inaczej, albo też rozumiała je tak samo, ale później jedna ze stron kierując się własnym interesem, przedstawiła inną interpretację, występuje spór interpretacyjny o wykładnię oświadczenia woli. Rolą organu interpretującego jest wówczas dokonanie ustalenia zaistnienia rzeczywistego konsensusu stron w chwili wzajemnego złożenia oświadczeń woli, jednakże z uwzględnieniem ewentualnej zmiany rozumienia przez stronę i przeprowadzenie na tę okoliczność stosownego postępowania

⁴² red. Z. Radwański: System... op. cit., s. 61-63.

dowodowego, dopuszczającego składanie przez strony oświadczeń wyjaśniających sens składanego lub otrzymanego oświadczenia woli, a także oświadczeń dotyczących sposobu wykonania umowy, wskazującego na faktyczne rozumienie treści złożonych oświadczeń woli.⁴³

Przeprowadzenie takiego dowodu, mimo że ustawodawca tego wyraźnie nie nakazuje, ale praktykę taką stosuje judykatura i popiera doktryna, pozwoli na to, by określenie na podstawie dyspozycji art. 65 § 2 kodeksu cywilnego, zamiaru stron lub celu umowy, znalazło uzasadnienie w okolicznościach faktycznych, jakie towarzyszyły zawarciu umowy lub wynikały z zachowania się stron na etapie jej realizacji.⁴⁴

Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w swojej uchwale z dnia 31.08.1973 roku III CZP 40/73, OSN 1974, Nr 5, poz. 82, w której stwierdził, że w razie gdyby treść umowy była niepełna, należy dokonać jej wykładni mając na uwadze całokształt okoliczności, stosowaną praktykę i sposób wykonywania umowy.

---

⁴³ Ibidem, s. 64-66.

⁴⁴ Orzeczenie GKA z dnia 22.04.1986 roku DO-101/86, OSP 1987, Nr 5-6, poz. 105.

Marek Ratajczak, Piotr Sochacki
Wykładowcy Zakładu Interwencji Policyjnych
Szkoły Policji w Pile

OGÓLNA SPRAWNOŚĆ FIZYCZNA SŁUCHACZY KURSÓW ZAWODOWYCH PODSTAWOWYCH – PRÓBA DIAGNOZY. PROPOZYCJE TRENINGÓW ROZWI- AJĄCYCH ZDOLNOŚCI MOTORYCZNE

Sprawność fizyczną określa się jako „aktualną możliwość wykonania czynności ruchowych, wymagających zaangażowania siły, szybkości, wytrzymałości, koordynacji ruchowej (zwinności), gibkości. Do oceny jej poziomu, niezależnie od testów ruchowych – przeprowadza się często ocenę właściwości psychofizycznych i cech budowy ciała.”¹ Najczęściej mówi się o sprawności ogólnej, sprawności ukierunkowanej i sprawności specjalnej.

Sprawność ogólna to „zdolność do wykonywania czynności ruchowych użytecznych, potrzebnych człowiekowi do poruszania się w otaczającym go środowisku, bez większych trudności. Być sprawnym fizycznie, tzn. poruszać się swobodnie, umieć biegać, umieć pokonywać najprostsze przeszkody terenowe bez większych trudności, umieć podnosić i przenosić ciężary niewymagające specjalnego przygotowania siłowego, posiadać dobrą kondycję fizyczną potrzebną do pracy i wypoczynku fizycznego. Stopień sprawności fizycznej określa się prostymi testami opracowanymi dla pewnych populacji.”²

Ogólna sprawność fizyczna jest zatem warunkiem niezbędnym do tego, by rozpocząć proces szkolenia wyselekcjonowanej grupy ludzi, którym powierza się obowiązki funkcjonariuszy policji. Muszą oni posiadać

określone zdolności, predyspozycje, cechy charakteru oraz minimalny poziom umiejętności wymagany, aby móc sprostać oczekującym ich zadaniom w przyszłości.

W Szkole Policji w Pile w październiku 2008 roku rozpoczęto szkolenie zawodowe podstawowe (SZP) dla kolejnej grupy słuchaczy wyselekcjonowanej przy pomocy testu sprawności fizycznej, będącym specjalnie opracowanym sprawnościowym torem przeszkód dla osób ubiegających się o przyjęcie do służby w policji.

Program szkolenia tego kursu nazywany „Programem realizacji Jednostek Modułowych (SZP JM 10)” określa, że niezbędne jest posiadanie w momencie rozpoczęcia kursu odpowiedniego poziomu sprawności fizycznej, określonego w teście sprawności fizycznej. Jest to test, składający się z czterech prób określonych i opisanych w tabeli testu sprawności fizycznej, a będący po prostu testem corocznego sprawdzianu sprawności fizycznej dla policjantów w I grupie wiekowej.

Próbie poddano grupę 181 słuchaczy SZP na drugich zajęciach stanowiących diagnozę poziomu sprawności fizycznej policjanta. W tej grupie 55 słuchaczy uzyskało ocenę negatywną (1) nie zaliczając testu, co stanowi 30,38%. Pozostała część grupy (126 osób) uzyskała średnią arytmetyczną z testu 3. Test zalicza się uzyskując oceny pozytywne (od 2 do 6) z wszystkich czterech prób.

¹ *Mala encyklopedia sportu*, Sport i Turystyka, Warszawa 1986

² Talaga J.: *A-Z Sprawności Fizycznej. Atlas Ćwiczeń*, Oficyna Ypsilon sp. z o.o., Warszawa 1995

W tym miejscu należy stwierdzić, że szkolenie na kursie podstawowym odbywa się z grupą populacji, która w znacznej części nie spełnia wymaganych minimumów określanych dla funkcjonariusza policji, a pozostała część grupy posiada opanowane zdolności motoryczne na poziomie najczęściej dostatecznym (statystycznie rzecz ujmując). Należy też zaznaczyć, że jest to grupa, która przeszła selekcję w ramach postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w policji.

Choć nie jest to tematem rozważań, należy zauważyć, że wśród osób przechodzących postępowanie kwalifikacyjne rośnie odsetek osób zdających test sprawności w kolejnych podejściach, a więc osób, które aby sprostać kryteriom podniosły już i tak swój wyjściowy (np. na pierwszym terminie egzaminu) poziom sprawności ogólnej. Ten osiągnięty poziom sprawności ogólnej jest jednak, jak widać na przykładzie pierwszej grupy, niewystarczający zaś w drugiej grupie - niski.

Na podstawie tych danych, można sądzić, że kryteria oceny sprawności fizycznej osób ubiegających się o przyjęcie do służby w policji oraz kryteria oceny sprawności fizycznej funkcjonariuszy policji, nie są skorelowane. Tak niski poziom sprawności policjantów, będzie skutkowało wieloma negatywnymi zjawiskami w przyszłości. Te przesłanki mogą doprowadzić do stanu, w którym ośrodki i szkoły policji będą opuszczać absolwenci posiadający słabe, albo bardzo słabe możliwości fizyczne, potrzebne chociażby do podstawowych interwencji policyjnych, nie mówiąc już o działaniach wysoce specjalistycznych.

Nie należy też jednak liczyć na to, że prowadzone później w jednostkach terenowych doskonalenia zawodowe poprawią tę sytuację - Przyczynami niskiej sprawności fizycznej ankietowanych policjantów najczęściej są: brak zorganizowanych zajęć z wychowania fizycznego, samoobrony i technik interwencji w jednostkach terenowych policji, niewielka liczba policjantów regularnie uprawiających sport we własnym

zakresie.³ Koniecznym wydaje się więc kontynuowanie procesu doskonalenia sprawności fizycznej policjanta na wszystkich możliwych etapach szkolenia, a tak się niestety nie dzieje.

Nim dojdzie do zastosowania działań zaradczych w opisanej wyżej sytuacji, chcemy podzielić się naszymi propozycjami w zakresie treningów rozwijających zdolności merytoryczne osób, które po procesie kwalifikacji są kierowane na szkolenie do jednostek szkoleniowych. Efektem tych działań jest osiągnięcie przynajmniej minimalnego poziomu sprawności fizycznej, ale niestety na koniec procesu szkolenia, a nie jako wymagania wejściowego na rozpoczęcie szkolenia.

Znając niski poziom wyjściowy sprawności motorycznej ogólnej słuchaczy-policjantów można w świadomy oraz właściwy sposób kierować podnoszeniem cech motorycznych poprzez odpowiedni trening na zajęciach programowych oraz w ramach samodoskonalenia słuchaczy.

Proponowany trening sportowy jest specjalnie zorganizowanym procesem pedagogicznym, w ramach którego słuchacz uczy się techniki, struktury ruchu ćwiczeń i doskonalą je, kształtuje sprawność fizyczną, a także cechy wolicjonalne i osobowość. Propozycje treningowe zostały ukierunkowane pod kątem testu sprawności składającego z czterech prób ćwiczeń. Cały materiał poglądowy (wraz ze zdjęciami) zebrany jest w opracowaniu „Wychowanie Fizyczne”-Przewodnik dla słuchacza Szkoły Policji w Pile wydanym w 2008 r. W tym miejscu zaprezentujemy tylko jego mały fragment. Stopień trudności poszczególnych ćwiczeń zwiększa się w miarę stopnia zaawansowania do wysiłku fizycznego słuchacza, a sposób ich wykonywania musi być kontrolowany pamiętając o asekuracji i pomocy partnera-współwiczającego.

³ Jakubowski R., Wójcich D.: Sprawność fizyczna jako element bezpieczeństwa osobistego policjanta /W:/ Bezpieczeństwo Osobiste Policjanta, pod redakcją J. Fiebiga i A. Tyburskiej, WSPoL. w Szczytnie, Szczytno 2004.

Młody policjant musi być ponadto świadomy, że jego obecność na zajęciach i aktywne uczestnictwo jest podstawowym warunkiem, umożliwiającym zdobycie umiejętności zawartych w tej jednostce szkolnej.

Ćwiczenie właściwe

Siady z leżenia tyłem w ciągu 30 sekund - nogi ugięte w kolanach pod kątem 90 stopni, stopy rozstawione na odległość około 30 cm od siebie, ręce splecione palcami i ułożone z tyłu na głowie – partner w klęku między stopami leżącego przyciska je do materaca. Leżący na sygnał „start” wykonuje siad, dotyka dwoma łokciami kolan i natychmiast powraca do leżenia tak, by umożliwić splecionym palcom kontakt z podłożem, i znowu wykonuje siad. Oceniani ćwiczą parami. Po wykonaniu zadania przez pierwszego ćwiczącego, następuje zmiana ról. Ocenę stanowi liczba poprawnych siadów wykonanych w czasie 30 sekund.

Przykładowe ćwiczenia przygotowujące

1. P.W.⁴ – leżenie tyłem, nogi ugięte przytrzymywane przez współwiczącego, chwyt za uda.
Ruch – skłony tułowia w przód wspomagane zgięciem ramion.
2. P.W. - leżenie tyłem, nogi ugięte przytrzymywane przez współwiczącego, ramiona wzdłuż tułowia.
Ruch – skłony tułowia w przód.
3. P.W. – leżenie tyłem, nogi ugięte przytrzymywane przez współwiczącego, ramiona skrzyżowane na klatce piersiowej.
Ruch – skłony tułowia w przód.
4. P.W. – leżenie tyłem, nogi ugięte przytrzymywane przez współwiczącego, ręce – chwyt za głowę.
Ruch – zamachem ramion skłony tułowia w przód.
5. P.W. - leżenie tyłem, nogi lekko ugięte przytrzymywane przez współwiczącego, palce rąk splecione z tyłu na głowie.
Ruch – skłony tułowia w przód.

6. P.W. – leżenie tyłem, ręce – chwyt za podudzia współwiczącego
Ruch – wznosy nóg do dotknięcia stopami rąk współwiczącego

Bibliografia

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2002 r. w sprawie wzorcowych programów zajęć wychowania fizycznego dla jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej, ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych itp. (Dz. U. Nr 23, poz.226).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji (Dz. U. Nr 170, poz. 1202).
- Decyzja nr 774 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 października 2007 r. w sprawie wprowadzenia kryteriów oceny sprawności fizycznej osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji;
- Decyzja nr 155 Komendanta Głównego Policji z dnia 4 kwietnia 2005r. w sprawie wprowadzenia do użytku służbowego Instrukcji o przeprowadzeniu testu sprawności fizycznej dla policjantów.
- Ratajczak M.: Doskonalenie zawodowe z taktyki i technik interwencji, „Bezpieczeństwo Osobiste Policjanta” pod redakcją Janusza Fiebiga i Agaty Tyburskiej, WSPol. Szczytno 2004
- Harenda A., Sochacki P.: Wychowanie Fizyczne. Przewodnik dla słuchacza, Szkoła Policji w Pile, Piła 2008.

---

⁴ P.W. – pozycja wyjściowa.